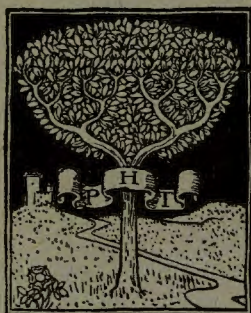

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

1944—1945

UTGIVEN

AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BENGT HILDEBRAND

ÅRG. XLIII

HÄFTE 4

ringen till hösten 1941. Vid ett genombläddrande av volymen faller det i ögonen, att även för dessa jämförelsevis nya ätter det svensk-finländska inslaget är förhärskande. De finskspråkigt formade namnen äro helt fåtaliga och hava betecknande nog i flertalet fall nybildats vid adlandet av släkter, som tidigare burit rent svenska namn. Wuorenheimo hette sålunda förr Bergbom, och av Forsman har blivit Yrjö-Koskinen. En mera besynnerlig metamorfos har det svenska namnet Åkerblom undergått i och med stavningen Oker-Blom. Den honnette ambition kan också stundom råka ut för missöden, såsom hänt med ätten Snellman, vilken möjligen har rent svenskt ursprung och endast på grund av en falsk tradition om savolaxisk bondehärstamning stundom kallat sig Virkkunen, vilket passat bättre för vissa medlemmars språkliga inställning. Ett främmande inslag bilda däremot de ryssar, som vanligen genom generalguvernörsämbetet vunnit introduktion på det finska riddarhuset och bland vilka märkes en furste-ätt (Menschikoff). Flera av dessa äro för övrigt redan utdöda. Men i övrigt känner man sig här i Sverige hemmastadd i boken ej blott på grund av namnformerna utan även genom de släktskapsförbindelser, som många av de finländska ätterna knutit genom giftermål med riks-svenskar, resp. -svenskor eller vice versa, och även på grund av de flyttningar mellan de båda länderna, som titt och ofta förekommit. Det sagda gör att man ideligen möter namn på personer, som höra till den svenska hemma-societeten, och dessa ättartavlor bilda därför ett icke obehövt supplement till en i egentlig mening svensk genealogisk litteratur. Det är för övrigt påfallande i huru hög grad de här behandlade släkterna utgöra en exklusivt civil och militär ämbetsmannaadel. När undantag härifrån någon gång förekomma, hava de icke alltid utfallit lyckosamma, varpå den 1864 och 1865 på oriktiga grunder introducerade, nu utgångna ätten Agricola ger ett rätt groteskt exempel. — I likhet med den sista utgåvan av de svenska ättartavlorna bjuder den nu framlagda finländska på vapenbilder. Önskvärt hade möjligen varit, att dessutom en matrikel över de olika ätterna i nummerföljd kunnat såsom bilaga fogas till själva ätteledningarna. Därigenom skulle en översikt vunnits, som icke erbjuder sig vid en enbart alfabetisk uppställning, och detta hade särskilt i detta fall varit rätt tacknämligt, eftersom det framlagda materialet omfattar endast en del av den finländska adeln i dess helhet. Måhända är emellertid en sådan matrikel avsedd för senare utgivning, ty en framtida omarbetad upplaga av Wasastjerna ställes i utsikt även för de delar, som nu icke sett dagen. Utom vad därom säges i utgivarens företal, vittnar en delbeteckning I på bandryggen (men ej på titelbladet) om avsikten att låta den nu utkomna volymen efterföljas av flera, vilka i ännu högre grad än den föreliggande komma att beröra rikssvenska genealogier, om och i den mån de tillföra dessa nya forskningsresultat.

Aqui.

Ätten Cronsioe-Sjöcrona.

Den märkliga »trilogi», som justitierådet E m i l S u n d b e r g 1936 begynte utgiva med en redogörelse för släkten von Segebaden (se PHT 1937, s. 218 f.) och 1938 fortsatte med sin historik rörande ätten von Braun (se PHT. 1938, s. 164 f.), har han numera fullbordat genom ett nytt arbete, betitlat *Ätten Cronsioe-Sjöcrona* (Halmstad 1940. 8:o, 272 s. Illustr. 150 numr. ex.). I motsats mot de tidigare behandlade släkterna, som voro av utländskt ursprung, kan rörande familjen Cronsioe visas endast inhemsk extraktion. Den äldste kände stamfadern († 1713), som vann burskap i Landskrona 1697, får nämligen antagas hava fötts efter det att Skåne införlivades med den svenska kronan. Namnet Cronsioe upptogs emellertid först av hans son, vilken blev landskamrerare i Malmö och dog 1766. En gren av hans efterkommande fortlever ännu under detta namn i Skåne (jfr Örnbergs Svenska släktkalender, D. 3), medan en annan, vars medlemmar kallade sig Ljung, numera är utdöd. Flertalet ättlingar hava dock ändrat namnet till Sjöcrona, sedan »lant-rådet» Cornelius Cronsioe († 1824), som genom framgångsrika egendomsaffärer skapat sig förmögenhet, blivit adlad 1819, ehuru visserligen endast för sig och kommande huvudmän. En snart övervunnen tvekan lär hava rätt, huruvida de yngre barnen hade rätt till namnbyte, och resulterade i att somliga begagnade annan stavning (Sjöcrona!) än det för adelsmannen officiellt angivna. Ätten är sålunda i likhet med övriga på samma villkor nobiliterade släkter upptagen i Adelsn ättartavlor, och dess genealogi är således i huvudsak känd. Om sålunda inga nya genealogiska sammanhang denna gång avslöjas genom Sundbergs arbete, vore det likväl alldeles oriktigt att därav draga några slutsatser om dettas innehåll i övrigt, som verkligen skänker åtskilligt nytt. Förklaringen härtil ligger delvis i arbetets undertitel, som anger, att författaren haft i ögonsikte att utöver de vederbörligen kontrollerade matrikeldata giva en så vitt möjligt levande skildring av de olika släktmedlemmarnes personligheter och den miljö, i vilken de verkat och haft sin varelse. Metoden innebär sina faror och brukar ofta nog medföra bland annat en ojämnhet, som har sin rot i det skiftande materialets olika tillgänglighet. Det kan därför med verklig tillfredsställelse konstateras, att författarens grundliga insikter och överlägsna behandling av stoffet i de flesta fall övervunnit svårigheterna. Att han velat bevara traditionerna genom att återgiva en och annan anekdot av mer eller mindre vederhäftigt slag, är intet att klandra, när det såsom här skett med insättandet av kritik, där så befunnits lämpligt. Möjligen hade det icke skadat med större skärpa gentemot sådana »släktuppgifter», som komma till synes i Tab. 1, enligt vilken »Torbjörn Eriksson varit son till en person med namnet Erichsen», eftersom Erichsen på den förres tid alldeles icke var något »namn» utan endast patronymikon och i detta fall skulle förutsatt, att »personen» även i förnamn hetat Erik. Men även i övrigt ger boken mera än det för släktböckerna vanliga innehållet genom de talrikt förekommande utvikningar, som föranletts av döttrars ingiften i andra släkter, eller de redogörelser, som förekomma beträffande hustrurs härstamning.

Man finner sålunda ej utan en viss övrraskning en sympatiskt hållen nekrolog över ej blott framlidne landshövding Bergström senior, som var gift med en fröken Sjöcrona, utan även över dennes barn, av vilka sonen, den yngre landshövding Bergström, figurerar på ej mindre än fem sidor med porträtt och allt. Även här saknas, såsom naturligt är, när han alls skall medtagas, icke anekdoter att ösa ur, men det går kanske litet långt, när just i *denna* bok utrymme ägnas till att uppvisa en sådan anekdots ovederhöftighet och förf. likväl i anslutning till historien illustrerar denna med bilden av en promenadkäpp, som till yttermera visso påstås ej hava hört samman med den förra! Andra dylika inserata beröra grenar av släkterna Améen, Bergman, Roos m. fl., men i ett par fall hava de ersatts med fullständiga släktutredningar, vilka fått plats som bilagor. Det gäller i främsta rummet den i Sverige 1903 utslockande »Ätten de la Rose» (s. 209—218), och vid sidan av denna så vitt synes fullständiga genealogi hava uppsatser influtit dels rörande »Otto Siwers' härstamning» (s. 219 f.) dels »Emilia af Klintebergs härstamning» (s. 226—231), vari bland annat i tabellform uppvisas »förbindelserna mellan ätten Gathenhielm samt ätten Crönsioe-Sjöcrona» dels även sambandet mellan alla de i trilogien behandlade släkterna och olika linjer av ätten von Platen. Något mera vid sidan av ämnet tyckes ligga bilagan 6, som lämnar en regelrätt historik över friherrliga ätten n. 313 von Platens rehabilitering och sena återuppträdande 1927 på riddarhuset, sedan den i åtskillig tid varit som utdöd avförd från adelsmatrikeln. Det anförda kan vara nog som bevis för det ovan anförda omdömet, att läsaren av Sundbergs sista bok däri hittar mera än vad titeln anger. Det utförliga personregistret är därför mer än någonsin av behovet påkallat. Den sista delen i trilogien bjuder även på rätt utförliga rättelser och tillägg till de båda första delarna och utgör således på sätt och vis ett nödvändigt appendix till dessa. Då emellertid upplagornas storlek är avsevärt olika, lär det i en framtid bliva ett bekymmer för samlare att skaffa sig fullständiga exemplar av hela verket.

Aqui.

Amaranterorden.

Stora Amaranterorden har såsom en hyllningsgård åt sin generalstormästare, överstekammarherren greve Adam Lewenhaupt på dennes 80-årsdag den 5 dec. 1941 låtit utgiva en historik — *Stora Amaranterordens historia* (Sthlm 1942, Bröderna Lagerströms förl. i distr. st. 4:o 203 s. Ill. — på uppdrag utarbetad av C. G. U. Scheffer. Volymen, som är synnerligen vackert utstyrd, prydes av talrika porträtt (däribland som försättsplansch även den hyllade stormästarens) och talrika andra bilder av kulturhistoriskt värde, bland vilka några förut ej publicerade teckningar av Fritz von Dardel. Texten innehåller en redogörelse för den nuvarande ordens förmenta föregångare alltifrån drottning Christinas amarant och ger upplysning om det nutida sällskapets instiftelse och utveckling samt om dess ändamål, lokaler, dekorationer och landsortsfilialer (»övningssamhällen»), men vid sidan av allt detta även vissa

glimtar ur dess annaler, där åtskilliga bemärkta personer skymta. Man får således detaljer från Carl Johans reception och madame de Staëls besök enligt samtidas livliga vittnesbörd samt den bekante engelske ministern lord Bloomfields egna (ej värst respektfulla) reflexioner vid hans eget inträde. Men även om man härtill lägger den nu publicerade matrikeln över ordens ämbetsmän under hela tiden för dess tillvaro, skulle det biografiska stoffet knappast kräva arbetets omnämnande i denna tidskrift, om icke en skildring däri också influtit om ett rätt sär-
eget levnadsöde, som innebär sin märkvärdighet och kan förtjäna att icke alldeles bortglömmas. Så egendomligt det än kan tyckas, kom Amaranter-
orden, som längre fram haft anseende för att vara en nog så exklusivt
adelsbetonad sammanslutning, att »återupplivas» inom en ganska olika
miljö, och dess förste »stormästare», ehuru till börden svensk adelsman,
tillhörde en familj, som på grund av förändrade levnadsvillkor sett sig
nödsakad att avstå från bördens företräden ända därhän att den antagit
ett borgerligt namn. I den kvartett av mycket ungdomliga individer,
som 1760 grundade det sedan så celebra sällskapet, befann sig nämligen
bokhållaren i riksens ständers bank Claes Qvist (som egentligen hette
Svinhufvud i Västergötland). Denne tillhörde den krets av glada och
obemedlade lebmän, som inom huvudstaden till stor del rekryterades
av lägre tjänstemän inom ämbetsverken och för sin rätt fördomsfria
existens voro beroende av en vidsträckt vigilans. Bland Qvists kamrater
i riksbanken befann sig även skalden Carl Michael Bellman, vars affärer
1767 råkade i sådan oreda, att han nödgades avvika till Norge och efter
återkomsten gjorde en hejdundrande konkurs. Såsom cautionist för honom
indrogs även Qvist i ekonomisk misär och begav sig efter erhållet avsked
till utlandet för att aldrig mera återvända annat än bokstavligen in
effigie. Han skapade sig emellertid i England en ny levnadsbana och
avancerade slutligen till överstelöjtnant vid ett ridande artilleriregemente.
I denna egenskap bar han en lysande uniform, som finnes förevigad i ett
här reproducerat porträtt, numera förvarat i Sveriges nationalmuseum
och såsom utfört av sir William Beechey anses »utgöra en av dettas
förnämsta skatter av engelsk konst». Den romantiska historia, som föran-
ledde tavlans överförande till hemlandet, ännu medan Qvist var i livet
(han dog först 1821), berättas i boken, till vilken den intresserade hän-
visas. Där skildras också den mirakulösa metamorfos, som småningom
förvandlade en av Stockholms otaliga sammanslutningar »för nytta och
nöje» till en under kungligt beskydd stående högst lysande societets-
assemblé. Förtjänsten härför tillskrives framför andra excellensen greve
Jakob de la Gardie, som under 1800-talets förra hälft länge var ordens
högste styresman.

Aquit.

Grycksbo.

Ett betydelsefullt bidrag till vår inre historia är den minnesskrift — *Grycksbo 1382—1940* (626 s., ill. Falun 1942) — varmed Grycksbo pappersbruk firat sin tvåhundraåriga tillvaro; det tidigare årtalet gäller den första tidpunkt, århundraden före pappersbruket, då gården är omnämnd i källorna. Författaren, professor Bertil Boëthius har haft en svår uppgift, icke minst därför att det äldre bruks- och gårdsarkivet till större delen är förlorat; avsaknaden av räkenskapsserier för äldre tid har givetvis tätt sig ödesdiger. Dess mera beundransvärt är det arbete, varmed författaren ur källor av annat slag, ofta svårbearbetade, framtvingat en både enhetlig och levande bild. De tidigare delarna torde i sin klarhet och stringens vara en ypperlig vägledning för studier i kamerala källor; för senare tid har det alltmer nyanserade materialet möjliggjort en kulturhistoriskt viktig karakteristik av 1800-talets olika företagargenerationer.

Grycksbo torde ha koloniserats från Tunabygden innan kopparslagsbruket ännu satt sin prägel på trakten. Boëthius hävdar det i en skarpsinnig studie, fotad på en helhetsuppfattning av det kamerala materialet och viktig också för frågorna om kopparslagsbrukets ålder och bergsfrälserättigheternas uppkomst. Då gården direkt framträder i akterna, står den emellertid redan i Kopparbergets tecken. Det är som sagt 1382, och Grycksbo har då hört till arvet efter Margareta Konradsdotter, änka till bergsmannen och — sannolikt — västeråsborgaren Tidekin Petersson, en känd gestalt i 1300-talets kopparbergshistoria. Under 1500- och 1600-talen har gården, med skiftande ägorättsförhållanden, varit hemvist för bergsmän, som hämtat malm ur Kopparberget och brukat den i hyttor nära gården. Denna låg avlägset till, produktionen var sällan märkvärdig och dess idkare äro föga kända, men i all blygsamhet voro de — som alla brukare av Kopparberget — med om att skapa världshistoria.

Till sin teckning av gårdens öden fogar Boëthius en ganska utförlig bild av bergsbrukets och bergsmännens förhållanden, icke minst de administrativa. Någon dylik sammanfattning har förut icke existerat. Kopparbergets historia har inspirerat till märkliga forskarinsatser, men entydiga och exakta resultat ha varit sällsynta. Boëthius ger i sin framställning en hel rad viktiga uppslag: dit hör till exempel hans påpekande att den starka sociala differentieringen inom bergsmannaklassen måste på allvar undersökas, hans klagande studie över de ringare bergsmännens malmförsäljning och hans antydning om en teknisk koncentration inom hyttdriften, vilken redan före gruvans tillbakagång bortåt 1700 har kommit hyttor i utkanten sådana som Grycksbos att bli övergivna. Men man är i lika hög grad tacksam över den skenbart enkla kartläggningen av grundläggande organisatoriska fakta; dessa te sig eljes ofta som en djungel av ouppklarade problem, och utan deras bemästrande kan Kopparbergets historia, denna centrala uppgift i svensk historieforskning, aldrig nå utöver det dilettantiska.

Då kopparens storhetstid var förbi och hyttebruket för alltid tystnat i det lilla vattendraget mellan Tansen och Grycken, måste man

naturligt nog söka nya vägar att utnyttja egendomens skog och vatten. Jordbruket var viktigt nog och har in i vår tid drivits med omsorg, men där lågo icke de stora framtidsmöjligheterna. Gårdens samband med bergslagshistorien framträder mer än en gång också hos den släkt, vilken för dess utveckling öppnat nya banor: den munktellska. Johan Munktell, som 1717 köpte Grycksbo, var bergslagsbokhållare och direktör för bergslagets i Dalarnas liv betydelsefulla vedkontor. Familjen prövade efter tidens art flera verksamhetsgrenar; den bestående blev pappers-tillverkningen, på vilken Johan Munktell fick privilegium 1740. Hattarnas näringspolitik intresserade sig för att få fram svenskt papper i stället för det eljest dominerande holländska; det gällde att stävja en för tidens uppfattning fördärlig import. För att framskaffa den nödvändiga råvaran, lumpen, hade överheten gjort sparandet av lump till en nationell plikt, vars försummelse kunde bestraffas med böter. Icke dess mindre var det för Grycksbos del trögt i början. Måtten voro mycket blygsamma; Munktell fick, trots påbuden, dålig råvara och kunde i början mest framställa gråpapper som ingen ville köpa.

Verket fick småningom stadga. Med sonsonen Johan Jacob Munktell, som övertog bruket 1790 och skötte det mera än fyrtio år, kan man allt närmare följa dess utveckling. Johan Jacob använde de goda åren under napoleonskrigen — då holländskt papper var portförbjudet — för att börja en omläggning av sin fabrik. Nyheterna lågo ännu inte på något storindustriellt plan utan gällde dyrbara specialtillverkningar. För sin tillverkning av velinpapper, brukbart till planscher och kartor, fick Munktell 1822 titeln bergsråd. Den märkligaste av kvalitetsvarorna var emellertid filterpapperet, utvecklat i samförstånd med Jöns Jacob Berzelius, som småningom blev Munktells vän. I de utländska upplagorna av sin kemiska lärobok meddelar Berzelius under 1830-talet, att det bästa filterpapper han känner kommer från Grycksbo och nyligen har börjat exporteras. Tillverkaren fick också andra intressen gemensamma med Berzelius — de voro båda intresserade i en kemisk fabrik vid Gripsholm — och ägnade honom en icke omotiverad beundran: »fan till karl att tänka ljust och redigt». Firmans huvudartikel, rent kvantitativt sett, blev annars av mera prosaiskt slag. Det var papper till den småningom växande tidningspressen. Lars Johan Hierta hörde till brukets största kunder och har också på ort och ställe smakat bergsrådets frikostigt serverade punsch.

Det bruk, som uppnådde dessa kontakter, var tekniskt och organisatoriskt ännu primitivt, om man bortser från det raffinerade i specialartiklarna. Tillverkningen var hantverksmässig och arbetarna ofta rätt oskolade, »för starka för att göra papper», har Johan Jacob en gång skrivit. Herrgården hade i många stycken ett drag av *ancien régime*. Gammaldags prakt saknades icke vid dess berömda baler och juldagsmiddagar. I familjens krets blommade en klassisk herrgårdsidyll: »vi jubilerar och namnsdagsblåsa dagligen med den kvicka familjen», heter det 1827. Bergsrådet var visserligen, som en äldre tids affärsmän överhuvud, ofta på resa. Till Falun for han regelbundet in och klagar med ironisk överdrift på att det var gång kostade honom tre dagars spendering. Spannmålsaffärer skötte han efter åldrigt bruk på marknaden i Västerås. Då större affärsbekymmer drogo till Stockholm, kunde han

där sova under eget tak vid Trädgårdsgatan. Till sin person var han icke utan livlighet, även utanför affärerna. Då han under sina sista år vintertid bodde i Falun, skall han ha suttit vid reflexionsspegeln och kastat slängkyssar åt flickorna utanför.

En ny tid kom med sonen, Johan Henrik Munktell. Under en resa på kontinenten 1829—30 fick han starka intryck av den rationella arbetsordningens och den minutiösa exakthetens värde, men framförallt lärde han känna Bryan Donkins pappersmaskin, som just var på segertåg genom Europa; den var tidens avgörande steg från det gamla handbruket. Efter många argument för och emot har Johan Henrik till slut uppgett tron på de gamla metoderna och drömt om att bli »den första som arbetade på maskin i Sverige». Hoppet blev icke bokstavligen uppfyllt — Klippan kom ett par år före — men 1836 var maskinen, av Donkins egen tillverkning, installerad på Grycksbo. Man kom i god tid, före de flesta konkurrenterna, och gjorde de första åren oanade vinster; också på längre sikt var det en revolution. Som Boëthius visat kan man i den uppgörelse mellan far och son 1834, vilken gav den senare ansvaret och småningom hela makten, rätt tydligt se hur skeptiskt en äldre generation såg på möjligheterna och hur alla beräkningar överträffades. Johan Henrik fick även längre fram möta en sen tids märkligheter; bl. a. hann han deltaga, som aktietecknare och styrelseledamot, i Gävle-Dala järnväg som blev klar redan 1859 och omgestaltade mycket för bruket och bygden. Dock var man blott i en förberedande övergångstid. Den donkinska pappersmaskinen i all sin märklighet kunde drivas med vattenkraft; blott till torkningen krävdes en ångmaskin; de fortsatta framstegen voro måttfulla. Jordbruket och de lantliga sysslorna ha ännu i brukspatronens medvetande behållit en viss likställdhet med det industriella, fastän också den saken började ändras. Och herrgårdsidyllen var, socialt sett, obruten; den fördjupades av brukspatronens musikaliska kultur: han var framstående pianist och kände själv många av musikens främste, från Felix Mendelssohn till Jenny Lind.

Johan Henrik Munktells maka Augusta, född Eggertz, hade redan på 1840-talet varit överansträngd och nedbruten. Vid tiden för mannens död 1861 hade hon repat sig och styrde sen bruket med okuvad kraft ända till 1887. Hennes tid blev ett märkligt, på slutet något trögt mellanspel före det moderna genombrottet. Den traditionella bruksstilen hade sin sista stora blomning kring gamla »mormor» som hon flärdfritt kallades på orten. Samtidigt var hon något av en grande dame och medförde vid sin ålderdoms vintrar i Stockholm ekipage, kusk och ridhästar åt döttrarna. I affärer var handen länge fast nog; vissa moderniseringar gjordes under högkonjunkturen i början av 1870-talet, och ekonomin förblev under alla skiftningar solid, åtminstone på kort sikt. Men mot slutet svek förnyelsens kraft: det klagades till sist över själva filterpapperet, brukets stolthet, och runtomkring växte problem som en gammaldags bruksregim icke kunde bemästra.

Till de, även psykologiskt, mest fängslande partierna i Boëthius' bok hör hans skildring av tiden strax efter 1887. Brukets nye ledare, Henrik Munktell, mötte hos flera av medarvingarna en känsla att riskfylld och kapitalkrävande nydaning endast kunde öka bekymren; det talades om hur bruket »enkelt skött», med så små insatser som möjligt,

kunde ta sig fram, det antyddes att pappersbruken vore för många i Sverige och att verket helst borde säljas, om någon god köpare verkligen kunde påträffas. Så har man ängslats och tvekat på många svenska herrgårdar, vid denna gränslinje mellan två skeden. Det gällde om man skulle stelna och resignera i det gamla, det invanda och därför skenbart trygga, eller om man skulle ge sig stora risker och möjligheter i våld, i en tid av hård nyskapelse. Disponenten Munktell gick storindustriens väg och betvang med hård vilja allt motstånd. Bruket blev aktiebolag, ett par gånger utökades aktiekapitalet i stor stil; med det nya kapitalet kommo delvis nya personliga krafter, impulser utifrån. I driftsledningen kom ingenjörernas tid efter de självrådiga gammaldags verkmästarna. Kvalitetstillverkningen — den vars tidiga öden dryftats mellan bergsrådet och Jöns Jacob Berzelius — fick modern fulländning. Samtidigt blevo nya kvantitativa mått möjliga i den kemiska trämassans tid: man byggde sulfatfabrik och kraftstationer. Och med det moderna kraftpapperet fick man en ny produkt, lämpad till export i stor stil. Vid Henrik Munktells död 1906 var tillverkningsvärdet ungefär tjugodubblat.

Henrik Munktell själv var på många sätt typisk för den brytningstid han tillhörde. Hans affärsmannatyp hade ingenting av en äldre periods lantliga tröghet, och han rörde sig med siffror som skulle kommit hans fäder att blekna. Samtidigt hade hans person det patriarkaliska draget kvar; på kontoret härskade en personlig despoti, genombruten av personlig vänlighet: vid gott lynne kunde han överraska med gratifikationer och plötsliga semestertillfällen. Arbetarna såg han också på gammalt vis strängt men tydligen rätt faderligt. Han upptog därutinnan vad som tycks ha varit en tradition. På gamla fruns tid fingo de arbetare, som hade med maskinbruket att göra, hålla på i tolvtimmarsskift med obestämnda matraster. Å andra sidan var man van att ta hand om de gamla och hjälplösa, och under 1850- och 1860-talens krisår, då spannmålen blev dyr, har brukshandeln hållit sina priser oförändrade. Henrik Munktell började med nya resurser bygga ut företagets socialvård, men förstod alls icke den organiserade arbetarrörelsen. De män som burit det industriella genombrottet hade ju icke alltid möjlighet att möta det sociala. I sådana stycken behöllo de ofta den auktoritativa och rent personliga synen från de mindre förhållanden där de själva växt upp.

Referatet har icke kunnat göra rättvisa åt mängden av exakt tecknade detaljer och noggranna specialundersökningar. Boken är, som här antytts, icke minst lärorik genom sin förmåga att levandegöra den affärsmässiga realiteten i en gången tids brytningar. Svensk pappershistoria har fått ett nytt betydande verk, ungefär samtidigt som den norska pappershistorien tycks ha fått det med H. Fiskaas »Papiret og papirhandelen i Norge i eldre tid» (Oslo 1940). Men Boëthius' verk har intresse långt utöver en enskild industrigrens historia.

Registren äro mönstergilla och utstyrseln mycket vacker. Det senare är naturligt, då det gäller en firma, vars första bevisliga erfarenhet av bokproduktion — leveransen av papper till en finsk bibelupplaga — kan dateras till 1758.

Karl-Gustaf Hildebrand.

Jan Anders Jägerhorn.

Bruno Lesch, *Jan Anders Jägerhorn. Patriot och världsmedborgare, separatist och emigrant*. (Hfors 1941. 8:o. 542 s. Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland, 288.)

Av underrubriken till professor Bruno Leschs arbete över en av huvudpersonerna bland Anjalamännen och självständighetsrörelsens företrädare, Jan Anders Jägerhorn, framgår, att han belyser Jägerhorns liv ur vitt skilda synpunkter: han karakteriserar honom som patriot och världsmedborgare, som separatist och emigrant. Främst uppehåller sig förf. vid Jägerhorns separatistiska verksamhet, som föranleder förf. att upptaga till ny diskussion problemen rörande självständighetstankens uppkomst och utbredning i Finland. Trots den stora uppskattning, som på finskt håll tillmätts Jägerhorn som självständighetstankens befrämjare, har han endast mycket ofullständigt blivit behandlad i litteraturen, och vissa perioder av hans liv, särskilt under landsflykten, ha varit helt okända.

Förf. har i Jägerhorn funnit en exponent för ett mycket tidstypiskt öde, och hans framställning blir icke blott en fängslande biografi över en orolig projektmakares växlingsrika liv utan även en exposé över tidevarvets idéströmningar och kulturhistoria, som bilda bakgrunden till Jägerhorns liv och politiska skriftställarverksamhet. Denne företrädde både den internationellt eller snarast franskt orienterade högre kulturen från 1700-talet och det nya seklets nationella rörelser. Att draga en gräns mellan detta Weltbürgertum och det nationella inslaget hos Jägerhorn är svårt, emedan hans uttalanden och författarskap i politiska frågor ofta voro diffusa och han varken i handling eller skrift utmärkte sig för någon större konsekvens.

Jägerhorn föddes 1757 och var son till stabskaptenen vid Nylands dragoner Fredrik Anders Jägerhorn. Släkten var en av de äldsta svenska ättarna i Finland. Redan vid tio års ålder kom Jägerhorn in på den militära banan, och under Göran Magnus Sprengtportens ledning fick han den bästa militära utbildning, som fanns att tillgå denna tid. På sin gård Brahelinna hade Sprengtporten inrättat en militär akademi, där Jägerhorn även verkade som lärare. Hans utbildning avslutades med en resa i Sprengtportens följe till Fredrik II:s Preussen.

På återvägen kom Jägerhorn under en längre vistelse i Stockholm i kontakt med tidens gängse ordensväsen genom förmedling av hovjunkaren Gustaf Paykull, som stiftat en exklusiv adlig orden, *La Constance*. På dennes uppdrag upprättade Jägerhorn efter återkomsten till Finland 1781 en filial, Rutger Ingesons loge, senare ombildad till Walhallaorden. Jägerhorn, som nu var överadjutant hos befälhavaren i Finland, generalen greve Arvid Fredriksson Posse, tog stor del i ordenslivet, där han tillskrevs ett starkt inflytande. Walhallaorden har tilldragit sig stor uppmärksamhet från forskningens sida. Ursprungligen var den glödande patriotisk — även om patriotismen var av ganska konventionell art — men senare blev den en hård för opposition och självständighetssträvan.

den. Förf. ägnar stort utrymme åt att bevisa Walhalls rojalistiska anda under dess tidigare skede, vilken rojalism bestritts av bl. a. de finska historikerna Danielson-Kalmari och Cederberg. När rojalismen slocknade, avtog intresset för orden, som upphörde 1786. Vid denna tid hade Jägerhorn själv övergått till de snart öppet antiroyalistiska kretsarna.

I kapitlet »Den sprengtportiska andan» reducerar förf. Jägerhorns andel i självständighetsrörelsens tidigare historia. Av kronologiska och andra skäl finner förf. det uteslutet, att Jägerhorn skulle kunna betraktas som självständighetsrörelsens ene upphovsman. Upphovet till självständighetsträvandena tillskrives Sprengtporten ensam. Ej heller var Jägerhorn rörelsens ledare efter Sprengtportens avresa till Ryssland. Till arbetets mest givande partier hör avsnittet om självständighetsrörelsens uppkomst. Här finner förf., att man, bortsett från Sprengtporten själv och några unga entusiaster, ej kan tala om något självständighetsparti i egentlig mening under åren före ryska krigets utbrott. Oppositionspartiet arbetade ej för Finlands avskiljande från Sverige utan för erhållande av större autonomi i Finland med bibehållet samband med Sverige.

Förf. följer därefter Jägerhorns verksamhet under krigets första skede, då han ivrigt propagerade för självständigheten. Jägerhorns främsta politiska insats var överbringandet av den s. k. Liikalanoten till Katarina II. När motgångarna i kriget hopade sig i överväldigande utsträckning, tog Jägerhorn initiativet till underhandling med kejsarinnan, uppsatte ett förslag till not, förmådde sina tvekande medbröder att underskriva noten samt begav sig till Petersburg för att överlämna den till Katarina. Där lät han den åtföljas av ett förklarande memorial, som emellertid på flera punkter gick längre än Liikala-männens not. I historieskrivningen har Jägerhorns uppträdande i Petersburg betecknats som högeligen svekfullt mot uppdragsgivarna i Liikala, men förf. finner, att hans förfarande knappast kan betecknas som sådant. Däremot rörde han sig synnerligen fritt på den grundval de angivit.

Jägerhorns politiserande efter återkomsten från Petersburg blev av ganska kort varaktighet. Sedan konungen återvänt till Sverige, föll Anjalaförbundet samman, och Jägerhorn jämte några av de mest komprometterade flydde till Ryssland. I Petersburg upplevde han en kort storhetstid som politisk skriftställare och som Finlands företrädare framför andra. I det fortsatta kriget voro dock hans insatser på rysk sida ganska små.

Efter fredsslute tlämnade Jägerhorn Ryssland, missnöjd med förhållandena, och tillbringade 20 år i landsflykt. Denna hittills okända period har nu klarlagts av förf. Efter en tids vistelse i Paris slog Jägerhorn sig ned i danska Holstein, varifrån han tog verksam del i de fransk-irländska stämplingarna rörande ett franskt angrepp mot Irland. Denna inblandning renderade sedan Jägerhorn några års vistelse som statsfånge i Tower.

Efter 1808—09 års omvälvande händelser i Finland var Jägerhorn genast redo att erbjuda kejsar Alexander sina tjänster och dök upp både vid kejsarmötet i Erfurt och senare vid Borgå lantdag. Under den ryska tiden mötte Jägerhorn sina sista besvikelser: han erhöll aldrig någon befattning under den nya regimen, såsom han hoppats. År 1813 flyttade han

tillbaka till Finland, där han tillbringade sina sista år under svår sjukdom i yttersta armod. Han avled 1825.

Förf. gör i slutet av boken en sammanfattning av sina undersökningar och de resultat han uppnått. Självständighetssträvandena uppbyros endast av ett ringa antal anhängare, och vid tiden för programmets förverkligande var avfallet t. o. m. inom denna lilla krets katastrofalt. Förf. framhåller, att självständighetsidén saknade genklang i landet, och därmed var också hela rörelsen dömd. Med ett obegränsat förtroende till Katarina satte självständighetsmännen allt sitt hopp till henne, utan att dock inse att från rysk sida var s. k. självständighet ett tämligen identiskt begrepp med införlivande i Ryssland. Förf. brukar inga överord, när han vågar gissningen, att hade självständigheten haft förutsättningar att genomföras enligt Sprengtportens och hans anhängares planer, skulle den länt Finland till obotlig skada.

Boken är i slutet försedd med utförlig, värdefull notapparat men saknar tyvärr personregister.

Elise Adelsköld.

Elis Schröderheim.

Henrik Schück, *Minne av Elis Schröderheim*. I Svenska akademiens handlingar ifrån år 1886. 52. (Sthlm, Bonniers, 1942; 8:o. 723 s. 1 pl. Häft. kr. 18:—. Även i Svenska Akademiens Handlingar ifrån år 1886, del 52, 1941, tr. 1942.)

Vår lärda världs äldrige men outtröttlige nestor Henrik Schück har med sin biografi över Elis Schröderheim fyllt en lucka i vår historiska litteratur. Visserligen förefaller författarens utförlighet vara i det fyligaste laget och visserligen torde föga nytt vara att hämta, men denna episka bredd har i alla fall sina förtjänster och sitt berättigande. Levnadsteckningen innehåller stora stycken gustaviansk historia, som endast indirekt beröra Schröderheim men som ändå kunna försvaras i sammanhanget, bl. a. därför att de göra åtskilligt i hans liv mera begripligt. Levertins två korta, snart halvsekelgamla Schröderheimskisser — i Från Gustaf III:s dagar, respektive Svenska memoarer och bref (VI) — äro alltså betagande friska och konstnärligt sett oöverträffade. Ur ett större historiskt perspektiv ge de också ungefär vad som behöver sägas om Schröderheim och hans gärning. Men de äro för kortfattade ur biografisk synpunkt. Peter Wieselgrens snart hundraåriga teckning av Schröderheim i det gamla Biographiskt Lexicon är inte ointressant och heller inte värdelös men självfallet mycket föråldrad. Schücks arbete är alltså väl motiverat, alldeles bortsett från Schröderheims speciella relationer till Svenska akademien.

Arbetets detaljrikedom kommer säkert att vara forskningen till gagn i olika avseenden. Många värdefulla sammanfattningar av förut bekanta men spridda notiser finnas samlade. En av de bästa av dessa utredningar är den på s. 535 ff. Där får man, såvitt känt för första gången, en samlad

redögörelse för de delvis ganska invecklade sammanhangen kring den av hertig Carl helt fräckt makulerade kodicillen till Gustaf III:s testamente.

Beträffande Schröderheims personlighet synes Schücks grundliga undersökning i stort sett bekräfta den traditionella uppfattningen av honom som en begåvad, talangfull och kvicktänt goddagspilt. Dock visar Schücks framställning tämligen klart två huvudavvikelser härifrån. Den första friar Schröderheim i ej obetydlig omfattning från de många beskyllningarna i samband med pastoratshandeln. En moralisk ursäkt hade han dessutom i de usla avlöningsförhållanden, som rådde i de statliga verken (extraordinarie- och ackordssystemen m. m.) samt i Gustaf III:s njugga sätt att ekonomiskt gardera sin kanske bäste vän och trojänare vid sidan av Schröderheims under senare år bitte fiende Armfelt. Rent faktiskt har Schröderheims andel i pastoratskommersen överdrivits, varförutom andra funnos, som voro värre, t. ex. Armfelt och statssekreteraren J. G. von Carlsson. Men Schücks framställning ger också vid handen, att Schröderheims svaghet och osjälvständighet snarast voro större än man hittills föreställt sig. Detta gäller förstås främst förhållandet till Gustaf III men efter dennes död även hans relationer till hertig Carl, Reuterholm och deras verktyg, den föraktlige »riskanslern» Fredric Sparre. Visserligen var det mestadels ekonomiskt trångmål, som drev Schröderheim till fullkomlig självförnekelse och ett ovärdigt kryperi för dessa herrar, men han gick för långt på denna slipp-riga bana. Likväl synes han aldrig ha blivit hjälpt mera än för stunden. Han slapp emellertid att leva så länge till. Den 30 augusti 1795 lämnade han — inte mer än 48 år gammal — jämmerdalen i ett tillstånd, som starkt påminde om misär.

Carl-Gustaf Thomasson.

Carl XIV Johan.

Torvald T:son Höjer, *Carl XIV Johan*. Kronprinstiden. (Sthlm, Norstedts, 1943; st. 8:o. 516 s. 11 pl. 8 kart. Häft. kr. 22: —, inb. kr. 27: —.)

Av docent Torvald Höjers stort anlagda biografi över vår dynastis stamfar har nu andra delen, som behandlar kronprinstiden, utkommit. Den står på samma höga nivå som sin föregångare (se PHT 1939—40, s. 270 ff.) och motiverar väl förhoppningen, att det med en väntad tredje del färdiga verket på ett för dess författare ärofullt sätt skall inta sin plats vid sidan av andra den historiska litteraturens standard-arbeten.

Ett intryck från första delen förstärkes. Man imponeras av den klara, översiktliga framställningen, det i stora svep utvecklade ämnet, de klassiskt formulerade kapitelrubrikerna, vilket allt ingalunda utesluter saklig fyllighet och detaljrikedom. Den 65 sidor starka avd. Källor och litteratur är värd en särskild éloge. I stort som smått förefaller innehållet väl överlagt och genomarbetat. Sammanhangen utredas före-

bildligt utan otillbörligt pressande av källmaterialet. Även rena förmödanen, när sådana någon gång förekomma, ha mer eller mindre fast anknytning till dokumentens vittnesbörd. Det hela är verkligen ett mönstergillt prov på framställningskonst. Bokens lättlästa, sobra yttre motsvaras av en inre ledighet och elegans.

Klarare än förut ser man nu tack vare Höjers forskning, vilken högvattensperiod i Carl Johans bana — med en sådans stegrade risk- och faromoment — som kronprinstiden var. Åren 1812—1815 innesluta själva kulminationen, och inom denna tidrymd beteckna Åbo- och Trachenbergmötena samt Leipzig toppunkterna. Detta hindrar emellertid inte att det både dessförinnan, under de diplomatiska dueller som föregingo befrielsekriget, och efteråt, då högsta makten i Frankrike länge fortsatte att utöva sin lockelse på den innerst inne djupt patriotiske sydfransmannen, funnos remarkabla händelser och personliga triumfer i rikt mått, men Carl Johans gästroll i den stora politiken, au niveau med de världspolitiska avgörandena, var slutspelad. Förut-sättningarna härför voro ej mera för handen. Han var nu hänvisad till ett mera begränsat verksamhetsfält, det som han med sin statskonst och sina fältherretalanger räddade ur försumpning och där han verkade förnyande genom sina livgivande impulser.

Skarpare än förut framträda också tack vare Höjer de individuella dragen hos denna ovanliga människa, som efter ett unikt ingripande och en slumpartad beskickning blev svensk tronföljare. Hans våldsamma vitalitet och obegränsade uppslagsrikedom, hans medfödda talang att finna sig tillrätta i alla situationer och att vinna människor för sig, hans fantastiska receptivitet och förmåga att förverkliga sina idéer och planer, hans hjärtegodhet, förnämhet och generositet, men också hans bombasm och svulst, hans oroliga och ordrika projektmakeri, hans i handling ofta alltför trevande försiktighet, hans benägenhet att lova runt och hålla tunt, hans misstänksamhet och penningkärlek — allt framträder i skarpare relief än förut. Höjer har bl. a. dragit fram delvis nytt och mycket instruktivt material, som belyser olika faser i Carl Johans mångåriga relationer till kejsar Alexander, vilkens i stort sett positiva hållning till svenskarnas imponerande kronprins var den fasta punkten i den sistnämndes utrikespolitiska system.

En mängd nyheter och nya synpunkter finnas naturligtvis i boken. En av de intressantaste av dessa är utan tvivel ett samband, som Höjer gör mycket troligt, mellan händelserna i Norge på hösten 1814 och Carl Johans aspirationer på högsta makten i Frankrike (s. 309 ff.). Hans tövande krigföring mot Norge efter den lyckade inledningen i slutet av juli och början av augusti kan visserligen förklaras genom hänvisning till olika omständigheter — hänsyn till normmännen, den förestående kongressen i Wien etc. etc. — men det av Höjer påpekade, väl dokumenterade skälet har troligen inte minst spelat in; kanske har det rent av varit avgörande. Kort sagt är kontentan av sammanhanget i fråga det, att Carl Johan under kampanjen i Norge önskade uppträda som en frihetens och en de liberala idéernas man — udden var i första hand riktad mot bourbonerna och den för Carl Johan allt annat än behagliga, starkt legitimistiska tendensen i tiden — för att slå an på meningsfränderna i sitt

gamla fosterland, moderata republikaner och liberala monarkister av Constants och madame de Staëls typ. Och som propagandist i egen sak var han en mästare, en av de främsta under sin epok. »Vi skola försöka att trots censuren införa i tidningarna sådana artiklar, som hövas Eder», skrev madame de Staël till kronprinsen under dessa dagar. Det är just hennes brevväxling med Carl Johan, som lämnat författaren huvudmaterialet till detta som sagt intressanta uppslag. Det visar bättre än mycket annat vidden och spännkraften i Carl Johans skapande fantasi. På tal om Norge understryker Höjers noggranna utredning av förhandlingarna före unionens tillkomst, att Carl Johan redan på detta tidiga stadium genom upprepade eftergifter sanktionerade norrmännens sedan med stor framgång praktiserade avslags- och utpressningstaktik i förhållandet till Sverige. Denna taktik blev alltså prejudicerande, den gick sedan inte att häva eller avbryta. Fröet till unionens upplösning var därmed nedlagt redan vid dess skapelse.

När man skall bedöma Carl Johans ställningstagande och allmänna hållning under kronprinsåren, får man akta sig för att se det hela anakronistiskt, alltså ur synpunkten som det blev och ej som det kunnat bli. Den nye kronprinsen hade trots framgångarna utåt och populariteten inåt full anledning att vara på sin vakt. Att han med sitt heta temperament och sin misstänksamhet gick för långt ibland är både förklarligt och ursäktligt. Höjer visar tydligare än någonsin förut, att det var så. »För talrika bedömare var den fördrivna dynastins återkomst blott en tidsfråga.» (s. 385). Så återger den främste kännaren av denna tid läget för kronprinsen ännu vid utgången av 1815.

Som framgår av det ovanstående är det utrikespolitiken, som nästan helt och f. ö. ganska naturligt dominerar denna del av biografien. Liksom i första delen är framställningen i stort sett kronologisk, medan den tredje delen kommer att få en systematisk uppställning. Det är egentligen endast kring riksdagen i Örebro 1812, som författaren mera ingående behandlar inrikespolitiska problem. Åtskilligt därav har av praktiska skäl sparats till den tredje och sista delen.

Av speciellt personhistoriskt intresse äro de ytterst noggranna och ingalunda fördöjljande utredningarna av Carl Johans relationer till sina mer eller mindre kända medarbetare, som hade förtroendeuppdrag i hans hemliga polis eller i ärenden rörande hans privatekonomi, samt dessa kategoriers samarbete och beröring med de officiösa och officiella instanserna. Beträffande den goda Désirée var hon inte fullt så harmlös som man hittills föreställt sig, i varje fall inte under Carl Johans första år i Sverige. Hon hade ytterst litet till övers för sin gemåls och sitt nya fosterland, »cette maudite Suède», som hon skrev från Paris på våren 1812. I samma brev uppmanade hon Carl Johan att utan vidare vråka undan den orkeslöse Carl XIII och bemäktiga sig tronen! Hon gick förstås helt Napoleons ärenden och var i maskopi med systemen Julie och den gamle intrigmakaren Signeul.

Carl-Gustaf Thomasson.

Stockholms förvaltningshistoria.

Riksarkivarien Bertil Boëthius' arbete *Magistraten och borgerskapet i Stockholm 1719—1815* (Sthlm, P. A. Norstedt & Söner, 1943, 8:o, XVI, 667 s. Häft. kr. 22:) ingår i den av Stockholms stadskollegium år 1936 tillsatta handbokskommitténs serie Monografier utgivna av Stockholms kommunalförvaltning. Kommitténs uppdrag avsåg först en framställning av den kommunala självstyrelsens utveckling fram till den stora kommunalreformen år 1862; förf. har ansett sig böra inskränka undersökningen till att behandla magistraten och borgerskapet, ett ämne vilket ju, som han framhåller, är av central betydelse för denna utveckling. Det nu framlagda arbetet betecknar undersökningens förra del, varvid år 1719 av flera skäl bestämts som utgångspunkt.

Den stora monografien hör ej till dem, som man lätt refererar; syftet med denna korta anmälan är heller ingalunda att söka ge ens en någorlunda allsidig recension, så mycket mindre som en sådan skulle krävt alldeles för stort rum i denna tidskrift. Några led i framställningen böra dock antydast. Förf. ger först i ett par kapitel en mycket intressant och på nya synpunkter rik översikt av den föregående utvecklingen av Stockholms styrelseorgan och en teckning av den allmänna bakgrunden till självstyrelsens historia under 1700-talet och betonar därvid borgerskapets numerärt svaga ställning inom huvudstaden, vars befolkning ju till större delen bestod av icke borgerliga element, vilket förf. närmare belyser, går så in på reorganisationen och de politiska brytningarna efter statsvälningen 1719, som närmast gällde förvaltningen av kontributionerna, samt på tillkomsten, i viss mening utvecklingen av borgerskapets bemedlingskommission. I de följande kapitlen skildras borgerskapets seger beträffande inflytandet över riksdagsmannavalen, principalatstendenserna vid riksdagsmänna- och magistratsvalen, självstyrelsens förhållande till den allmänna näringspolitiken, den till en början enhetliga borgerliga frontens uppdelning i konkurrerande intressegrupper och handlandenas framträngande på de övrigas bekostnad.

Skildringen går därefter in på protektionismens seger vid riksdagen 1726—1727 och denna segers återverkningar på självstyrelsen, differentieringen bland handlandena, exploateringen av näringsknyttet, köpmannaaristokratiens seger på 1730-talet och denna segers successiva bekräftande i magistrats- och riksdagsmannavalen i nära anslutning till hattarnas politiska och ekonomiska regim, slutligen anloppet från oppositionen mot köpmannaoligarkien i och genom principalatsstriden och oppositionens nederlag 1743. Förf. ger därpå en översikt av borgerskapets självstyrelse vid tiden för köpmannaoligarkiens högsta maktutveckling och skildrar självstyrelsereformen 1748 och det kungl. förbudet av 1752 mot borgerskapets allmänna sammankomster på allmän rådstuga, därpå utvidgningen av de 48 äldstes befogenheter samt bestämmelserna om deras val enligt klassifikation, vilket gav de burgnare elementen det avgörande inflytandet. Förf. uppvisar, hurusom de 48 härigenom blevo verkliga julkäktige med självständig ställning, något som ju innebar en viktig principiell nyhet i den kommunala författningen. Han klarlägger vidare,

att storköpmännens mål var en magistratsparlamentarism, där magistraten som förvaltningsorgan skulle domineras av köpmannaoligarkiens ledare, som tillhörde hattpartiets mest inflytelserika riksdagspolitiker. Den borgerliga självstyrelsen skulle sålunda flytta in i magistraten och dennas ställning och befogenheter samtidigt stärkas i olika avseenden i intimare samverkan med de till ett verkligt organ för sådan samverkan omdanade äldste. Dualismen och splittringen i stadens styrelse skulle övervinnas genom att magistraten sålunda blev en effektiv och kapabel stadsregering i det härskande borgerliga partiets regi. Denna utveckling, varigenom magistratens ställning skulle omdanats till nära överensstämmelse med de allmänna motsvarigheterna på kontinenten, bröts genom köpmannaoligarkiens fall, och magistraten blev därefter dömd att allt mer byråkratiseras och dess förvaltningsverksamhet att allt starkare reduceras och till sist helt försvinna, så att den blev praktiskt taget enbart en domstol.

Hattväldet, högkonjunkturen och understödspolitiken hade emellertid nått sin kulmen, och regressen begynte, föranledd bland annat av depressionen och handelskrisen 1763; mössorna trängde fram till makten i rikspolitiken och ett nytt politiskt och ekonomiskt system satte in vid riksdagen 1765—1766, markerat icke minst genom hårdhänta och personligt färgade räfstreaktioner mot den förra politikens ledande män, icke minst bland Stockholms storborgare. Under växlingsrika och förbittrade strider gick det parlamentariska styrelseskicket mot sin upplösning och Gustav III genomförde sin statskupp 1772, inom vida kretsar hälsad med glädje. Förf. skildrar därefter de olika folkgruppernas ställning till den unge konungen, reformarbetet efter statsvälvningen, polisens nya organisation 1776 och samarbetet under Carl Sparres utomordentliga och initiativrika ledning, bland annat i det för huvudstadens författningshistoria på flera sätt betydelsefulla börsbyggets skiftande faser och den delvis i samband därmed företagna reorganisationen av finansväsendet.

Skildringen analyserar därefter begynnande upplösningstecken inom det korporationssamhälle, som ju utgjorde basen för den borgerliga självstyrelsen, och ger i några stora drag en teckning av de befolkningspolitiska och sociala förhållandena i huvudstaden, berör Gustav III:s liberala näringspolitik och attackerna däremot, går in på det upprörda politiska spelet i huvudstaden kring kriget 1788—1790 och statsvälvningen 1789 och ställer frågan »i vad mån borgerskapet trots den allt svagare basen för sin kommunala maktställning lyckats befästa denna genom sitt nationella och rojalistiska kraftuppbåd». Här efter tecknas gustavianernas fall efter kungamordet, Reuterholms kontroll av stadsstyrelsen, och borgerskapets förhållande till Gustav IV Adolf, vid statsvälvningen 1809 samt vid Fersenska mordet. Slutligen skildras tillkomsten av finanskommittén 1811 och av drätselkommissionen och överståthållarämbetets avdelning för kronouppbördsärenden, varigenom magistraten förlorade två av sina viktigaste funktioner, något som inledde dess slutliga undanträngande ur självstyrelsen. Tillbakagången började emellertid även för den borgerliga självstyrelsens huvudorgan. Det blev allt tydligare, att borgerskapet ej längre allena mäktade bära upp huvudstadens utveckling. Under överståthållarämbetets ledning övertogo stadens övriga invå-

nare i det följande uppgifter som borgerskapet vägrade att ensamt bära. Sist ges en översikt över den borgerliga självstyrelsens organisation och tendenser vid denna tid.¹

Arbetet vilar på sällsynt tidskrävande studier i ett utomordentligt omfattande och därtill förut till största delen alls icke utnyttjat material i Stockholms stadsarkiv — vilket arkiv, som förf. framhåller, hittills något ensidigt använts företrädesvis för personhistoriska, genealogiska och topografiska forskningar — och i betydande aktserier i riksarkivet. Självfallet har för en undersökning, som omspanner ett helt århundrade, icke ens alla huvudserierna kunnat i hela sin utsträckning genomgås av förf., och arbetet i de för ämnet något mindre betydelsefulla serierna har väsentligen måst inskränkas till de uppslag, vartill de viktigaste källserierna givit ledning. Forskningsarbetet synes vara präglad av den rationellt systematiska uppläggning och den metodiska säkerhet, som äro för förf. i så hög grad utmärkande.

Av ämnets och tidrymdens mycket stora omfattning följer vidare, att förf. måst ålägga sig en särdeles stark begränsning även beträffande urvalet av de frågor som upptagits i framställningen för att belysa huvudstadens författnings- och förvaltningsutveckling med hänsyn väsentligen till magistraten och borgerskapet och än mer att utredningen av dessa frågor principiellt måst hållas inom ramen för belysandet av denna utveckling. Å andra sidan har utvecklingen i Stockholm, som förf. uppvisar, alldeles övervägande varit sedvanemässig, och till följd härav har vad man nu kallar kommunalpolitiken i särskilt hög grad måst studeras och behandlas i denna framställning av huvudstadens författnings- och förvaltningshistoria. I det hela har, såvitt anmälaren kan bedöma, balansen i framställningen med stor skicklighet och energi upprätthållits. Har kompositionen och rytmen stundom tyngts av det stora utrymme de otaliga för ämnet relevanta sakfrågornas behandling trots all radikal beskärning tagit, så har detta väsentligen sin grund däri, att kännedomen om dessa frågor förut varit ringa eller ingen och förf. sålunda i viss mån varit tvungen att något gå in på dem. »En sammanfattande framställning» — skriver förf. i sitt förord — »som i huvudsak bygger på tidigare ej utnyttjade arkivaliska källor måste bli en kompromiss mellan undersökning och syntes». Det utrymme, som trots alla genomförda restriktioner, särskilt vad beträffar återgivande av diskussioner och aktstycken, givits framställningen av sakfrågorna, har också möjliggjort framläggandet eller antydandet av mångfaldiga rön, iakttagelser och upplysningar, som ej blott göra skildringen långt mera levande och konkret än den eljest skulle ha blivit utan framför allt i hög grad rikta vår kännedom om själva händelseutvecklingen och om ständigt skiftande nyanser

¹ I framställningen har — som förf. för anmälaren påpekat — en inadvartens insmugit sig. S. 580, rad 9 nerifrån, heter det, att prases i hallrätten, rådmän Paul Printzell, blev den siste innehavaren av tjänsten. »Efter hans död indrogs nämligen hallrätten (k. brev ¹²/₁ 1820)». Genom detta kungl. brev indrogs emellertid blott prasesbefattningen, vilken därefter upprätthölls av vice prases; hallrätten indrogs som bekant ej förrän genom kungl. förordningen ²⁵/₂ 1846. Stockholms rådhus och råd har i matrikeln (s. 225) den nämnda uppgiften om hallrättens upphörande 1820, medan det rätta datum ²⁵/₂ 1846 återfinnes bl. a. i a. a., s. 46. En annan inadvartens är översiktsrubriken s. 637, rad 2, där texten, s. 8, återger rätta förhållandet. En viss omotsvarighet finner man även vid jämförelse av s. 26 och s. 393, sista stycket.

i dess ofta i hög grad invecklade samspel, som förf. klarlägger med stark inlevelse och djup reflexion. Den ekonomiska, sociala och rikspolitiska bakgrunden och de djupare orsakerna äro tecknade i knappa drag men med utomordentlig insikt, sällspord realism och stilistisk pregnans. Förf. har verkligen realiserat programmet att draga in de ekonomiska och sociala faktorerna i själva teckningen av kausalsammanhangen.

För sitt ämne har förf. ej haft anledning gå allt för mycket in på överståthållarämbetets maktutvidgning på magistratens bekostnad, ej heller på dess förändring till mestadels en överinstans. Både det direkta övertagandet av magistratsuppgifter och sådana uppgifters anförtröende åt särskilda styrelser under över- eller underståthållarens ledning var ju oftast en minskning av magistratens myndighet utan motsvarande ökning av borgerskapets institutioners; i ett viktigt fall har förf. därtill avstått från varje närmare undersökning av hänsyn till annan forskares pågående arbete. Måhända kommer en undersökning av dessa förhållanden att finna orsak att framhålla, att magistraten och dess kollegier genom sin domstolskaraktär kunde hävda en större självständighet gent emot Kungl. Maj:ts än modernare förvaltningsmyndigheter, om också jämväl de senare i vårt land ju alltid behållit ett mått av oberoende även mot regeringsmaktens intentioner. Å andra sidan var ju den urgamla kombinationen av dömande och förvaltande myndighet hos magistraten liksom den omständliga instansordningen och den kollegiala organisationen i längden otjänlig; rikets huvudstad krävde snabbare och effektivare, även mer framsynt förvaltning på vidsträckt område. Arbetet i denna riktning skedde naturligt nog allt från början under tydligt inflytande jämväl från utländska huvudstäders förebilder eller projekt.

Läsningen av det massiva arbetet underlättas väsentligt genom uppdelningen ej blott i tjugofem kapitel utan även inom dessa i talrika underavdelningar samt genom en skickligt utförd översikt på tjugo sidor över vissa administrativa frågor — en sammanställning av ett urval rubriker, vilken dock icke skall vara ett verkligt sakregister utan är avsedd som en första allmän orientering. Man saknar emellertid i detta arbete mer än i många andra en sammanfattning, ehuru ju en sådan i en avhandling av den karaktär och omfattning som den föreliggande ej kan bli annat än ett ganska ofullkomligt hjälpmedel. För notapparaten är relativt väl sörjt genom en avdelning »Anmärkningar» på fyrtiofem sidor, man skulle dock önskat, att ej sällan ännu fylligare rum kunnat beredas för hänvisningar till och framför allt diskussion av källor och litteratur i ett arbete av så stor betydelse både för stockholmsforskningen, för stadshistorien i allmänhet och för hela den politiska, ekonomiska och sociala historien liksom för förvaltningsrättens historia.

Det har framgått av det föregående, att Boëthius' arbete har den karaktären, att ganska litet utrymme gives åt personer och ännu mycket mindre åt personkaraktärer. Då förf., som förut antytts, skildrar Gustav III:s skickliga och dramatiska samverkan med borgerskapet och magistraten, senare allt mer även med de breda lagren, skänker han dock därmed även viktiga bidrag till kännedomen om den mästerlige kunglige statsmannen, demagogen och aktören själv, som spelade djärvast och mest hänsynslöst och uppfinningsrikt mot de sista krigsårens blodröda bakgrund av revolutionens Paris.

Bland många andra gestalter, som skymta genom sina handlingar i förf:s framställning är bland överståthållarna naturligtvis särskilt Carl Sparre, som ägnas en fin karakteristik i få drag. Borgmästare, rådmän och stadssekreterare, som gjort sig gällande i särskild grad som politiker, framträda på ett sätt som kompletterar uppgifterna i den av Nils Östman, med Gustaf Elgenstierna som främste medarbetare, författade utomordentligt värdefulla och mycket omfattande matrikeln i minnesskriften Stockholms rådhus och råd — ett av den svenska personhistoriska litteraturens främsta arbeten i sin art. Av borgarna ha ju många berörts i skilda publikationer, en del skymtar i de samtida memoarerna, men både dessa och många förut okända nämnas här i mängen gång nya och ofta väsentligare sammanhang. Bland ledande högborgerliga familjer märkas givetvis släkterna Arfwedson, Bedoire, Clason, Grill, Plomgren, Tottie och Westin. Ny och betydelsefull är den belysning arbetet ger åt borgerskapets förut mycket litet observerade mellanskikt, dess politiska, ekonomiska och sociala status. Ett utmärkt personregister, väsentligen utarbetat av Bertil Broomé, ger möjlighet till en snabb orientering; det omfattar ej noterna.

Med de här nedskrivna anteckningarna har blott den allmänna karaktären av Boëthius' stora och märkliga arbete något belysts. Redan i de få partier av ämnet, som förut varit relativt utförligt behandlade av forskningen — såsom beträffande principalatsstriden och ännu långt mer då det gäller Gustav III:s förhållande till huvudstadens befolkning —, ger boken en mängd nya rön och synpunkter. I de vida övervägande delar, där förf. helt eller nästan helt rör sig på förut obruten mark, ger han en ny, noga genomtänkt, rikt nyanserad och dokumenterad bild. Han har i detta arbete liksom i sin övriga, i sällsynt grad både mångsidiga och djupgående produktion lagt in hela sin imponerande, jämna och oavslåtliga energi och har därigenom och genom sina övriga eminenta forskarkvalifikationer åstadkommit ett verk av stor betydelse och bestående värde för vår inre historia. Om Stockholmsforskningen har Boëthius inlagt betydelsefull förtjänst genom sitt grundläggande organisationsarbete som Stockholms förste stadsarkivarie i modern mening. Därtill har han nu lagt den stora meriten att redan med den nu föreliggande förra delen av den stora undersökningen om magistraten och borgerskapet efter 1719 ha skänkt huvudstaden den ojämförligt mest omfattande, mångsidiga och inträngande förvaltningshistoriska monografi, som någon svensk stad äger.

Daniel Almqvist.

Jakobs kyrka i Stockholm.

1700-talets intresse för antikvarisk-topografisk forskning avsatte även frukter för flera av stockholmsförsamlingarnas vidkommande. Den personhistoriske forskaren har anledning att allt framgent utnyttja sådana guldgruvor som Nordbergs »S. Clara Minne» (1727), Gjödings »Kongsholms-Minne» (1754), Wittinghs »St. Jacobs Minne» (1771) och Lüdekes »Denkmal der Wieder-Eröffnung der Deutschen Kirche in

Stockholm» (1823). I modern tid har församlingarnas historia ägnats ett ej obetydligt utrymme i de hittills utkomna delar av det stora samlingsverket Sveriges kyrkor, som röra kyrkorna i huvudstaden. Sålunda ha här Nils Staf och Alice Quensel framlagt värdefulla undersökningar om Klara och Jakobs församlingars historia. Till dessa arbeten sluta sig så några monografier, till vilka olika jubileumstillfällen givit anledning. Överträffad står bland dessa Nils Ahnlunds brett lagda historik över Ladugårdslandet (1937). Jakobs församling firade 1943 trehundraårsminnet av sin kyrkas invigning med att utge en minnesskrift *S:t Jacob 1643—1943* (Sthlm 1943). Arbetet består av en rad uppsatser, som ur olika synpunkter belysa församlingens och kyrkans historia. I »Konturer av församlingens äldre historia» har Alice Quensel sammanfattat resultaten av sin nyss nämnda undersökning. Av intresse är särskilt att följa författarinnans framställning av brytningen mellan den borgerliga och den klerikala myndigheten inom församlingen, och kyrkoherden Pontinus' försök att redan på 1670-talet parera magistratens inflytande bl. a. genom inrättandet av ett kyrkoråd, ett för framtiden betydelsefullt uppslag. Gunnar Bolins kapitel »Kring S:t Jakobs kyrkogård» ger långt mer än rubriken anger och utvidgas till en brett lagd kulturhistorisk framställning av församlingens utveckling, där ej minst författarens litterära och litteraturhistoriska kvalifikationer ge skildringen dess speciella färg. Ur personhistorisk synpunkt lärorika äro Bolins identifieringar av flera gravstenar på kyrkogården, verkställda med ledning av det ofta förbisedda material, som rymmes i kyrkoräkenskaperna. Av utomordentligt personhistoriskt värde är Gunnar Hellströms kapitel »Kyrkoherdar och komministrar i S:t Jakobs församling», utgörande en frukt av hans fleråriga intensiva och hängivna forskningar till ett herdaminne för Stockholms stad. Till Jakobs församling har Hellström gammal anknytning. Han utgav 1917 »Förteckning öfver S:t Jakob och Johannes' kyrkoarkiv» och s. å. en förteckning över »Donationer förvaldade af kyrkorådet i Jakobs församling» (varav 1944 utkom en ny upplaga), ett arbete, som genom sina biografiska upplysningar ej bör förbises av den personhistoriske forskaren. Några av kyrkoherdarna, av vilka inom parentes sagt ej mindre än åtta avancerat till biskopar eller superintendenter, ha i minnesskriften blivit föremål för särskilda biografier. Den forskningslystne folkskolläraren på Visingsö Nathan Odenvik har i kapitlet »Erik Tolstadius» sammanfattat sin 1942 utkomna biografi över denne den »svenska pietismens centralgestalt under 1700-talet». Emil Liedgren påvisar nya, tidigare ej tillräckligt uppmärksammade drag i Johan Jacob Hedréns biografi, och Erik Meurling tecknar pietetsfullt den ädle Fredrik Hammarstens gestalt. Av församlingens store män har Magnus Gabriel De la Gardie med rätta fått ett särskilt kapitel, »Ett livsöde från vår stormakts-tid», med förfaren hand tecknat av Sven Grauers. Ett ej minst genom sin notapparat värdefullt bidrag om »Musiken i S:t Jakobs kyrka och församling» lämnas av Tobias Norlind. Här skymtar ett rikt persongalleri. Församlingens organist under många år var bl. a. Olof Ahlström, vars betydelse för kyrkomusikens utveckling här får en ny belysning. Till slut må nämnas Gustav Bureus' redogörelse för »S:t Jakobs kyrkoklockor», deras inskriptioner och användning.

B. B—é.

Den ekonomiska politiken under Görtz' tid.

Det är ett för vår generation sällsynt aktuellt men för närmast föregående generation nästan överkligt och obegripligt ämne, som docenten Gösta Lindeberg behandlat i sin intressanta och välskrivna gradualavhandling *Svensk ekonomisk politik under den görtzka perioden* (Lund 1941. 8:o. XXIV, 394 s.). I ett länge inledande kapitel och i ett kapitel om den nationalekonomiska litteraturen behandlas många av förutsättningarna för den inre politiken 1716—1718. De båda följande kapitlen behandla den görtzka finanspolitikens debut och upphandlingsdeputationens tillkomst och organisation, nästa kapitlet Görtz' utlandsvistelse juni 1716—november 1717 och de bägge följande kapitlen handels- och näringspolitiken under hans frånvaro. Härfter följer ett kapitel om den inre situationen vid Görtz' återkomst, tvenne kapitel om koppar- och järnhandeln och motsvarande produktionsfrågor och tvenne om utrikeshandels organisation och vägar under år 1718. Arbetet avslutas med en välgjord sammanfattning.

Handels- och näringspolitiken upptager större delen av förf:s framställning, men även åt finanspolitiken och administrationen ägnar han mycket omfattande och ingående utredningar. Arbetet rör sig på till större delen ny mark och förf. har kommit med en mängd nya rön och synpunkter, även om framställningen ej sällan lider av en viss ojämnhet och forskningen stundom gått förbi ganska närliggande arkivalier — med allt erkännande av det mycket vidlyftiga material som genomgått och den ofta i detalj noggranna penetrationen av detta material. Förf. har nedlagt ett energiskt arbete för att söka utreda och framställa de många åtgärdernas och företeelsernas inbördes sammanhang; om undersökningarnas hållfasthet ur nationalekonomiska synpunkter skall här ej fällas något omdöme. Han anser sig kunna konstatera, att det finansiella och näringspolitiska systemet under den görtzka perioden ganska väl synes ha fyllt sin uppgift men att det naturligtvis måste bli en öppen fråga om det kunnat uthärda ett fortsatt krigs påfrestningar.

Ur rent personhistorisk synpunkt intresserar naturligtvis i denna genomgående på den ekonomiska politiken och det ekonomiska systemet inriktade avhandling mest de bidrag som en sålunda präglad framställning rymmer till Görtz' karakteristik. Förf. företräder den uppfattningen, vartill tecken tidigare kommit till uttryck på andra håll, att »Görtz' obestridligen dominerande personliga insats i den periods historia, som med viss rätt bär hans namn, alltför mycket har fått överskyla det faktum, att hans åtgärder många gånger kunna ledas tillbaka till andras uppslag och projekt.» Görtz' dominerande roll vid själva politikens genomförande — naturligtvis väsentligen under den tid han vistades i Sverige — framgår tydligt av förf:s skickliga framställning. Karl XII står här som ofta mer i bakgrunden. Samverkan mellan konungen och Görtz kommer heller aldrig att annat än styckevis kunna utredas.

Särdeles intressant är förf:s utförliga undersökning av Kristoffer Polhems inflytande, som förut mer allmänt betonats av flera forskare. Förf. går långt mera in på frågorna och uppvisar på viktiga punkter slä-

ende överensstämmelser mellan vissa Polhems skrifter och Görtz' näringspolitiska system, särskilt beträffande järn- och kopparhandeln. Om övriga inhemska förslagsställare innehåller förf:s framställning ej mycket. Av Görtz' medarbetare inom administrationen förekomma naturligtvis främst Gerhard von Dernath, Daniel Niklas von Höpken, Johan Thegner, Salomon von Otter, G. H. Ecklef och, G. Rothlieb — upphandlingsdeputationens mest verksamma män. I övrigt nämnas självfallet Nikodemus Tessin d. y., Kasten Feif, Salomon Cronhielm, Johan Ehrenpreus och bland diplomaterna Gustaf Henrik von Müllern, Erik Sparre, J. F. Preis m. fl. Bland köpmännen lägger man märke till Sebastian Tham i Göteborg, Abraham Grill, Johan Spalding, Hans Dassau, Warner Groen [d. ä.] i Stockholm. Personregister saknas tyvärr.

Daniel Almqvist.

Sveriges kyrkor.

Det stora verket Sveriges kyrkor har gått snabbt framåt under den senaste tiden. Sedan föregående anmälan i PHT har ytterligare fem häften utkommit. Av dessa syssla tvenne med stadskyrkor: Jönköping och Husqvarna (= Småland Bd I av Erik O. Johansson och Gotthard Johansson) samt Falun (Dalarne II, 1: av Gerda Boëthius) och ett med en kyrka, som i senare tider blivit stadskyrka: Bromma (Sthlms kyrkor VIII, 1: Bromma kyrka och Västerledskyrkan av Sven Brandel, Samuel Hedlund och Per Olof Westlund). Landsbygden har dock att notera det största framsteget. Med häftet om Bräknö och Listera häraders kyrkor (Blekinge II; av William Andersson †) ha Blekingekyrkorna med undantag av stadskyrkorna blivit helt publicerade. Slutligen har Upplandsavdelningen, verkets äldsta arbetsområde, fortsatts med ett häfte. (Bro och Vätö skeppslag — nu utkommet s. 119—243 motsvarande band II: 2 — av Ingeborg Wilcke Lindqvist).

Det är som synes skilda delar av landet som äro representerade bland dessa häften och det är intressant att se, hur därför i personhistoriskt hänseende mycket olikartade miljöer och sociala schatteringar blivit företrädna. I Jönköping är det hovrätten, militären och den av faktoret representerade statliga industrien, i Bro och Vätö är det den besuttna lantadeln, i Falun är det bergsmän och bergsförvaltningens män, i Bromma är det på grund av huvudstadens närhet centraladministrationens folk, som spela den främsta rollen. När det gäller en hel landsända som Blekinge är det givet att personbeståndet blir mera blandat. Men även här finnas tydliga särdrag, i vissa fall är det sålunda den danska högadeln före 1658 som framskymtar och genomgående märks starka inslag från det militära Karlskrona.

Det är ej möjligt att i detalj påpeka allt personhistoriskt värdefullt, som häftena kan ge. Det får räcka att i största allmänhet än en gång framhålla att här bjudes material, som den genealogiska och biografiska forskningen ej får gå förbi.

Enstaka notiser må dock anföras:

I Jönköping skymtar sålunda som arkitekt vid sidan om Erik Dahlberg den kände konstkritikern Thure Wennberg. En apotekare Grapengiesser († 1690 och där begravnen) förefaller ej vara registrerad av den farmaceutiska personalhistorien.

I blekingedelen omnämnas en medeltida regest, som ej synes vara beaktad av vare sig svensk eller dansk forskning och som omtalar att riddaren Sten Nilsson (i registret på Nilsson, Sten!) på gården Röaby i Hoby sn donerade jord till kyrkan 1330 (II, s. 4).

Beskrivningen av Bro och Vätö kyrkor erinrar om det önskvärda i att de i de medeltida kalkmålningarna uppträdande vapnen underkastas en sammanhängande källkritisk analys ur genealogiskt-topografisk synpunkt.

En för Elgenstierna och Adam Lewenhaupt okänd åldersuppgift (43 år) för den 1720 i striderna vid Ledsund stupade kommandören Corfitz Paulin förmedlar dennes epitafium i Vätö. Brommabeskrivningen ger bl. a. en, i en ny sammanställning av diplomatiska uppdrag i Europa 1618—1715 (*Die diplomatischen Vertreter in Europa*) okänd beteckning för Johan Zachris Cruse († 1690), vilken på sitt huvudbanér kallas »resident utij westfaliskie creijsen». En teckning av ett nu försvunnet synnerligen intressant 1400-talsvapen återges s. 53. Det är väpnaren Bengt Karlssons (sparre över blad) begravnings(?)vapen. I anslutning här till meddelas en av Bengt Hildebrand uppgjord släktöversikt berörande Bengt Karlssons och hans hustru Birgitta Björnsdotters (2 motvända pukehorn) genealogi. I denna del finnes vidare (s. 61) publicerat ett mycket personligt hållet donationsbrev från Magnus Gabriel De la Gardie på en altartavla. I Faludelen lägger man märke till bl. a. notiser om släkterna Depken och Trotzig.

Slutligen några anmärkningar. Tyvärr har i vissa av delarna i stor utsträckning beträffande inskrifter etc. hänvisats till andra tryckta eller otryckta källor. Sålunda i Jönköpingsdelen bl. a. till Jönköpings stads historia för t. ex. vissa gravstenar. Det lönar sig att leta upp dem där, men Sveriges kyrkors läsare har på det viset gått miste om några fängslande bilder och värdefulla notiser. För Jönköping har sedan kyrkoberskrivningen utkom en äldre deskription av Kristine kyrka blivit tryckt av P. Wilstadius i Mäster Gudmunds Gilles årsbok, 1941. Denna beskrivning som verbalt återger en mängd sepulkrala inskrifter innehåller synnerligen mycket personhistoriskt stoff. F. ö. kan framhållas i Faludelen att prosten Rabenius, den kände urkundsförfalskaren — väl genom tryckfel — kallas professor — och att en inskrift om en viss Hans Jönson »feltstenhuggare» sannolikt (den meddelade bilden antyder detta) bör avdelas annorlunda: Felt stenhuggare. I Jönköpingsdelen träffar man på den något vilseledande namnformen Berendtz i st. f. Berendes. Isak (?) Ridderhielm (s. 98, 108, 109) bör nog vara Israel R.

Nils Ludvig Rasmusson.

Militaria.

Einar Bensow, *Kungl. Skaraborgs regementes historia. 2. Från Breitenfeld till Fredrikshald 1631—1718*. Göteborg 1944. Våra regements-historiska arbeten äro ofta disponerade efter sak med utförlig behandling av den organisatoriska, förvaltnings- och krigshistoriska ramen, varigenom skildringen av själva truppförbandets utveckling och insatser löper fara att splittras och undanskymmas. Överstelöjtnant Bensow har däremot sökt skildra sitt regementes öden såsom sådant och därför valt en ibland kanske alltför konsekvent genomförd kronologisk disposition samt lämnat de mera allmänna organisatoriska och förvaltningshistoriska problemen åt specialister. De i arbetet spridda detaljerna av dessa ämnen kunna dock lätt uppsökas och sammanställas med hjälp av sakregistret. Författarens återhållsamhet beträffande den historiska ramen synes vara principiellt riktig. Det skulle säkert vara till gagn för den krigshistoriska forskningen — och till besparing av arbetskraft och trycksvårta —, om de ensartade och allmänna frågorna i huvudsak kunde utgå ur de enskilda truppförbandens historieverk och få en särskild behandling. Bensows arbete, som även tagit sikte på kulturhistoriska detaljer, är i sin helhet väldokumenterat, välskrivet och väl illustrerat. Ett personregister lämnar lätt tillgång till det personhistoriska materialet. Det bör dock nämnas, att personidentifieringen och namn-normaliseringen förete ojämnheter. Adliga släktnamn hava sålunda ej alltid, såsom vanligen sker och väl även får anses lämpligt, normaliserats efter senaste ättartavlor. Exempelvis har den kände fortifikations-officeren och arkitekten Bengt Vilhelm Carlbergs släktnamn stavats Karlberg, ehuru Carlberg är såväl hans eget riktiga som släktens enligt ättartavlorna. Den anmärkta normaliseringen av »c» uttalat som »k» till »k», vilken beträffande släktnamn måste anses olämplig, är för övrigt ej konsekvent genomförd. Cronacker m. fl. stå kvar på »C» (jfr Klöös nedan). För adlade personer, som vid adlandet erhållit ett nytt namn, och personer med dubbelt släktnamn, exempelvis Clöös Björnefelt, som återfinnes på Klöös, och Pereswetoff-Morath, som återfinnes på Morath, kunde hänvisning lämpligen skett på det namn, som vederbörande ej redovisats under. Namn föregångna av »de», exempelvis de Frietzcky, de Mortaigne och de la Roux, äro ej redovisade under D, vilket ju är det brukliga i Sverige. Bördstitlar äro ibland medtagna, i andra fall icke. Med hjälp av det nära till hands liggande personregistret till Generalstabens verk »Karl XII på slagfältet» skulle »Sparr, general-fälttygmästare», lätt kunnat identifieras såsom den brandenburgiske generalfälttygmästaren Otto Kristoffer von Sparr, och den ryske generalen »von Renne's» titel hava korrigerats till generallöjtnant och efternamn till Rönne.

F. W—dt.

Artilleriets historia har på senare tid blivit behandlad i en rad olika studier. Främst må nämnas *Svenska artilleriet förr och nu*. En överblick sammanställd och utg. genom Artilleritidskrift (Sthlm, tr. Upps., 1944. 288 s., ill.). Däri må särskilt påpekas generallöjtnant

Ludvig Hammarskiölds studie Artilleri-personer i Sverige under äldre tider (s. 13—37) och förteckningen över Svenska artilleriets chefer samt E. Grahnl, Svenska artilleriets organisation, utbildning och användning under 1800- och 1900-talen. Hammarskiöld har separat skrivit om »de äldre Vasakonungarnas artilleri. Organisation och krigsdeltagande» samt »Artilleriet under Gustaf II Adolfs krig», båda i Artilleri-tidskrift, resp. 1942 och 1943.

En kort översikt av *Svensk krigskonst* (Sthlm 1944, 63 s. Häft. kr. o: 75) ger överste Olof Ribbing i ett häfte, utg. av Riksförbundet för Sveriges försvar.

Av det stora, viktiga arbetet *Kungl. Fortifikationens historia* har senast utkommit bd 4, h. 11 (Sthlm 1942. 194 s.), utarbetat av överste *Ernst Ericsson* och behandlande fästningsbyggnader i Sverige 1741—1772. En rad smärre biographica ingå i häftet.

Lokalhistoria.

Gunnar Håkansson, *Öländska personminnen bevarade i äldre gravstenar, epitafier och andra kyrkliga föremål*. Göteborg. 1942. 342 s. 16 s. planscher.

Det personhistoriska material, som är bevarat i våra gravstenar och epitafier samt andra kyrkliga föremål, har för Ölands vidkommande med berömvärd pietet samlats och bearbetats i en vacker volym av direktör Gunnar Håkansson, Sandared. Genom A. Ahlquists »Ölands historia och beskrifning» (1822—27) är visserligen en stor del av de personhistoriska upplysningarna tillvaratagna, men dels äro Ahlquists läsningar bristfälliga och dels behöva de för den kommande tiden kompletteras — Håkansson har dock icke ansett sig böra medtaga material efter 1825. Sölve Gardells avhandling om »Gravmonument från Sveriges medeltid» (1937) har naturligtvis utnyttjats av Håkansson, och Gardell har i Håkanssons bok också utarbetat de kortfattade men mycket upplysande historikerna över de öländska kyrkorna. Av handskriftsmaterial, som Håkansson använt, förtjänar framför allt att nämnas J. H. Rhezelius' handskrifter i Kungl. biblioteket och E. Ihrfors' *Oelandia sacra* i Vitterhetsakademien. Så vitt man kan se, har Håkansson omsorgsfullt tillvaratagit samtliga uppteckningar, som beröra hans ämne i dessa källor. Det ännu bevarade materialet har författaren själv upptecknat vid besök vid var och en av Ölands kyrkor under åren 1936—41 och därmed gjort samma tjänst som på sin tid Rhezelius och Ahlquist och åt eftervärlden räddat vad inskrifterna på dessa monument, som i många fall obönhörligt gå mot förvittring och utplåning, ha att förtälja om gångna släkten.

Författaren framhåller, att läsaren bör hålla i minnet, att det är en lekman som under fritiden från sin dagliga gärning kunnat ägna sig åt detta arbete. Det vore under sådana omständigheter obilligt, att

anlägga en strängt vetenskaplig måttstock, så mycket mera som arbetet i stort sett vittnar om noggrannhet och allvarliga försök att komma till rätta med de svårigheter, som äro förknippade med arbeten av detta slag. I ett par fall gör Håkansson träffande kombinationer, som kunnat hedra vilken fackman som helst.

Ett par detaljanmärkningar må dock tillåtas här: Det hade varit önskvärt, att Håkansson med något större kritik behandlat uppgifterna i Ahlquists herdaminne och fört dettas uppgifter litet längre fram i tiden. S. 59 uppges om Elof Pontelius, att moderns namn ej är känt, men på den s. 101 återgivna gravstenen över fadern, kyrkoherden i Högby Petrus Magni Pontelius står moderns namn Carin Elofsdotter angivet (s. 127 i Clerus Calmariensis felaktigt uppgivet Catarina; rätt däremot hos Håkansson s. 262 och 263). S. 197 har Håkansson den riktiga uppgiften, att den under den återgivna gravstenen vilande kyrkoherden Per Collstadius moder hette Sara Persdotter, medan Ahlquist s. 361 endast uppger att mormoder hette Lucia. Detta måste antingen vara fel eller också var Svenio Svenonis gift tvenne gånger, ty Sara Persdotter var dotter till kornetten Per Hinriksson och Marta Christiansdotter i Gulltorp i Mönsterås. Någon gång har Håkansson rådbråkat namnen: den s. 175 omtalade kyrkoherden i Smedby hette naturligtvis inte Mathiæ Jonæ utan Mathias, vilket här anmärkes, emedan det dragit med sig dotterns felaktiga placering i registret som Ingrid *Jonædotter*; det riktiga är naturligtvis *Matthisdotter*.

I många fall hade det vidare varit lätt att komplettera de personhistoriska uppgifterna, särskilt för 1800-talets vidkommande, och därmed skulle värdet av Håkanssons bok högst väsentligt ha ökats. Här bara några på måfå gripna dödsår för av Håkansson upptagna personer: kyrkoherde Bowallius' i Böda fru Magdalena Angelin dog $\frac{25}{4}$ 1814, Gummerus' i Högby fru Maria Helena Hult $\frac{3}{8}$ 1841, Olof Ringbergs i Långlöt fru Christina Catharina Funqvist $\frac{10}{12}$ 1853, Sundelius' i Kastlösa fru Christina Catharina Roswall $\frac{9}{1}$ 1818, komministern i Torslunda, sedermera kyrkoherden i Gräsgård J. M. Schmitths fru Ulrica Maria Kreuger $\frac{30}{8}$ 1855 o. s. v.

Texterna äro i allmänhet mycket noggrant återgivna efter handskrivna och tryckta källor och, som det förefaller, även efter fältmaterial. I ett par fall har dock Håkansson underlåtit att emendera texten. I inskriften nr 875 står enligt Ahlquist *berus* och *reperere*, vilket Gardell alldeles riktigt läst *herus* (= dominus) och *peperere*. Håkansson återger Gardells översättning (a. a. nr 184), men läsaren kan inte utan vidare gissa sig till att översättningens 'herre' motsvaras av *berus* i inskriften. Inskrifterna nr 58 och 73A hos Håkansson borde också ha återgivits med de suppleringar, som Gardell gjort nr 49 och 94.

Genom sin fullständighet och överskådlighet, sina illustrationer, som ger vackra prov på den öländska stenhuggarkonstens höga ståndpunkt, och sina utmärkta register är Håkanssons bok ett beaktansvärt bidrag till årets personhistoriska litteratur. Den bör dessutom för hembygdsforskaren och turisten på Öland bli en outhärlig handbok.

Bror Olsson.

Nils Hagström, *Lärare och studenter vid Stockholms Realläroverk 1876—1890. Högre Realläroverket på Norrmalm 1890—1941*. Stockholm 1941. 1013 s.

Adjunkten Evald Dahl utgav 1924 Norra Reals studenter jämte rektorer åren 1881—1923. Detta arbete har nu funnit en efterföljare i förestående, som på uppdrag av Norra Realarnas Förening utarbetats av adjunkten Nils Hagström. Då det omfattar 3,610 biografier, kan man förstå att det varit ett mödosamt arbete för utgivaren, som på det hela taget på ett förtjänstfullt sätt skiljt sig från sin uppgift. I alla sådana arbeten kunna givetvis fel och ofullständigheter påvisas beroende i viss grad på respektive meddelares svar å utsända frågoformulär, ävensom utgivarens omdöme, då det gäller att omredigera svaren för att passa in i arbetets plan och korrekturläsning. I detta avseende kunna ofta brister påvisas i matriklar och biografiska arbeten. En utgivares litteratkännedom har också en viss betydelse, ty är denna god kan mången ofullständighet undvikas. Några exempel för att belysa detta uttalande må anföras. En person anges som »led. av Naturv. Fören. i Sthlm», en annan som »medl. av Par Bricole, TSO, Borgargillet m. fl.», en tredje som uppgives som av generallöjtnant X och justitierådinnan Y. I flera fall hade uppgift om giftermål kunnat kompletteras med ledning av »Vem är det?» Att angiva en person som f. d. statsråd är icke exakt. Enligt statskalendern är beteckningen förutvarande statsråd.

Arbetet är försett med en mångfald vignetter och teckningar av Acke Myhrman, Torbjörn Olsson och Nils Henrik Winblad von Walter. Dessa bilder jämte den i övrigt goda utstyrseln kunna även framhållas som en förtjänst hos arbetet.

G. I.

Gustaf Renhorn, *Gamla stadsbor. Ett bidrag till Skellefteå stads personhistoria* (Upps. 1945. 216 s., ill. Häft. kr. 5: —), är ett omtryck av en rad biografiska artiklar i Skelleftebladet och har utgivits i bokform vid stadens 100-årsjubileum. Bland mera bemärkta personer i boken må nämnas: kontraktsprosten Simon Brandell, grosshandl. Nils August Brännström, v. konsulerna Seth Franzén och Olof Christian Häggbom, handl. Didrik Gebhardt, grosshandl. Per Albert Grangren, borgmästaren Arvid Hörnell, fil. dr Carl Anton Melander, kontraktsprosten Nils Nordlander, rektor Carl Ocklind, bankdir. Abraham Ruth, v. konsul James Teodor Sandström, skolföreståndarinnan Ida Mathilda Schugge, handl. Abraham Sidenmark samt grosshandlarna Olof Henrik Svartling och Robert Ferdinand Ohman.

Svenskar i utlandet.

Lektor Józef Trypućko har givit en översikt av *Svenskarna i Polen under Sigismund III:s tid* i *Svio-Polonica*, 4 (1942; s. 20—52). Den behandlar bl. a. den svenska kolonien vid jesuit-

kollegiet i Braunsberg, t. ex. Johannes Messenius, Gregorius Borastus, Johannes Vastovius m. fl. Förf. berör vidare prins Gustaf, Erik XIV:s son, och prinsessas Anna, Sigismund III:s syster, samt övergår därpå till den stora emigrantgrupp, som rädslan för och oviljan mot Karl IX samt troheten mot Sigismund drev från Sverige till Polen. Ett kompletterande bidrag till dess historia har numera lämnats av R. Przedziecki i PHT 1943 rörande ätten Gyllenstierna, jämte medlemmar av ätterna Banér, Bielke, Brahe, Gyllenstierna, Posse och Sparre publicerar Trypućko en alfabetisk lista, som visserligen ger ytterst kortfattade notiser, även där dessa lätt skulle kunna kompletteras, men som likväl är av vägledande värde. Utan att vara någon djupare genomarbetad undersökning har sålunda Trypućkos uppsats sitt intresse som sammanfattning och litteraturöversikt. Identifieringen av de olika emigranterna skulle eljest i detalj kunna göras vida noggrannare och listan även i viss mån kunna kompletteras.

Högt värde från historisk synpunkt ha framlidne envoyén Einar af Wirséns båda memoarvolymen. *Minnen från fred och krig* (Sthlm, Bonniers, 1942. 408 s., ill. Häft. kr. 15:—) samt *Från Berlin till Balkan* (1943. 340 s., ill. Häft. 15:—). Skrivna av en boren stilist, skarpsynt, fördomsfri och fritalig politisk iakttagare samt skicklig yrkesmilitär äro de av verkligt intresse även på längre sikt. Men det inledande partiet Sverige i del 1 är det minst betydande. — det rör C. D. af Wirséns hem och Svea livgarde — medan utrikespolitiken eljest fyller de båda banden. Spirituell och icke så litet ironiskt elak förstår Wirsén att låta andra få en inblick i vad han sett.

Det utländska stoffet dominerar även de diplomatminnen, som utgivits av envoyén Einar Ekstrand: *Jorden runt på trettio år*, del 1. *Stockholm—Samara* (Sthlm, Norstedts, 1944. 341 s., ill. Häft. kr. 12:50) och del 2 *Aten—Buenos Aires—Tokio—Genève* (1944. 468 s. Häft. kr. 16:—). Utan att ha Wirséns politiskt-militära kunskaper och skarpblick har E. likväl, jämte stor stilistisk förmåga, en vidsträckt erfarenhet från vitt skilda länder, antydda i bökernas undertitlar. Han är en angenäm bekantskap på mer än ett sätt.

Av vida större rent svenskt kulturhistoriskt intresse är emellertid f. d. envoyén Herman Lagercrantz' memoarer, *I skilda världar* (Sthlm, Norstedts, 1944. 394 s., ill. Häft. kr. 14:—). Utan att själv ha fört pennan mer än i två kapitel har L. här berättat på ett fångslande sätt om sin egendomliga bana. Den adlige artillerilöjtnanten, som blev frälsningsofficer, senare bruksägare på Wirsbo och därpå minister i Washington och Köpenhamn, har sannerligen haft ett omväxlande liv. Skildringen av hans omvändelse griper, även om hans personlighet i sin helhet kanske verkar tvekluren på ett egenartat sätt.

Aven två högättade damer ha satt sig ned att skriva levnadsminnen. Grevinnan Cecilia af Klercker, född Lewenhaupt, f. d. statsfru hos drottning Victoria, skildrar i boken *Förgången glans* (Sthlm, Norstedts, 1944, 317 s., ill. Häft. kr. 16:—) sin tids svenska konungahus och hovliv på ett sympatiskt öppet och fängslande sätt. Högpunkten är väl skildringarna av de kungl. brölloppen i Windsor 1905 och S:t Petersburg 1908. — Riksmarskalken Eric Trolles efterlämnade maka grevinnan Alice Trolle, född Gyldenstolpe, har utgivit memoarboken *De voro ett lysande följe* i två delar (Sthlm, Medéns, 1944, 424 s., ill. Pr del häft. kr. 16: 50). Tankegången, som ligger till grund för titeln, är, som synes, densamma som i grevinnan af Klerckers — det gäller en ohjälpligt förgången europeisk epok. Grevinnan Trolles minnen äro ojämna och spökhistorierna kunde saklöst utelämnats. Men i några kapitel höjer hon sig till skildringar av stort intresse, bl. a. en levande bild av kejsartidens Berlin och interiörer från utrikesministerhotellet vid Blasieholmstorg.

Professor Johan Bergman har skrivit *Hågkomster från skiftesrika levnadsöden i Sverige och främmande länder* (Sthlm, Norstedts, 1943, 349 s., ill. Häft. kr. 12:50). Den nykteristiske och politiskt intresserade latinaren, som verkat bl. a. i Dorpat och Stockholm, har sin egen syn på mycket och allt är icke lika fängslande för andra att läsa. De baltiska åren höra till de intressantaste — tyvärr gäller det även här en förgången värld, det fria Estland.

Samlingsverk.

Professor Nils Ahnlund har samlat ett antal av sina senaste historiska essäer i volymen *Svenskt och nordiskt från skilda tider* (Sthlm, Norstedts, 1943, 296 s. Häft. kr. 9: 50). Av innehållet märkes: den kritiska namnstudien Ladulås eller Ladislaus; Träldomens dödsår i Sverige; I den stora folkminskningens spår (rör digerdöden); Till biskop Thomas' minne; Hur gammal är Sveriges riksdag; Gripsholm genom tiderna; Att färdas i Sverige under vasatiden; »Ille faciet» och andra historiska kungsord; diplomatiens språk i Sverige; Blick på överståthållarlängden; Ur Ladugårdsgärdes krönika; Doktor Hallmans mullbärsträd (rör hovmedicus med. dr Johan Gustaf Hallman); Sursillarna (om E. R. Alcenius' ryktbara arbete Genealogia Sursilliana och Sursill-släkten i Finland; viktig kritisk-metodisk framställning); Nordiska kungamöten; Rasmus Rask och Norden.

Den högt förtjänte biblioteksmannen överbibliotekarien vid Uppsala universitetsbibliotek fil. dr Anders Grape erhöi på sin 65-årsdag den 7 mars 1945 en ståtlig festskrift *Donum Grapeanum* (Upps. 1945, 640 s., ill.). Bland det omväxlande och värdefulla innehållet märkes: Joh. Ax. Almquist, Tornérspellet vid kröningen 1617.

Ett bidrag till 1600-talets bibliografi; H. Brulin, Voltaire, Schulenburg och Warmholtz. Om och ur en historiografisk brevväxling (bibliografen hovrådet C. G. Warmholtz); A. B. Carlsson, Fragment av en ordspråkssamling av Michael Agricola i Uppsala universitetsbibliotek; I. Collijn, En Birgitta-handskrift från klostret Maria Mahingen; E. Gren, Bidrag till Michael Enemans biografi; H. J. Heyman, Något om Drakeska arkivet i Uppsala universitetsbibliotek (ätten Drake af Hagelsrum); G. Holmgren, Om Cronstedtska samlingen i Uppsala universitetsbibliotek och dess tillkomst (riksrådet greve Jacob Cronstedt); E. Hägg, Johan Skyttes götiska ungdomsorationer; N. Gobom, Gustaf Odencrants' E. T. A. Hoffman-samling, Linköpings stifts- och landsbibliotek (boksamlaren vice häradshövding Gustaf Odencrants, 1863—1944); Hj. Lundgren, Carl Bernhard Wadströms bibliotek; G. Rudbeck, Bidrag till Uppsala akademiska boktryckeris historia; H. Sallander, Om Anders Anton von Siterman som bibliografisk författare; Gurli Taube, Fotografen Osti och den Ostiska plåtsamlingen på Carolina rediviva (fotograf Heinrich Osti, 1826—1914); A. Hj. Uggla, Ett läkarebibliotek från början av 1700-talet (Johan Moræus, Linnés svärfar); O. Walde, Om Georg Stiernhielms bibliotek; S. Ågren, Till arkivleveransernas historia.

Släkterna Nerman.

Skriftställaren och senatören Ture Nerman har i en begränsad och numrerad upplaga utgivit ett rikt illustrerat, genealogiskt arbete, *Släkterna Nerman* (Karlstad 1945, 4:o, 100, (2) s. + fyra tab.), som i vissa avseenden framträder med originella uppslag. Redan titeln antyder, att det här är fråga icke blott om en enda släkt. Boken är nämligen ett samlingsverk, i vilket redogjorts för alla i Sverige påträffade personer, som burit eller bära namnet Nerman eller liknande namnformer (Neerman, Nehrman, Närman m. fl.). Av dessa har flertalet kunnat visas tillhöra någon av de tre släkter, som ursprungligen voro lokaliserade till Skåne, Halland och Småland. Därjämte omtalas ej mindre än sex andra »mindre släkter», och ett stort antal enskilda personer. Någon gemenskap emellan dessa olika kategorier har emellertid ej kunnat uppvisas. Icke desto mindre har förf. utgått ifrån, att en sådan samhörighet förefinnes åtminstone mellan de förstnämnda, men kan icke stödja detta antagande på annat än namnligheten. Ehuru han erkänner, att proveniensen således »hänger i luften», vill han anse de tre släkterna tillsammansstagna utgöra »de ursprungliga egentliga Nermännerna i Sverige», och i motsats härtill få alla andra nöja sig med att hava »tagit namnet». Man kan likväl tycka, att de därvidlag icke gjort sig skyldiga till annat än vad deras enligt denna uppfattning förnämmande företagit sig vid en något äldre tidpunkt, och det var som bekant åtminstone före namnlagens tillkomst ej något ovanligt eller förbjudet att kalla sig vad man ville. Den av förf. hävdade ståndpunkten ter sig så mycket egendomligare, som han

tror sig veta, att »den äldste kände Nerman i Sverige», som anträffats i Stockholm 1603, antagligen icke efterlämnat någon posteritet och därför knappast kan återopas i detta sammanhang. Vad förf. på andra ställen i sin bok anför beträffande de tre »stora» släkternas från hans synpunkt önskvärda samband, ter sig också särdeles lösligt hopkommet och förtjänar tills vidare ingen tilltro. Men tillvägagångssättet har visserligen gett förf. tillfredsställelsen att i sin bok med sin egen släkt sammanföra två adliga familjer, vilkas vapen också pryda arbetet. Från Skåne-släkten stammar nämligen ätten Ehrenstråhle, och bland medlemmarna av Hallandssläkten nobiliserades den kände underståthållaren, sedermera landshövding Claes Ulrik Nerman. Då denne som bekant i rabulist-kretsar var mindre välsedd, kunde det medföra ej endast behagliga erfarenheter att hava »tagit sig» det celebra namnet. Enligt en i boken anförd anekdot råkade nämligen en vandrande gesäll, som utan påvisbar »rätt» kallade sig Nerman, på grund av denna oskyldiga namnlikhet illa ut vid försöket att vädja till medmänniskors välvilja i form av en allmosa. Han kunde hava tröstat sig, om han vetat, att honom i framtiden skulle vederfaras äran att till följd av namnusurpationen upptagas i en så fin publikation som den föreliggande.

Förf. tillhör den gren av den s. k. Smålandssläkten, som kan föras tillbaka till en i Vimmerby 1734 avliden färgare, vars antagna härstamning från tre äldre led, om vilka just ingenting är bekant annat än namnen, synes vara någon ovisshet underkastad. Bland denna släkts medlemmar märkas den bekanta krets av tre bröder, av vilka förf. är en, samt deras fem-männing, framlidne generaldirektören Hjalmar Nehrman. Dit hör också konsul Åke Nerman, som bekostat bokens tryckning.

Även med avseende på genealogiernas uppställning har förf. lyckats åstadkomma något nytt. Han berättar därom i företalet, att han under sitt arbete »kommit fram till ett system med generations- och personnummer (1 a, b, c o. s. v.)», som han ej anträffat i genealogisk litteratur, och som han anser göra »studiet lätt och överskådligt». Anmälaren kan tyvärr ej instämma i sistnämnda påstående. Han har tvärtom funnit det vara alldeles motsatsen, och förf. har i själva verket själv, trots sitt uttalande, medgivit så vara förhållandet, eftersom han nödgats medtaga de fyra stora, delvis meterlånga släkttabeller in plano, som separat bifogats hans arbete, och utan vilka översiktligheten skulle vara alldeles tillspillogiven. Det nya »systemet» kan möjligen vara användbart vid uppställningen av förberedande arbeten, men bör sannerligen icke utgöra mönstret för kommande publikationer på området.

Vad innehållet i övrigt beträffar, synes ingenting annat än gott vara att säga. Två av de tre »stora» släkterna hava ju tidigare behandlats i litteraturen, men utöver vad som meddelats i Elgenstiernas edition av Adels ättartavlor om den Ehrenstråhleska ätten, har förf. kunnat lägga ett tidigare led, och David Nerman-Ehrenstråhles förut okände farfarsfar har därigenom visats vara en i Lübeck född handlande David Nerman, som dog i Malmö 1638. Även rörande hans gifte och hans sons födelse- och dödsår samt dennes gifte meddelas uppgifter, som förut icke varit bekanta.

Aqut.

Från Finland.

Överrevisor Eino Tamelander, Helsingfors, har utgivit ett arbete om *bouppteckningar i Torned stad* (Tornion kaupungin pesäluetteloja 1666—1800. Torneå 1941. 200 s.), som visserligen i huvudsak är på finska men även innehåller svenskspråkiga partier och register.

Ester-Margaret von Frenckell har skrivit ett historiskt arbete om det originella ämnet *Offentliga nöjen och privata i Helsingfors 1812—1827* (Hfors, Söderström, 1943. 545 s. + pl.). Det är en vacker bok i alla avseenden. Biografiskt innehåller den utförliga bidrag till bl. a. Johan Albrecht Ehrenströms historia.

Birgittalitteratur.

Den berömde danske författaren och konvertiten Johannes Jørgensen har i sin tidigare produktion ägnat uppmärksamhet åt många av medeltidens helgongestalter. Världskriget drev honom från sitt hem i Assisi åter till Norden och han har begagnat tiden här att studera *Den heliga Birgitta av Vadstena* (2 bd, Sthlm, Bonniers, 1942—44. 309 s. 361 s., ill. Häft. kr. 15: —, resp. 18: —). Boken bygger på det verkliga källmaterialet och den moderna forskningens resultat men är likväl ej utformad som ett strikt vetenskapligt verk och i den av Harald Schiller till svenska översatta, här angivna editionen äro därtill tyvärr förf:s anmärkningar uteslutna. Icke desto mindre är arbetet högst läsvärt, intim kännare som förf. är av den medeltida hagiografien och den italienska värld, som han gjort till sin egen. Både som tidsbild och miljöskildring, tecknad av en fin konstnär, har det därför sitt särskilda intresse och sin givna, goda plats i den svällande birgittinska litteraturen.

Det är en stor glädje för alla, som äro intresserade av den birgittinska kretsen, att samtidigt en ny stor hithörande urkundspublikation sett dagen. F. d. riksbibliotekarien Isak Collijn, som 1931 avslutade editionen av Birgittas kanonisationsprocess, har nämligen nu fullbordat utgivningen av motsvarande källa rörande hennes dotter, den heliga Katarina av Vadstena, i medeltidsgenealogien känd som fru Katarina Ulfsdotter (Ulvåsaätten), f. 1331 eller 1332, † 1381, g. m. riddaren Eggard van Kyren. Förhandlingar om hennes kanonisation, vilka aldrig ledde till full helgonförklaring, ha hittills närmast varit kända i det referat, som publicerades av Carl Silfverstolpe i Historiskt bibliotek, 2 (1876). Nu får man själva originaltexten i Collijns edition *Processus sen negocium canonizacionis b. Katerine de Vadstenis* (h. 1—6, 1942—46; tills. kr. 32: 50). Häfte 6 innehåller dels Collijns inledning, dels person- och Ortsregister. Utgå-

van utgör bd 3 i serien Latinska skrifter av Samlingar utg. av Svenska fornskriftsällskapet. Liksom Birgittaprocessen ger verket suggestiva inblickar i den svenska medeltidens fängslande värld och människor.

B. H—d.

William Karlsons nya bok, *Kungligt, adligt, lärt och lekt. En samling kulturhistoriska bilder* (Lund, Gleerups 1941; 8:o. -jofj suærettæfroj moskij jæ '(oſ:ii quī 'oſ:8 iæ jægH jð 's i6z årsarbete om Clas Julius Ekeblad och Stola värd all uppskattning, även från de speciellt personhistoriskt intresserades sida. Fackmannen-museimannen dominerar inte på samma sätt som i boken om Stola. Inventarierna få tjäna mera speciella syften, och i de två första kapitlen, »Lundensia» och »Skånska vyer», förekomma de endast i indirekt form vid beskrivningen av fyra professorshem i Lund, av vilka Anders Otto Lindfors' väl är det intressantaste. Det finns bevarat och ingår som en del av »Kulturens» byggnadskomplex. Lindfors var svärfar till biskop Johan Andersson i Växjö och alltså morfar till den kände Katedralskolerektorn i Lund Hilding Andersson (1853—1918), den av många ännu levande generationer lundakatedralskoliter med vördnad och tillgivenhet ihågkomne »Hövdingen». En pärla i kapitlet »Lundensia» är uppsatsen om magisterpromotionen i Lund midsommarafton 1853. Dagen förut hade man avtäckat Qvarnströms staty av Esaias Tegnér utanför Akademiska Föreningens södra fasad. På promotionsdagen pryddes statyn med en magisterkrans — Tegnér hade blivit jubelmagister den dagen, om han levat.

I »Skånska vyer» finnas flera trevliga uppsatser, dock övervägande av mera perifert intresse. I »Vidgad horisont» bygger författaren huvudsakligen på olika dokument i den De la Gardieska samlingen i Lunds Universitetsbibliotek, särskilt räkenskaperna i det stora Lillieska släktarkivet. Med hjälp av dessa kan författaren komplettera Elgenstiernas ättartavlor på ett par ställen (i »Litet kulturhistoria omkring tre familjedata») och kommer även in på sitt specialområde med flera inventarier i olika sammanhang. Särskilt intresse ha redogörelsen för hovmarskalken Erland Bromans sista bostad (i »Ett hyreskontrakt från år 1745») och »Prinsessan Sofia Albertinas testamente», av vilket en avskrift finns i den De la Gardieska samlingen.

Några smärre inadvertenser och oriktigheter ge knappast anledning till missförstånd. Anders Otto Lindfors' sonson, prof. Ax. Otto L. (född 1852) dog 1909, ej 1911 (s. 58), Christian Sommar (adelsnamnet Cederfelt borde ha nämnts) fick ej adelsbrev av Hedvig Eleonora 1719 utan naturligtvis av Ulrika Eleonora (s. 70), och »svinollon» s. 72 skall väl rimligen vara »ollonsvin». Vackra planscher och ett personregister komplettera den utmärkta boken.

Carl-Gustaf Thomasson.

Justitierådet Birger Wedberg utgav ett år före sin bortgång ett nytt arbete, som han karakteriserar som en rättshistorisk-biografisk studie, med titeln *Karl XII på justitietronen* (Sthlm,

Norstedts, 1944. 375 s. Häft. kr. 14: —). Det är intressant att se krigarkungen från en helt annan aspekt än den vanliga. Den unge kung Karl bevistade dec. 1697—april 1700 ej mindre än 157 råds-sessioner i justitieärenden och yttrade sig därvid på ett sätt, som ger intressanta bidrag till hans karaktäristik. Hans vota visa ibland en för tiden förvånande, klok fördomsfrihet. I inledningen, »Männen kring justitietronen», ger förf. en allmän bild av justitierevisionen i arbete. I de rader av rättsfall, som sedan i bokens olika kapitel genomgås, finnes mängder av värdefulla biographica. Boken saknar tyvärr register men innehållsförteckningen ger dock här någon vägledning.

I serien Falkenbergiska släktföreningens skrifter har som nr 7 utkommit *Henrik von Falkenbergs dagbok och bönbok* (Sthlm 1943. 184 s. Inb. kr. 20: —), övers. och utg. av Fr. Falkenberg. Det rör sig om H. von F. (1553—1629), stamfar för friherrliga och grevliga ätterna F. Dagboken, från tiden 1572—1613, är försedd med person- och ortsregister. För alla forskare rörande Balticum bör påpekas den i slutet bifogade vägledande kartan över Est- och Livland.

Ett förlag, som har föga heder av sina »biografiska» produkter är Skånetryckeriets förlag i Malmö. Det har specialiserat sig på rent geschäft, d. v. s. matriklar som t. ex. *Smälänningar i Stockholm* (1941), *Västgötar i Stockholm* (1943), o. s. v. Avsikten är tydligen en enda: att få så många som möjligt att för dyrt pris köpa en i all huvudsak värdelös bok. Ty för de fullständigt på måfå (efter prenumerantlistorna?) intagna personerna äro notiserna i allmänhet så torftiga, att boken hellre borde varit otryckt. Att man lyckats få något mera vederhäftiga historiska inledningar — i Smålandsboken av framlidne dr E. E. Areen — gör just ej saken bättre. Bakom Areens uppsats ligger i varje fall ej någon djupare forskning. Man gör den verkliga och vederhäftiga biografiska forskningen en stor otjänst genom att i bokmarknaden slunga ut alster av detta slag, som varken borde tryckas eller köpas.

J. E. Lundahl tecknar i boken *Jag mötte dem på vägen* (Sthlm, Sv. missionsförbundets förlag, 1943. 372 s. Häft. kr. 7: —) en rad inom det religiösa livet verksamma personer, bl. a. N. Söderblom, P. P. Waldenström, Erik Jakob Ekman († 1915), dr Karl Fries, missionären Erik Folke och prof. Adolf Kolmodin.

Carl R. af Ugglas, *Senmedeltida profant silversmide i Sverige, I* (Sthlm 1942. Stor 8:o. 168 s., ill. pl. Häft. kr. 20: —), är utg. av K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Den behandlar bl. a. konung Karl Knutssons »silfkar» på Fågelvik och Ängsö samt släkten Trolles silverpokal, numera på det Douglas'ska Stjärnorp.

Erik H. J. Linder, *Hjalmar Bergmans ungdom. Liv och diktning till och med 1910* (Sthlm, Bonnier, 1942, 408 s. Häft. kr. 18:—), är en utförlig och välskriven doktorsavhandling om den begåvade och fantasirike örebroyngling, som efter och under många svårigheter slog igenom som en av våra mest kända moderna författare. Ej minst den psykologiska analys, som Linder ger av Bergman, har stort biografiskt intresse.

Tegnérstudier tillägnade Algot Werin på 50-årsdagen den 19 oktober 1942 (Lund, Gleerups, 1942, 178 s. Häft. kr. 6: 50) är av skilda författare och innehåller bl. a.: Y. Brilioth, Tegnér på Östrabo; A. Forsström, Tegnér och Jönköpings skola; A. Gierow, Tegnér och Lancaster; Greta Hedin, Skalden och samhället; Olle Holmberg, Sant och osant om Tegnér; Bror Olsson, Tegnér och böndagsplakaten 1826 och 1839; Gunnar Rudberg, Randanteckningar till Tegnér's program och epilog 1820; Daniel Rydsjö, Esaias Tegnér som pedagog.

Svenska brev från Birgitta till August Strindberg är titeln på en knappast fullt lyckad antologi, utg. av Knut Hagberg (Sthlm, Natur o. kultur, 1942, 192 s. Häft. kr. 9:—). Den saknar visst icke intressanta bidrag, men är ju alltför liten och godtycklig för att ge någon verklig föreställning om svensk brevstil eller dess utveckling.

I Hagbergs volym *Från Stenbrohult till Svensksund* (Sthlm, Wahlström & Widstrand, 1942, 207 s. Häft. kr. 7: 50) har intagits hans krönikespel i radio om Linné, Adolf Fredrik, Gustav III och Svensksund.

Ett föga betydande verk är det urval (i två bd) ur förste hovmarskalken Erik af Edholms dagböcker, som utgivits av hans son general-löjtnanten E. af Edholm under titlarna *Svunna dagar* (Sthlm, Norstedt, 1944, 288 s., ill. Häft. kr. 16:—) och *På Carl XV:s tid* (1945, 371 s., ill. Häft. kr. 16:—). Utgivningen är väl diletterantisk och de meddelade snabbskisserna visserligen icke utan allt intresse men ändå mest tecknande ett ytligt nöjesliv inom officers- och adelskretsar. Den senare volymen, där förf. är mera mogen, bjuder dock mer av intresse.

I serien *Jac. Berzelius brev*, utg. av Kungl. Vetenskapsakademien, har utkommit *Supplement, 2* (Upps. 1941, 160 s. Häft. kr. 6:—), utg. genom akademiens bibliotekarie fil. dr Arne Holmberg. Häftet omfattar bl. a. brev från Berzelius till kemisten Johan Gottlieb Gahn.

F. d. rektor E. Ingers har påbörjat en större översikt av *Bonden i svensk historia* (del 1, Sthlm 1943, 356 s., ill.), som visser-

ligen icke är personhistoriskt upplagd men ger en allmän bild av bondeståndets utveckling, vilket är av intresse för bl. a. alla släktforskare. Det nu utkomna bandet går t. o. m. Karl XI:s tid.

Konsthistorikern professor Axel L. Romdahl har också utgivit två delar hågkomster: *Som jag minns det* (Sthlm, Medéns, 1941—43. 320 s., ill. Häft. kr. 7:50; 247 s., ill. Häft. kr. 8:50). Bäst äro kanske barndomsminnena från Linköping, som man läser med verkligt nöje. Det är de ecklesiastika och pedagogiska kretsarna, som dominera, men även många andra Linköpingsbilder ge liv åt det förgångna. Del 2 behandlar Uppsala, militärliv, utlandsresor och museimiljön i Stockholm. Register saknas.

Tidskrifter, årsböcker och lokalhistoria.¹

Historisk tidskrift, 1941, utg. genom Nils Ahnlund: S. Hedar, Geografi och historia; L. Hammarskiöld, Om svenskt artilleri i äldre tider (Gilius Packet; Anton Monier; Hans Henrik von Siegroth; David Fredrik von Siegroth, Carl Cronstedt); F. Lindberg, Hertig Johan av Östergötland och hans furstendöme (förträfflig biografi rörande även bl. a. hans gemål, den sinnessjuka prinsessan Maria Elisabeth, Karl IX:s dotter);² Kj. Kumlien, Storbritannien och Sverige under den orientaliska krisen 1783—1784; G. Annell, Alsnö stadga och rusttjänsten; I. Svalenius, »Kristoffer Anderssons krönika» (rör Jöran Gyltas krönika; riddaren och riksrådet mag. Christoffer Andersson har ej författat någon krönika; härmed förfaller resultatet i E. Lundmarks uppsats i ämnet; jfr PHT 1939—40, s. 296); T. T:son Höjer, Bernadotte och Bonaparte; Sven B. F. Jansson, Om det svenska runverket.

Årg. 1942: J. Rosén, Magnus Ladulås och Valdemar Birgersson 1284—1285; Kj. Kumlien, forts. och slut på uppsatsen i årg. 1941 (se ovan); O. v. Friesen, Fredsförhandlingarna mellan Olov Skötkonung och Olav Haraldsson; T. T:son Höjer, En ny teori om 1812 års politik; Bj. Beckman, När avledo hertigarna Erik och Valdemar? (dödsdag och dag för kyrklig årsmässa — årsmot el. anniversariet — syñas sammanfalla åtminstone till fram på 1330-talet; diskuterar även balsameringsfrågorna); K. G. Grandinson, Erik Eriksson den äldres jordebok (det vore lämpligt att i dylika uppsatstitlar även utsätta släktnamnet; här rör det riddaren och riksrådet Erik Eriksson Gyllenstierna, † 1477); E. Söderlund, Magnus Petri Stigtomptensis' krönika (är i själva verket ett extrakt ur Hogenskild Bielkes anteckningar och saknar således självständigt källvärde; till samma resultat kom samtidigt H. Petrini, Källstudier till Erik XIV:s och nordiska sjuårskrigets historia, 1942); N. Ahnlund, Slutord i Kornerfrågan; R. Bergström, Stilleståndsavtal mellan Berend von Mehlen och det skånska ridderskapet våren 1523; S. U. Palme, J. Liedgren o. H. Cnattingius, Bidrag till riksdagens historia under det tidigare 1600-talet (Örebromötet 1602; svar från allmogen ovan Långheden vid riksdagen 1621; riksföreståndarskapet vid 1633 års riksdag); B. Hildebrand, En obefintlig karolinsk general »Carl Gustaf» von Delwig (i 200 år går i nordisk historisk litteratur en karolinsk generalmajor »Carl Gustaf» von Delwig, som aldrig har existerat; han är i stället en dubbling, av misstag gjord

¹ Av B. H-d och U. W.

² En i svensk litteratur obeaktad notis rörande hertig Johan finns hos B. Duhr, Geschichte der Jesuiten in den Ländern deutscher Zunge, 1: 2 (1913), s. 78: 1624 i juni var en person i Stockholm »in dem Hexenkerker, wo die Hexen lagen, die den Bruder des Königs von Polen vergiftet haben sollten».

i ett register 1740, av generalmajoren Johan Winrich von Delwig, † 1716); B. Boëthius, Ett program för svensk historieskrivning (rör bl. a. Vilh. Mobergs roman »Rid i natt»); E. Heckscher, Öresundstullräkenskaperna och deras behandling.

Årg. 1943: Gottfrid Carlsson, Karl Knutssons testamente (briljant framställning av även stort personhistoriskt värde, särskilt rörande konungens legitimerade son Karl Karlsson); G. Utterström, Potatisodlingen i Sverige under frihetstiden. Med en översikt av odlingens utveckling intill omkring 1820 (rör bl. a. Jonas Alströmers och Eva Ekeblads, född De la Gardie, roll för spridning av potatisodling); Sten Carlsson, Gardesregementenas degradering 1808 (gardesofficerarnas uppträdande hade ej varit oklanderligt); K.-E. Löfqvist, Frälse- och rusttjänstparagrafen i Alsnö stadga; H. Strandberg, Alsnöstadgans relation till rusttjänsten; H. Munktel, Till frågan om böndernas ställning vid 1600-talets mitt; B. Sjövall, Bidrag till utredande av frågan om planerna att tvinga Karl Johan att abdikera; Karin Hagnell, Sten Sture d. ä. och den oäkta Nöteborgstraktaten; U. Willers, Geijer och Ranke; S. Jägerskiöld, En polsk berättelse om konungamötet i Reval år 1589; L. Hirschfeldt, Den oäkta Nöteborgstraktaten. Sten Sture och kung Hans; Georg Hafström, Sigismunds flotta 1599; U. Willers, Tillkomsten av »Historisk Tafla» (rör bl. a. Per Adolf Granberg); N. F. Holm, Lars von Engeströms memorial om oppositionen vid 1817—1818 års riksdag; S. Landahl, Förteckning över uppgifter till forskardiariet i riksarkivet (bör beaktas av alla historiska forskare).

Årg. 1944, utg. genom N. Ahnlund och S. Grauers: N. Ahnlund, Till diskussionen om 1400-talets svenska riksmöten; N. Ahnlund o. J. Le Roy, Ur Gobineaus depescher från Stockholm 1872—1876 (bl. a. ironisk karakteristik av Oscar II); E. Hörnström, Om författarskapet till några politiska broschyrer från frihetstidens slut; G. Annell, Alsnö stadga. Ett förtydligande; Å. Stille, Namnet Österland; S. U. Palme, Samuel Laski om Sveriges tillstånd vintern 1597—1598; J. Liedgren, Örebromötet 1602; B. Fahlborg, Sverige på fredskongressen i Nijmegen 1676—1678. Till belysning av Johan Gyllenstiernas utrikespolitik; A. Schück, Magnus Johansson Ängels vallfärd 1293 och »Domus latericia fratrum minorum». Ett genmåle med anledning av efterskriften i Einar Carlssons »Translacio archiepiscoporum» (Uppsala universitets årsskrift 1944: 2); E. Carlsson o. A. Schück, Mirakelberättelsen om Magnus Johansson Ängels vallfärd till Uppsala år 1293; Bj. Beckman, De danska muträkenskaperna för år 1743 (betydande biografiskt intresse; vid slutet person- och identifieringslista); S. U. Palme, Uppsalafördraget 1520; redogörelse av A. Soom för Estlands historiker, arkiv och historiska arbeten under andra världskriget (s. 401—405).

Nekrologer ingå i årg. 1941 över bl. a. fil. dr Carl Grimberg (av R. Svanström), majoren civilingenjör Lennart Hellstedt (av G. Jacobson), i årg. 1942 över f. d. finske statsarkivarien Reinhold Hausen, professor Otto von Friesen (av N. Ahnlund), i årg. 1943 över greve Carl von Rosen (av D. Almqvist), professor Herman Geijer (av N. Ahnlund), i årg. 1944 över förutv. statsrådet, professor Karl Gustaf Westman (av N. Ahnlund), riksarkivarien Helge Almqvist (av S. Grauers), lektorerna Anders Grade

(av T. Höjer), Hilding Rosengren (av S. Grauers), Karl Gustaf Grandinson (av S. Grauers), Gustav Löw (av N. Ahnlund) och Erik V. Falk (av S. Grauers).

Svenska Historiska Föreningen utgav 1943 tillika *Innehållsöversikt till Historisk tidskrift* årg. 51—60 (1931—1940), pris kr. 5: —.

Scandia, tidskrift för historisk forskning, utg. av L. Weibull, avslutad årg. 13 med h. 2, 1941: L. Weibull, Ansgarii skrift om den påvliga legationen över Norden; dens., Årkebiskop Eskil av Lund och klostret St. Victor i Paris; S. Skov, Anders Sunesøns parafrase af Skånske Lov; F. Lagerroth, Kieltraktatens tolkning och tillämpning; O. Bjurling, Om oxstallningen och exporten av stalloxar från Skåne under årtiondena före och efter år 1700 (av intresse för bl. a. skånsk herrgårdshistoria).

Årg. 14, 1941: H. Valentin, Det sociala momentet i historieskrivningen om 1772 års statsvälvning; S. Arnell, Fragmentum historiae Johannis (säkerl. förf. av Elaus Engelberti Terserus; rör Gustav Vasa, Erik XIV och Johan III); C. A. Reuterskiöld, Kiel—Eidsvold—Moss; S. Dahl, Storskiftets och enskiftets genomförande i Skåne; C. A. Hessler, 1905 års ministärkriser i Sverige; E. Lönnroth, Marklandets uppkomst; dens., Korner och professor Nils Ahnlund; N. Holmberg, Oderhandeln, Preussen och Svenska Pommern vid mitten av 1700-talet; A. Brusewitz, Något om Hedvig Elisabeth Charlottas dagbok; F. Lagerroth, Kieltraktaten ännu en gång; L. Weibull, Ansgarius; G. Lindeberg, Sveriges ekonomiska historia i populärvetenskaplig sammanfattning; M. Fahl, Den bohuslänska fiskelägesbygden; H. Elovson, Albert Nilsson som komparatist.

Årg. 15, 1943: E. Lönnroth, Den svenska riksdagens uppkomst; J. Rosén, Sjöttepenningen och den svenska godspolitiken i Skåne på 1600-talet; L. Weibull, Valdemar I:s privilegium för Tommarps kloster; B. Hildebrand, Hans Hildebrand. Till hundraårsminnet (jfr upps. i Fornvännen 1943, omnämnd nedan); L. Weibull, Nutida svenska historiker (sakkunnigutlåtande om H. Valentin, Einar Carlsson, S. Kraft, K. Kumlien, F. Lindberg, T. Höjer, E. Lönnroth); J. Rosén, Källstudier till Erik XIV:s och nordiska sjuårskrigets historia; C. A. Hessler, »Aristokratfördomandet». En riktning i svensk historieskrivning (Dalin, Lagerbring, A. Schönberg, J. Hallenberg, Geijer, F. Rühls, A. Fryxell); A. Brusewitz, Pagetjänst (rör Hedvig Elisabeth Charlottas dagbok).

Årg. 16, 1944: S. Kjällerström, Drottning Kristina och Consistorium generale; T. J. Arne, Oscar Montelius. Till hundraårsminnet av hans födelse; L. Weibull, Gustaf II Adolfs räddare vid Vittsjö (ryttaren Thomas Larsson; förf. anser källmaterialet föga stöda historien om T. L. som räddare); Eva Edberg, Tegnér's Nore som politisk dikt; G. Bendz, Ericus Olai Chronica Gothorum; J. Rosén, Johan Gyllenstiernas program för 1680 års riksdag; dens., Gustaf IV Adolfs fall (rec. av Sten Carlssons avh.); Sven A. Nilsson, Den ryska marknaden i 1500-talets baltiska politik (rec. av A. Attmans avh.); J. Danstrup, Den politiske Skandinavisme i Perioden 1830—1850; J. Agrell, Karl XII-gestalten i Verner von Heidenstams »Karolinerna»; N. Strömbom, Den officiella versionen av Karl XII:s död, dess underlag och spridning i belysning av ett brev från Johan Henrik von Kochen.

Fornvännen, red. av S. Curman, årg. 1941: R. Norberg, Kyrkoinventeringen 1918—1932; Dagmar Selling, In memoriam: Gustaf A. Eisen; S. Karling, Anders Larsson Målare (den förste betydande konstnären av svensk börd i nya tidens konsthistoria. F. omkr. 1510, från Nyköping. Hans systerdotter blev mor till Johan Skytte; han själv var borgarson från Nyköping. Verksam vid fortifikatoriska arbeten i Reval 1560-talets början, † 1586); H. Arbmán, Hjalmar Stolpe som fornforskare (H. S. f. 1841, † 1905); B. Berthelson, Antikvarisk-topografiska arkivet och fotograferingsarbetet i kulturminnesvårdens tjänst; C. R. af Ugglas, Till den nordiska avlatshandelns historia (bild av bl. a. påvlige kollektorn Marinus' de Fregeno sigill); S. Tunberg, Erik den helige, Sveriges helgonkonung; I. Collijn, Till 550-årsminnet av Birgittas kanonisering 7—8 oktober 1391.

Arg. 1942: E. Bohrn, Klaes Christerson Horns gravvård i Uppsala domkyrka (upphovsmannen torde vara konstnären Arent Passer); M. Åmark, Sankt Olofs pilgrimsmärken; O. Källström, Vadstena klosterkyrkas altaren; N. L. Rasmusson, Svenska stadsvapen med helgonbilder förr och nu; C. R. af Ugglas, De båda Nils Håkansson (medeltidsmålare); N. L. Rasmusson, Palmen som blev ett olivträd. Till Vetenskapsakademiens medaljhistoria; F. Wildte, De svenska häradsigillerna; Dagmar Selling, Ett nypptäckt manuskript rörande Björkö (av läkaren Fredric Wilhelm Brannius); N. L. Rasmusson, Birgittapenningar; Toni Schmid, Källforskning och stilinlevelse (rör Birgitta).

Arg. 1943: B. Hildebrand, Hans Hildebrand, Ett sekelminne 1842—1942 (jfr utförligare upps. i *Scandia*, 15, omnämnd ovan); korta nekrologer över O. v. Friesen och Johan Vising; A. Schück, Lorentz Klüwer och Götiska förbundet; O. Källström, Guldsmeden Mikel Larsson i Västerås. Något om nypptäckta guldsmedsnamn.

Arg. 1944: B. Nerman, Oscar Montelius och Svenska fornminnesföreningen; M. Åmark, Ulf Sunasson från Skänninge. En klockgjutare från Gustaf Vasas tid; nekrolog över professor J. E. Forssander.

En speciell personhistorisk kommentar nödgas man ge den i årg. 1943 influerna uppsatsen av A. Berghman, *Släktvapnen i Korsbetsningsfyndet. Ett identifieringsförsök*. Det rör några vapen på ett harnesk, funnet i den bekanta gotländska krigargraven från 1361 (om denna se B. Thordeman, *Armour from the battle of Wisby* 1361, 1—2, 1939—40). Då Berghman med ledning av Renesse, »Dictionnaire des figures héraldiques», 3 (1897), söker identifiera vapnen i fråga, går han alltför godtyckligt till väga, i det att i själva verket intet av vapnen hos Renesse kan anses helt stämma med harneskvapnen. Då Berghman icke desto mindre vågar identifiera dessa med vapnet för en bestämd av Renesse nämnd adelssläkt, Roorda, är bevisningen så mycket mindre övertygande av ännu ett skäl. När det gäller en så avlägsen tid som 1361, kan nämligen icke Europas hela heraldik anses vara så utforskad, att en handbok som den av Renesse tillnärmelsevis skulle kunna registrera alla dåtida vapen — en så fullständig registrering är icke ens för Norden gjord och låter sig över huvud icke restlöst genomföra. Att kombinera ett vapenharnesk från striden vid Visby 1361 med en frisisk ätt Roorda kan därför endast vara tillåtet, om en rad verkligt tvingande skäl skulle kunna anföras i

saken. Så har icke skett. Förf; genomför emellertid sin hypotes på det sättet, att han plötsligt diskuterar vilken medlem av familjen Roorda, som burit harnesket, och slutar med att hävda, att just harneskvapnen bevisa, att Valdemar Atterdag haft utländska legoknektar i sin här. Med dylik metod kan man bevisa vad som helst. Obevisade hypoteser ha staplats på varandra och därav ha sedan dragits slutsatser, till vilka man icke är berättigad. I verkligheten äro de nämnda harneskvapnen över huvud icke identifierade.

B. H-d.

Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen, utg. av I. Collijn, årg. 1941: I. Collijn, Rester av Heinrich Rantzaus bibliotek på Breitenburg i National- och Universitetsbiblioteket i Prag, III; O. Walde, Biskop Erasmus Nicolai i Västerås och hans bibliotek; nekrolog av A. Holmberg över C. Efvergren; O. Walde, Svenska emigranter i Polen och deras bibliotek (biografiskt och genealogiskt viktig och lärd studie, rör bl. a. Erik Brahe, Sigismund Sparre, Svante Bielke, ätten Gyllenstierna, Johannes Vastovius, Gregorius Borastus, Erik Sparre, Petrus Vastovius, polske kungl. sekr. Botvidus Claudius Vastovius, domherren i Frauenburg Mathias Montanus, fogden i Oliva kloster Petrus Erici Gothus, Johan de la Blaque, Lars Jonsson Careel, Magnus Elofsson); Hj. Lundgren, Svenska biblioteksmäns skådepenningar; A. Hahr, Humanistporträtt ur Magnus Gabriel De la Gardies samlingar i Uppsala universitetsbibliotek; I. Collijn, Ett hittills okänt ettbladstryck av Andreas Gutterwitz, Stockholm 1593; nekrolog av G. Adde över Vilhelm Gödel; R. Bergström, Christian II:s »Kröning och regemente uti Sverige»; nekrolog av O. Wieselgren över Halvar Lagerqvist.

Årg. 1942: P. Högberg, Carolina rediviva 100 år; N. L. Rasmusson, Birgitta och Jutta av Danmark i ett tyskt tryck från 1518; G. Rudbeck, Hertig Magnus' av Östergötland boksamling 1578; T. Kleberg, Hvitfeldtska läroverkets i Göteborg bibliotek; I. Collijn, Ett provtryck till Messenius' Scondia illustrata från år 1698; I. Collijn, Israel Ertman och hans Huus-medicin (stallmästaren I. E., nämnes 1631—78); Toini Melander, En hyllningsskrift till riksrådet Henrik Fleming (Henrik Claesson F., f. 1584, † 1650); C. G. Hellström, Augustinusbanden i Dringelbergiska biblioteket, Malmö; Hj. Lundgren, Herman Samsonius till Johannes Botvidi (baltiska superintendenten H. S., † 1643, o. biskop J. B.); O. Walde, Neue Bücher- und Bibliotheksgeschichtliche Forschungen in deutschen Bibliotheken (som alla Waldes avh. biografiskt rik; rör bl. a. generalguvernören greve Axel Löwen, Lars Grubbe, läkaren Benedictus Olai, riksstallmästaren Axel Banér, rikskanslern Erik Oxenstierna, ätten Gyllenstierna, Georg Stiernhielm, Georg Ludvig Fürstenhäuser).

Årg. 1943: L. O. Th. Tudeer, Åbo akademis tryckeri — Finlands första tryckeri 1642—1668; A. Nelson, En nyfunnen förlaga till det s. k. Linköpingslegendariet (jämte ett Tillägg); R. Dahlberg, Petrus Johannis Gonthus' Om korss och anfechtning 1606; Toni Schmid, Exempel och legend. Ett bidrag till traditionsbildningen i Linköpings stift (rör bl. a. Vadstenamunken Johannes Hildebrandi); G. Ekholm, Historiskt bildmaterial i Uppsala universitetsbibliotek; Th. Palm, Spegels »Barnabibel»;

P. Wieselgren, Bland böcker i Balticum; I. Collijn, En bokförteckning från Amund Grefwes boktryckeri i Göteborg.

Årg. 1944, bl. a.: Toni Schmid, Smärre liturgiska bidrag, 8. Om Sankt Swithunsmässan i Sverige; O. Walde, Strängnäsdupletter m. m. i danska och norska bibliotek; A. Nelson, Den fornsvenska legenden om S:t Staffan, den förste martyren, och dess latinska källa; B. Lundberg, Några Sparre-Bielkeska kopieböcker och handskriften E 181 i Uppsala universitetsbibliotek (rör riksråden Erik Sparre och Hogenskild Bielke, bl. a. den senares bekanta handskrift »Gröna boken»); I. Collijn, Ett exemplar av Paul Grijs' Psalterium Upsalense 1510 i Lunds universitetsbibliotek; U. Willers, Det svenska fältboktryckeriet 1805—1808 (rör bl. a. boktryckaren Peter Sohm); S. Dahl, Fra det kgl. Bibliotek for hundrede Aar siden. Breve vekslede mellem E. C. Werlauff og C. Molbech; H. H. Fusing, Et Vidnesbyrd om Lauritz Ulfeldts Læsning (L. U., † 1639, till Egeskov, boksaml.); K. Gierow, Ett korrektur till en okänd begravningsvers av Laurentius Petri Gothus.

Av i NTBB angivna handskriftsaccessioner i biblioteken må följande nämnas. Till univ.-biblioteket i Uppsala ha kommit bl. a. släktarkiv rörande ätten Drake af Hagelsrum och släkten Knös, brev fr. Thékla Knös, kyrkoherden dr S. A. Fries' brevsamling, statsministern Christian Lundebergs politiska papper, landshövding Karl Johan Bergströms brevväxling, politikern Ernst Beckmans dagböcker och brev, professor A. Wiréns vetenskapliga korrespondens, strödda arkivalier från 1600- och 1700-talen från forna svenska generalguvernementsarkivet i Riga, Tersmeden-Eketräska samlingen och släktpapper, brev från L. H. Gyllenhaal till C. G. Styffe och från Elias Fries till H. von Post, professor Carl Säves papper samt memoarer av biskop C. H. Rundgren.

Till univ.-biblioteket i Lund ha kommit bl. a. professor F. A. Wulffs efterlämnade papper (dagböcker, brev, m. m.) samt avskrifter av ett större antal predikoutkast av H. Schartau.

Till Vetenskapsakademiens bibliotek ha kommit bl. a. Svante Arrhenius' vetenskapliga brevväxling, professor Veit Wittrocks brevväxling (deposition), släkten Murrays familjearkiv, brev till Hampus von Post och en stor samling av A. E. Nordenskiölds papper.

I Göteborgs stadsbibliotek har Pontus Fürstenbergs brevsamling blivit tillgänglig 1941.

Till Stifts- och landsbiblioteket i Linköping ha kommit bl. a. 23 pergamentsbrev från släkten Burenskölds fideikommiss Borkhult i Yxnerums sn (Ög.).

Ett värdefullt *Register till årg. 1 (1914)—25 (1938)*, utarbetat av I. Collijn, har utkommit och utgör nu en praktisk översikt av och nyckel till NTBB:s hela serie fram till det angivna slutåret.

Karolinska förbundets årsbok, årg. 1941: Å. Lindqvist, Svenskarna och De Byes beskickningar 1654—1655 (Nicolas De Bye var polsk diplomat); D. Almqvist, Hannibal Sehesteds beskickning till Stockholm år 1660; Elisabeth Thorman, Konung Karl XII:s »Fatabur i fält» åren 1700—1706; P. Reuterswärd, En episod från Karl XII:s vistelse i Bulgarien 1713—1714; G. Jacobson, Karl XII i götisk historieskrivning.

Årg. 1942: T. Höjer, Carl XII:s myndighetsförklaring; H. Almquist, Ryska fångar i Sverige och svenska i Ryssland 1700—1709. 1. Ryssarna i Sverige (ger givetvis mycket även rör. svenska personer); F. Arfwidsson, Förlusten av Ösel 1710.

Årg. 1943: H. Almquist, Ryska fångar i Sverige och svenska i Ryssland 1700—1709. 2. Svenskarna i Ryssland (rör särskilt bl. a. Thomas Knipercrona och Henning Rudolf Horn af Rantzien); F. Arfwidsson, Expeditionen till Ösel år 1711; G. Montell, Karoliner och kineser; D. Almquist, Den ryska offensiven i Finland år 1712 (biografiskt innehållsrik; namnformen Ramse är identisk med Ramsay); A. Lewenhaupt, Karl XII som optimist.

Årg. 1944: nekrolog över Helge Almquist av D. Almquist (utmärkt fin karakteristik); H. Almquist, De ryska fångarna i Sverige 1709—1714, 1; W. Lendin, Taffeltäckaren Hultmans anteckningar om Karl XII; Mary Bohnstedt, En nyfunnen försvarsskrift från Karl XII:s tid (rör hovpredikanten Johan Ekendahl).

Kyrkohistorisk årsskrift, utg. genom Gunnar Westin, årg. 1941: J. Rosén, Konung Valdemar Birgerssons färd till påven 1274—1275 (rör även bl. a. prinsessan Jutta Eriksdotter); G. Langenfelt, Biskop Thomas' frihetsstrofer och medeltida skotsk frihetsdiktning; H. Cnattingius, Om fromhetslivet i Linköpings stift under sjuttonhundratalet (rör bl. a. pietisterna Augustin Long, Olle Norman, Carl Michael von Strokirch, prästen Laurén och auskultanten Hans Hansson Swanhals samt den märklige prästen Claudius Johannis Eek, som var herrnhutare); G. Landberg, Carl Gustaf Hammarskjölds brev från kyrkomötet 1868.

Årg. 1942: E. Berggren, Jacob Boëthius och hans opposition mot det karolinska enväldet; O. Hellström, Elevationsstriden och evighetsförbundet efter Uppsala möte 1593; Marie-Louise Nordmark, Nanne Kärling, munk och frälseman. Studier kring en medeltida arvsprocess (pittoresk och belysande skildring av frälsemannen N. K., vilken som ung tvingades i kloster men småningom lyckades fria sig; han dog omkr. 1460; uppsatsen har även stort genealogiskt intresse); H. Cnattingius, Johan Wæterdahl och Evangeliska sällskapet; Emilia Fogelklou Norlind, Nyare synpunkter på häxväsendet; H. Sandblad, Petrus Jonæ Helsingus' teologiska föreläsningar i Uppsala 1574; H. Hermerén, Johannes Lenæus och bibeleditionen 1618; H. Cnattingius, Prosten Olof Grentzelius' i Västervik självbiografi (1700-talets mitt).

Årg. 1943: Sara Ekwall, Några spridda källor rörande heliga Birgittas och Katarina Ulfsdotters vistelse i Italien (intressant studie med skarp-sinnig, säkert riktig lösning av ett av Birgittaforskningens viktigare handskriftsproblem); I. Hammarström, Den heliga Birgitta och upplösningen av den första svensk-norska unionen 1343; Emil Peterson, Isaac Rothovius. En homiletisk studie; D. Lindquist, Studier till den svenska evangelieboken; G. Dahmén, »Prästmedicinen»; G. Westin, Nicolaus Olai Bothniensis och den s. k. D-källan till Uppsala mötes handlingar; S. Ölander, Den Eurén-Snellmanska samlingen i Uppsala (rör prosten Axel Eurén, f. 1803, † 1879, och hans dotter Maria Snellman); N. Rodén, Resebrev från Adolph Sten till Herrnhut (1770—1790-talet).

Ärg. 1944: Th. van Haag (jesuit), Die apostolische Sukzession in Schweden; N. Beltzén, Den kyrkliga försvenskningen av Jämtland-Härjedalen; D. Lindquist, Handboksförslaget av år 1800 (rör bl. a. prosten C. G. Ekmansson); A. Hahr, Erik den heliges legend och Uppsala domkyrka; H. Gladh, Till belysning av den jämtländska väckelsen. En samling brev från Karl Johan Edvall (breven äro riktade till prosten Axel Eurén; Edvall var baptist; uppsatsen berör bl. a. det kyrkohistoriskt värdefulla arkiv, som härrör från rådmannen i Uppsala L. W. Henschen och berör släkterna Munck af Rosenschöld, Sjöborg, af Thunberg och Abelin samt f. n. tillhör professor Folke Henschen); H. Cnattingius, D-källan till Uppsala möte (rör även J. Ridderstierna); J. Liedgren, Biskop Laurelii trenne försvarsskrifter 7 nov. 1650 (biskop Olof Laurelius i Västerås).

Svenska akademiens handlingar ifrån år 1886, del 52, 1941 (tr. 1942); G. M. Silfverstolpe, Inträdetal (över Albert Engström); N. Ahnlund, Inträdetal (över Torsten Fogelqvist); H. Schück, Minne av Elis Schröderheim.

Del 53, 1942 (tr. 1943): G. Hellström, Inträdetal (över G. M. Silfverstolpe); E. Löfstedt, Inträdetal (över Otto von Friesen); M. Lamm, Minne av August Strindberg, del 2.

Del 54, 1943 (tr. 1944): F. Böök, Minne av Oscar Levertin.

Sammlaren. Tidskrift för svensk litteraturhistorisk forskning, årg. 1941: A. Kjellén, Kellgrens Ljusets fiender och den samtida politiska situationen; B. Risberg, Kring Stagnelius' kärlekshistoria; E. Uhlin, Dan Anderssons lyrik och de frireligiösa sångerna; E. Nordell, Karlfeldts patriotism; S. Cederblad, Fröding ur psykiatrisk och litteraturhistorisk synvinkel; R. Engländer, Jos. Mart. Kraus och den svenska diktarkretsen; G. Svanfeldt, Nicanders Hesperider; T. Kleberg, Två små Lucidorbidrag; Toni Schmid, En latinsk variant av Birgitta-revelationer; R. G:son Berg, Vilhelm Fr. Palmblads och Atterboms boksamling.

Ärg. 1942: A. Lidén, Visioner hos Heidenstam; M. Granér, Carl XII:s död i svensk diktning; A. Kjellén, Dödsmotivet i Freses slutsång (Jacob F.); H. Wichman, Per Elgströms »Hvad rätt har ett folk att döma en regent?»; P. Hallberg, Kring Karlfeldts Lucidordikt; H. Gullberg, Källor till Per Hallströms »Döda fallet» (Sundsvallsköpmannen Magnus Huss); B. Lauritzen, Några textkritiska anmärkningar till Dan Anderssons Samlade skrifter; C. A. Westerblad, Med Bernhard Elis Malmström på kontinenten; T. Ljunggren, Atterboms och Runebergs Sveaborgsdikter; A. Åkerström, Vem var Urban Hiärnes Fidelline? (Margaretha Lohrman, f. Scheffer); J. Gillby, Beppo-porträtt (Gustaf Lorenz Sommelius).

Ärg. 1943: A. Kjellén, Fryxell och samhällsklasserna. Några linjer i hans utvecklingshistoria t. o. m. 1845; F. Leander, Thorild som omtolkare av termerna; L. Josephson, Den nya skapelsens tillkomst (J. H. Kellgren); K.-I. Hildeman, Ett par politiska folkvisor från 1500-talet; Britt Holmquist-Ragnarsson, Bidrag till kännedomen av Heidenstams hembygdsdiktning; I. Ragnarsson, Verklighetsunderlaget för Gustaf Frödings landsmålsdiktning; A. Randel, En fransk-latinsk bokhandelsförteckning från frihetstidens Stockholm.

Arg. 1944: V. Svanberg, Medelklassrealism, 2 (rör bl. a. universitetsmiljön i Uppsala, Lund och Åbo); Helge Gullberg, Unionskrisen 1905 återspeglas hos några samtida diktare; G. Widengren, Gnostikern Stagnelius; R. Fridholm, Almquists marivaudage; P.-A. Lange, Tidningen Patrioten 1792. En studie i svensk radikal opinion och publicistik under den franska revolutionens dagar; Ingalill Mossberg, Om Schopenhauers inflytande på Per Hallström; Ruth Thorén, Den gamla och den nya människan. En studie i Hans Alienus' tillkomsthistoria (Verner von Heidenstam); C. Lindberg, Inflytelser från Creutz hos Bellman och andra; O. Westerlund, Om förromantiken hos N. L. Sjöberg.

I den av Svenska litteratursällskapet utgivna serien Skrifter har f. d. riksbibliotekarien I. Collijn i huvudsak avslutat sin förnämliga förteckning över *Sveriges bibliografi, 1600-talet*, med bd 2, h. 1 (1944); ett supplementhäfte (bd 2, h. 2) tillkommer senare.

Fataburen. Nordiska museets och Skansens årsbok, red. av A. Lindblom, G. Berg o. S. Svensson, årg. 1941: B. Bengtsson, Den möllenborgska verkstaden från Skansen (rör guldsmeden Gustaf Möllenberg, f. 1796, † 1851, och hans efterföljare Louis Constant Féron och Carl Féron); Gunnel Hazelius-Berg, En riksdrots i gala (Carl-Axel Trolle Wachtmeister).

Arg. 1942: M. Lagerquist, Åkerö eller Paris? (rör C. G. Tessin och målaren Olof Fridsberg, f. 1728 l. 1729, † 1795); Emilie Demant Hatt, Johan Turi (lappskildraren); Gunnel Hazelius-Berg, Den Lilliehöökspällen (översten Nils Knutsson Lilliehöök, † 1662); G. Berg, Carl Hårlemans spannmålsprovare (rör även instrumentmakaren Daniel Ekström); M. Lagerquist, Pontus De la Gardies ur; Anna-Maja Nylén, Hilda Lilienbergs spetsinsamling (justitierådsinnan H. L., född Starck).

Arg. 1943: M. A. Ohlsson, Från Verner von Heidenstams barndom; M. Lagerquist, Hem och människor (äldre interiörbilder, delvis av personhistoriskt intresse).

Arg. 1944: A. Bäckström, Carl Eldh och Nordiska museets huvudportal; Levi Johansson, Prosten Johannes Dillner i Östervåla och hans psalmodikon; M. Rehnberg, Gratulationer och minnestavlor; L. Hammar-skiöld, När man gjorde kanoner och krut vid Tyresö (rör bl. a. Antoni Monier); E. Andrén, Vauxhallen—Novilla; Gerda Boëthius, Ottilia Adelborgs upptäcktsfärder med pennstift och dagbok; Th. Andersson, Silver från Vä och Kristianstad; A. Bäckström, Keramiken i den Clarholmska gåvan (läkaren Per Clarholm, f. 1860, † 1942); M. Lagerquist, Alrotsmöbler i den Clarholmska gåvan.

Lychnos. Lärdomshistoriska samfundets årsbok, red. av Johan Nordström, årg. 1941: J. E. Almquist, Samuel Pufendorf och Nicolaus Beckman; Asta Ekenvall, Om de första lärda tidskrifterna; Arne Holmberg, Ett nyfunnet brev av G. J. Mulder om Berzelius; O. T. Hult o. Sten Lindroth, Ett brev från M. G. Block till Urban Hiärne; S. Lindroth, Hiärne, Block och Paracelsus; Otto Johannsen, Peder Månssons Bedeutung für die Geschichte der Technik; J. Nordström, Cartesius och drottning Kristinas omvändelse; H. Sallander, Vår första lärdomshistoria.

Några anteckningar om Anders Anton von Stiernmans »Tal om de lärda vetenskapers tilstånd i Svearike under hedendoms och påfvedöms tiden»; H. Sandblad, Kring konflikten mellan Gustaf Vasa och reformatorerna. Ett par idéhistoriska bidrag (Olaus Petri, Laurentius Andreae, Gorius Holst, Kort Druwenagel, myntmästaren Anders Hansson, borgmästaren Björn Björnsson, anabaptisten Melchior Hofmann); O. Walde, Bok-anteckningar och lärdomshistoria (rör bl. a. A. L. Stiernelds förfalskningar, släkterna Wallerius och Valerius, Wulf Grip till Biörkeberga — Lars Wivallius' svärfar —, Bengt Bengtsson Oxenstierna — »Resare-Bengt» —, medicinaren Haraldus Olai Thunæmontanus, resenären Olof Eriksson Willman, ätten Ribbing af Zernava, riksrådet Johan Rosenhane, Schering Rosenhane, m. fl.); E. Widmark, William Beaumont och Jöns Jacob Berzelius; N. Zenzén, Henric Kahlmeters anteckningar om sitt besök 1726 i de kungl. mineral- och naturaliekabinetten i Dresden (kommerse-rådet H. K.); K. V. Zettersteen, Turkiska studier i Sverige (Chr. Ravius, Gustaf Celsing, Hans Perman Olivecrona, Alessandro Amira, Sven Johan Munthe, J. J. Björnståhl, Mathias Norberg, Carl Johan Tornberg, G. R. Raquette, Johan Otter, Peter Fjellstedt, Johannes Kolmodin).

Årg. 1942: J. E. Almquist, Karl IX och den mosaiska rätten; A. Grape, En episod i det svenska rikshistoriografämbetets historia (Olof von Dalin, Johan Ihre); E. F. Heckscher, Anders Berch och den ekonomiska vetenskapens första steg i Sverige; H. Hermerén, Uppsala katedralskola och dess rektorer under senare delen av 1500-talet (kyrkoherdarna Olaus Petri Medelpadius och Martinus Olai Gestricius, sed. biskopen Petrus Benedicti, Olaus Andreae Helsingus, Petrus Petri Helsingus, Johannes Petri Gevaliensis, Aron Eberhardi Synt, m. fl.); O. T. Hult, Till Magnus Gabriel Blocks ungdomshistoria; T. Kleberg, Engelskspråkig diktning i stormaktstidens Sverige (Schering Rosenhane, Jacob Guthrie, Eric Achrelius, Jacobus Petri Cronander, Lucidor, Samuel Skraggenstjerna, Lars Odhelius, Jonas N. Filenius, Richard Ehrenborg, John Guthrie, Petrus Asp, O. Rysell, C. J. Lohman, Mathias Ribe); N. V. E. Nordenmark, Ett nyfunnet porträtt av Anders Celsius; J. Nordström, Några bortglömda brev och tidskriftsbidrag av Carl Wilhelm Scheele; dens., En edition av Scheeles efterlämnade manuskript (skarp kritik av C. W. Oseens edit. 1942); dens., Två notiser till Scheeles biografi; H. Sandblad, Politiska prognostika om Johan III, Sigismund och Karl IX; O. Walde, Nicolaus Granus, Galilei och Kepler.

Årg. 1943: I. Andersson, Tyrannbegreppet under medeltid och renässans (rör bl. a. heliga Birgitta); G. Bodman, August Nordenskiöld, en Gustav III:s alkemist; A. R. Cederberg, Porthan-forskningen och dess viktigaste uppgifter; E. F. Heckscher, Fysiokratismens ekonomiska inflytande i Sverige (Johan Liljencrantz, J. Fischerström, C. F. Scheffer, kryddkrämaren Anders Wappengren, häradshövding Magnus Blix); T. Kleberg, Om engelskan i stormaktstidens Sverige. Ett litet supplement (John Guthrie); S. Lindroth, Pharmacopoeia Holmiensis 1686 (Johan Martin Ziervogel); J. Nordström, När skrev Olaus Magnus sin Historia de gentibus septentrionalibus?; dens., Två okända brev från Olaus Magnus i Vatikanska biblioteket; H. Sandblad, Det copernikanska världssystemet i Sverige (Georgius Olai, Laurentius Paulinus Gothus, Sigfridus Aronus

Forsius, J. Bureus, G. Stiernhielm, Martinus Erii Gestrinius, Ericus Brunnii, Johannes Franck, Johannes Stralenus, Martinus Olai Nycompensis, Eskil Peträus, Laur. Stigzelius, Olaus Unonius, Jonas Fornelius, Georg Alanus, Andreas Thuronius, Petrus Laurbecchius, Johannes Flachsenius, Anders Spole); H. J. Schoeps, Läkaren och alkemisten Gumpertz Levison. Ett bidrag till den gustavianska tidens kulturhistoria.

Svenska Linnésällskapets årsskrift, red. av A. H. j. Uggla, årg. 1941: K. Hagberg, Den Linnéanska traditionen; E. Ehnmark, Linnés nemesis-tankar och svensk folktro; O. Gertz, Några Linnélärjungar — ämnessvenner i Kungl. Vetenskapsakademien (kompletterar E. W. Dahlgrens matrikel över akademien); A. H. j. Uggla, När Linnæus tillträdde sin professur.

Årg. 1942: E. F. Heckscher, Linnés resor — den ekonomiska bakgrunden; E. Malmström, Carl von Linnés kyrkohistoriska ställning; R. Sernander, Gustaf Neander och hans hembygd; B. Strandell, (nekrolog över hospitalsläkaren) Emil Lindell; T. Lenk, Linnés Nordstjärneorden.

Årg. 1943: R. E. Fries, Till 25-årsminnet av Svenska Linné-Sällskapets stiftande; R. Sernander, Johan Abraham Gyllenhaal. En förbisedd Linné-lärjunge; Nekrolog av N. v. Hofsten över Einar Lönnberg; S. Krüger, Några iakttagelser beträffande lantbruket i Linnés skånska resa 1749 och i hans Wästgöta resa 1746; T. Lagerstedt, Linnés Hammarby. Från bondeby till herresäte.

Årg. 1944: S. Belfrage, Dedikationerna i Linnés Skånska resa (riksrådet greve Clas Ekeblad); N. Svedelius, Carl Peter Thunberg 1743—1828 (ingående värdefull biografi över den bekante forskningsresanden och biologen); E. Ehnmark, Dygden och lyckan (rör Linnés uppfattning därav); H. Schlesch o. L. A. W. C. Venmans, Carl von Linné og Nederlandene.

Med hammare och fackla. Årsbok utg. av Sancte Örjans gille, red. av Erik Hylander, årg. 11, 1940—41: C. Sahlin, Bergverkens välgång. Några dryckeskärl inom vår bergshantering (rör bl. a. presidenten i Bergskollegium, riksrådet frih. Erik Fleming, hovmarskalken John Jennings, bergsrådet Detlof Heijkenskjöld, brukspatron I. G. Clason, bergmästaren Christer Lilliecrona, brukspatronerna Bengt Gustaf och Johan Eberhard Geijer, Catharina Tersmeden, född Kleen, myntmästaren Wilhelm van Eijk, brukspatronerna Bernhard Berggren och C. J. Yngström); K. Malmsten, Ingenjörens titel och tradition; C. Sahlin, Gustaf III som delägare i Guldsmidshytte silvergruva åren 1768—70; Eva Bergman, Bergskollegii uniform (bl. a. om införandet av civiluniformer under Gustaf III och efterföljande regenter; bilder av Nils Psilanderhielm, presidenterna greve Nils Adam Bielke och frih. Salomon Löfvenskjöld, bergshauptman Anders Pihl, presidenterna C. D. Skogman och Fredrik Åkerman samt bergmästaren Oscar Norelius).

Årg. 12, 1942: K. Malmsten, En industriplanering under Vasatiden (utförlig studie om mässingsbruket Vällinge på Södertörn, rör bl. a. Gilius Packet, Dionysius Beurres, Arnold Duppeniesser el. Toppen-

giesser); C. Sahlin, *Det röda gull*; J. Viktor Johansson, *Heidenstams »Jättepokal av tenn»*; C. Sahlin, *Brukspatron Erik Elzvik och hans malmupptäckter* (E. E., f. 1795, † 1862); K. Löfström, *Swensk Bergsmans hedersmärke*. En medaljhistorisk orientering (medaljen stiftades 1756, utdelades första gången 1767).

Arg. 13, 1943—1944: Henrik Munthe, *Ur den gotländska kalkindustriens historia* (en översikt av stort värde från många olika synpunkter; särskild alfabetisk förteckning över kalkbruksägare, bl. a. av släkterna Bachér, Donner, Dubbe, Enequist, Grubb, Hägg, Hägwall, Kolmodin, Lutteman, Nyberg, Nyström, Smitterberg, Thomson och Westöö).

Dædalus, Tekniska museets årsbok, red. av Torsten Althin, årg. 1941: E. Hubendick, *Gasgeneratoren förr och nu* (brukspatron Gustaf Ekman, † 1876); A. Bjarne, S. Sköldberg o. L. Anbo, *Christopher Polhems valsverk*; G. Granmalm, *Bergsrådet Johan Erik Norberg* (f. 1749, † 1818, slutl. rysk mariningenjör); Ellen Hagen, *Carl Bernhard Wadström* (rör en resa 1770); S. Rönnow, *Bidrag till en svensk Technologia Numismatica*.

Arg. 1942: E. Andrén, *Rademachersmedjorna i Eskilstuna och deras arkitekt* (Reinhold Rademacher); N. Lindh, *Hönsåters alunbruk* (rör bl. a. ryttmästaren H. J. Lenck, greve Johan Henrik Creutz, hovjunkaren Bengt von Hofsten); K. Malmsten, *Från krigsingenjör till bergsingenjör* (Gilius Packett, David von Siegroth, Georg Griesbach); T. Althin, *Ett Polhemsspel vid Falu gruva*; C. Hernmarck, *Polhems snusdosa*; S. Rönnow, P. G. von Heidekens bruksvyer.

Arg. 1943: S. Rönnow, *Svenskt industri- och handelsmuseum 1895—1909* (Gustaf de Laval, Reinhold Hörnell); F. Neumeyer, *Carl August Ehrensvärds ballongteckningar*; H. Bäckström, *Daguerrotypen i Sverige* (rör bl. a. greve Gustaf Löwenhielm, löjtnant Lars Benzeltjärna, fil. mag. Johan Adolf Sevén, fabrikör J. W. Bergström); G. Collberg, *En svensk telefon i varje hem* (L. M. Ericsson, A. H. Öller, J. Stork, H. T. Cedergren).

Arg. 1944: T. Althin, *Tjugo år* (museets historia); H. Törnebohm, *Måttens mästare* C. E. Johansson; I. Rennerfelt, *Flytande tillverkning av hästskor* (civilingenjör K. Th. Rennerfelt); L. Way-Matthiesen, *Polhemstickan*, 2; T. Althin, *Om polhemsknuten*.

Rig, tidskrift utgiven av Föreningen för svensk kulturhistoria, red. av Salomon Kraft, årg. 1941: H. Pleijel, *Nattvardspolletter i stormaktstidens kyrka*. Ett reformert inslag i svenskt fromhetsliv (Paschilius Dionysius Chenon, även kallad Påke Gilliusson el. Påke harnesstryckare, biskop Johannes Matthiæ); J. Roosval, *Alskogaren*. En gotländsk glasmålningsmästare av norsk-engelsk skola (1200-talets slut); G. Utterström, *Olof von Dalin och tjänstefolksfrågan i Stockholm*; U. Willers, *Älgen som husdjur — en kulturhistorisk kuriositet*. Kring en notis i E. M. Arndts svenska reseskildring (rör bl. a. Johan Fischerström, Isac af Darelli).

Arg. 1942: C. C. Sjödén, *Studier i Sko klostets godspolitik* (rör bl. a. ätten Ängel); Lizzie Carlsson, *Nyckeln som rättslig symbol*.

Ärg. 1943: M. Liljegren, Simon de la Vallées Målhammar; H. Wideen, En medeltida kyrkogård med gravhällar i Visby (rör tyskar); H. Seitz, Vapenhistorisk forskning, dess uppgift och metodik; Å. Ekman, Stockholmsguldsmeden Erik Jöranssons silverstämpel (1500-talets slut); Elisabeth Thorman, En kunglig julgåva från år 1702 (rör bl. a. Elisabetha Benedicta Teppati, guvernementssekr. Carl Teppati).

Ärg. 1944: Torgny Höjer, Den äldsta bevarade svenska guldsmedsordningen; A. Emmelin, Om tingsställen i Uppland och Västmanland före tillkomsten av 1734 års lag.

Nordisk tidskrift, red. av Nils Herlitz, ärg. 17, 1941: K. Hildén, Fältmarskalk Mannerheim som forskningsresande; G. Nörregaard, Christian Molbech och Sverige.

Ärg. 18, 1942: P. Bägge, Historie som vetenskap; L. Viljanen, Biskop Tomas. En tragisk gestalt i Finlands historia (1200-talet); R. Hove, Wilhelm Stenhammar.

Ärg. 19, 1943: N. E. Bærendtz, Verner von Heidenstam och Björnsterne Björnson; G. Castrén, Topelius' politiska diktning; S. Lindman, Hans Järta och Johan Jacob Nordström. Kring två brev från 1843.

Ärg. 20, 1944: N. Ahnlund, Nordisk historia i svenska läroböcker; E. W. Juva, Koncentrationsplaner rörande Finlands försvar på 1700-talet; Ö. Lindberger, Statskontrollen över litteraturen under Gustaf IV Adolfs regering; E. Brydolf, Sverige och Finland under nödvintern 1856—1857.

Svensk tidskrift, utg. av Elis Håstad, ärg. 28, 1941: S. Bolin, Gustaf IV Adolf i svensk historisk opinion; G. Hafström, Estlandssvenskarna; E. Heckscher, Historieforskningens objektivitet; N. Herlitz, Carl XII:s ensamma kamp; L. Stavenow, Axel Oxenstierna intill Gustaf Adolfs död (rec. av N. Ahnlunds monogr.); E. Sundström, Carl Milles — f. d. Lidingöbo.

Ärg. 29, 1942: N. Ahnlund, Före Odhner. Svensk historieundervisning i äldre tid; B. Boëthius, Falun och Kopparberget — ett tvärsnitt genom vår ekonomiska och sociala historia; L. G. von Bonsdorff, Anjalaförbundet och dess män i nytt ljus (rec. av B. Leschs monogr. om J. A. Jägerhorn); S. Cederblad, Götiska förbundet och tryckfriheten; G. Hesselén, En gymnasiekläres tankar om historieundervisningen; T. T:son Höjer, Svensk utrikespolitik från Carl XIV Johan till Oscar II — en konturteckning; A. Nyman, Viktor Rydberg i svensk filosofi; S. U. Palme, Klas Fleming — svensk rojalist eller finsk nationalist?; H. Trolle, En svensk diplomats audiens hos Napoleon (rör Gustaf Lagerbjelke); B. Wedberg, Karl XII på justitietronen; F. Vetterlund, C. D. af Wirséns konservatism.

Ärg. 30, 1943: R. Bergström, Dackefejdens djupaste upprinnelse; L. G. von Bonsdorff, Försvaret av Finland efter Nystadsfreden; A. Nyman, Drottning Kristina och La Rochefoucauld; S. U. Palme, Karl IX — bondekönung?; E. Thermanius, Carl XV; Greta Wieselgren, När Karl XI lade grunden till den estniska folkskolan; Bror Olsson, Geijer och vår tid.

Årg. 31, 1944: C. G. Thomasson, Gustaf III:s död; H. Pleijel, Det mörka och det ljusa Småland; R. Liljedahl, Gustaf III på Mora kyrkvall. Tradition och historisk verklighet; B. Wedberg, Karl XI som domare.

Blekingeboken, årg. 1941: A. Hallenberg, Från 1600-talets Bleking under danskt välde.

Årg. 1942: K.-G. Thorngren, Runstenar i Blekinge.

Årg. 1943: Ulla Leander, Galjonsbildhuggaren Johan Törnström 1743—1828; A. Hallenberg, Från 1600-talets Bleking under danskt välde, 2.

Årg. 1944: N. N:son Stjernquist, Kring landshövding Anders af Håkanson och hans efterlämnade papper.

Hyllén-Cavalliusföreningen, Årsbok 1941: N. Aschan, Släktminnen från småländska bruk och herrgårdar; F. Lindvall, Från en gammal släktby i Uppvidinge. Vid en minnessten; P. Wilstadius, Petrus Ingemari från Annerstad, kyrkoherde i Tenala, Finland. Några biografiska anteckningar; R. L. Rönquist, Min första termin vid Växjö högre elementarläroverk vårterminen 1869; E. H. Andersson, Emigrationen från Pjätteryds socken; C. Lindstén, Biskop Petrus Jonæ Angermannus. En småländsk Rudbeckius.

Årg. 1942: A. Wiberg, Ling-studier, G. Byhmer, Per Henrik Lings födelsehem (i Södra Ljunga); C. Wiman & Hjalmar Gustafson, Till minne av Johan Peter Gustafsson (geolog och lantbrukare); Elsie-Marie Edson-Gustafsson, Några Christina Nilsson-minnen.

Göinge hembygdsförenings årsbok, årg. 1941: Pehr Johnsson, Hjarsås-prostens brevväxling. Kulturbilder från slutet av 1700-talet (Hans Peter Lorich); Eugène Stubbe, Olof Svedberg, Några drag ur en svensk-amerikansk journalists liv och leverne; Olof Carlson, Minnen och hågkomster av handlanden Jöns Rosén, Lönsboda, hans förfäder och samtida.

Årg. 1942: Jeppa Collin, Kyrkoherde i Önnestad 1789—1820 (anon.).

Årg. 1943: Pehr Johnsson, En osbykrönika från 1700-talet, 1. Ur en brevsamling (kyrkoherden i Osby Jöns Lind); Henning Ohlsson, Ur minnet och dagboken.

Årg. 1944: En osbykrönika från 1700-talet. Ur en brevsamling från 1700-talet, 2. N. Jönsson, Sven Widing och Anders Sandberg, Kyrkoherde och skolman — klockare och mekaniker; Pehr Johnsson, »Gynga-Jeppa», vår första landsmålare (lagmannen Adam Jordan Kröger).

Jämtien, årg. 1941: Artur Hazelius och Jämtland. 3—5;

Årg. 1942: Olof Bromée, Min första resa till Härjedalen.

Årg. 1943: A. O. Holmqvist, Sven Johan Enander (kyrkoherde, botanist); Anna Werner, Kring länsmannens gård (häradshövdingen Johan v. Engeström, auditören Olof Biörner, landshövdingarna Anders Wasell, Lars Arnell, Mikael von Törne, Carl Otto Mörner, Gustaf Adolf Montgomery, J. A. Dahlström, A. G:son Bennich, J. G. Asplund, John Ericsson m. fl.).

Årg. 1944: E. Modin, Kring ett brev av Karl XIV Johans livmedikus (Erik af Edholm); K. G. Hjelmérus, Armfelts tåg nordanfjälls 1718; O. Fredriksson, Herr Ola i Moo (kyrkoherden Olof Nilsson); Anna Werner, Vänner och bekanta i 1890-talets Östersund; T. Åkerberg, Tulldistriktschefen i Jönköping Nils Fredrik Nyblæi brev till bonden Per Persson i Byvallen; Olof Bromée, Min andra resa till Härjedalen; E. Sundin, Vår första rotskollärare och något om skolan på deras tid (Per Olofsson-Svärd); A. Kjellson (landsfiskal), »Dagboksanteckningar».

Lidingö hembygdsförenings årsbok 1941: B. Wedberg, Ur Södergarns hävder (Adolf Modeer, Erik Wilhelm och Hedvig Christina Bredberg, Nils Albrekt von Höpken, Carl Fredrik Falkman); M. Sandahl, Bilder från Lidingö församlings liv för 100 år sedan (Carl Stolpe); Elisabeth Martin, Den vita herrgården, Minnen från Elfvik; N. Helger, Lidingö-
 ;
 kungen som riksdagsman (Johan August Zetterberg).

Norrboten, årg. 1941: H. Lindgren, Minnen från »storskolan» i Luleå. A. Nordström, Handelsförbindelser i luleåbygden. Minnen från 1870- och 80-talen; R. Odencrants, Disponent Erik Dahlén och Långviks glas bruk, Årg. 1942: B. von Malmborg, Robert Schough och de engelska gellivarebolagen; H. Lindgren, En bortglömd norrbottensk märkesman (skolläraren Johan Adam Björk).

Årg. 1943: A. Bygdén, Om originalteckningarna till sveciaverkets kopparstick över Norrbottens städer (Erik Dahlberg).

Årg. 1944: K.-I. Johansson, Befolkningsutvecklingen i Överkalix under perioden 1860—1940.

Sörmlandsbygden, årg. 1941: Ivar Lo-Johansson, Statarne i Sörmland; T. Lagerstedt, Hur bondebygd blev herrgård (behandlar bl. a. Johan Månsson Silfverstierna); I. Schnell, En furste far genom sitt rike (hertig Karl av Södermanland); G. W. Fleetwood, Kring 300-årsminnet av ett bröllop vid hovet på Nyköpings slott (mellan George Fleetwood och Brita Gyllenstierna); R. W. Essén, Äventyr som lantmätare, 2;

Årg. 1942: Gunnar Nilsson, Folkbildningspionjärer. En studie över Nyköpings bildningsförening 1848—56;

Årg. 1943: Rademachersmedjorna. Ett kungligt initiativ och en kunglig arkitekt (behandlar Reinholdt Rademacher och Jean De la Vallée); O. H. Wermelin, Johan Svengren kommer till Eskilstuna; B. Beckman, »Vingåkersdansen» 1743 — ett tvåhundraårsminne (behandlar bl. a. Vilhelm Gustaf Wrangel af Fall, Petter Adlerfeldt).

Uppland, årg. 1941: N. Karlsson, En senkarolinsk adelsbegravning. Fru Brita Kruus' jordfästning i Stockholm 1716 och gravläggning i Björklinge 1721. Minnesrunor över K. W. Herdin och N. J. Söderberg.

Årg. 1942: Märta Tamm-Götling, Godår och nödår. Några drag ur 1800-talets uppländska krisårskrönika (ur brev från Pehr Adolf Tamm och Gustaf Sehman); Nekrologer av Manne Eriksson över Otto von Friesen, av Nils Sundquist över Gösta Roth; Karin Alinder, Johan von Sack. Ett tragiskt livsöde från 1600-talets Alunda; K. Nyblom, Från

Islandet i Uppsala på 1870-talet; Einar Malm, Albert Engström hos Calle Scheven.

Årg. 1943: K. S. O. Gyllenadler, Grissbacharna på Salnecke (Georg och Gustaf Fredrik Grissbach); B. Gregorsson & Karin Alinder, Gulamåla Viten, harpspelaren från Valö; Nekrologer av E. H-t över Carl Sahlin, av Nils Sundquist över Alice von Ehrenheim, av E. H. S-g över Caroline Sjöberg, av J. H. Söderlund över Lars Vilhelm Johansson.

Årg. 1944: C. Söderberg, Med upplanningarna i fält. Några drag ur Upplands regementes krigshistoria (Nils Brahe, Gustaf Tungel); Gustaf Sandberg, Rutger Sernander och det svenska naturskyddet; N. Sundquist, Ivar Rydebergs historiska kartarbeten. Nekrologer av E. Engqvist över Gunnar Hallström, av S. Lindqvist över Rutger Sernander, av N. Ålenius över Olof Thunman, av N. Sundquist över Ivar Rydeberg och Carl Z. Häggström.

Värendsbygder, årg. 1941: B. Hildebrand, Den gamla Oby-släktkretsen och dess minnen. Ett stycke skånsk-småländsk herrgårdshistoria om säterierna Oby, Lästad och Benestad m. fl., släktgravar på Blädinge kyrkogård, ätterna Steuch, Juul, Mörner, Cederström och Gyllenkrok samt deras fränder.

Årg. 1942: J. W. Ljungstedt, Folkskolans lärare i Norra Allbo 1842—1942.

Årg. 1943: P. G. Vejde, Kungabesök på Kronobergshed (av Oscar I och Oscar II); T. Hagelberg, En småländsk sockenbeskrivning från 1700-talet och dess författare (prosten Bengt Hagelberg).

Årg. 1944: P. Wilstadius, En slätthögsbo som författare till den äldsta smålandsbeskrivningen. (Prosten) Petrus Petri Slettho-Gizæus och hans oration om Småland av år 1633; dens., Växjöskolares från Norra Allbo åren 1651—1819.

PERSONREGISTER.

- Abel Abelis, kyrkoh., se Schmaltzius.
— Petri Oelandus, komminister i Gärdslösa, 24.
Adolf Fredrik, konung av Sverige, 34, 103.
Afzelius, Adam, prof., 103.
Ahlander, Johan, kyrkoh., 99.
Ahlström, Olof, organist, 148.
Alexander I, kejsare av Ryssland, 138, 141.
Almqvist, Helge, riksarkivarie, 1—9, 166.
— Johan Axel, arkivråd, 6.
— Seth, med. dr., 1.
Alströmer, Jonas, kommerseråd, 166.
Anders Larsson Målare, 168.
Andreas Sunesen, ärkebiskop av Lund, påvl. legat, 187.
Anna, prinsessa av Sverige, 156.
Annerstedt, Daniel, prof., 89, 97.
Apelblad, Jonas, filos. adjunkt, 105.
Arell, Olaus, lärare, 89.
Arfwedson, släkt, 147.
Armfelt, Gustaf Mauritz, finsk greve, general, 140.
Arrhenius, Svante, prof., 170.
Aspegren, Hans Henrik, student, 54.
Auersperg, Johannes Weichard von, greve, kejsarligt sändebud, 24.

Bacherus, Jöns, borgmästare, 101.
Banda, Martin, kommissarie, 87.
Banér, Anna Isaksdotter, g. m. Johan Carlsson (Månesköld), 68.
— Axel, riksstallmästare, 169.
Bartram, Johan, botanist, 103.

Beckmann, Johann, tysk botanist, 81, 96.
Bedoire, släkt, 147.
Beechey, William, eng. konstnär, 132.
Bellman, Carl Michael, skald, 132.
Benedictus Olai, med. dr, Erik XIV:s livmedikus, 169.
Bengt Karlsson, se Sparré.
Benzelius, Eric d. y., ärkebiskop, 32.
— Henrik, biskop, 90.
Berch, Carl Reinhold, kansli-råd, sekr. i Antikvitetsarkivet, 37, 45, 49, 55.
Bergh, Severin, förste arkivarie, 119.
Bergius, Bengt, d. ä., härads-hövding, 86 f., 98.
— Bengt, bankokommis-sarie, hist. utg. o. förf. 80—106.
— Peter Jonas, prof., läkare, botanist, lärdoms-historiker, 80—106.
— släkt, 80—106.
Bergman, E. W., arkivarie, 119.
— Hjalmar, förf., 163.
Bergvald, Petrus, kyrkoh., 99.
Bergström, Karl Johan, landshövding, 131.
— Per Axel, landshövding, 131.
Berzelius, Jöns Jacob, frih., prof., kemist, 81, 134, 136, 163.
Beuten, Hans von, 72.
Bielke, Carl Gustaf, greve, president, 33.
— Gunilla, drottning av Sverige, 53.
Bildtstein, Gustaf Ernst von, akademiadjunkt, 91.
Birger Magnusson, konung av Sverige, 109 f, 112 f.
Birgitta, g. m. Torgils Knuts-son, 107—114.
— Birgersdotter (Finsta-ät-ten), helgon, 160, 168 f.

Birgitta Björnsdotter, g. m. Bengt Karlsson, 151.
Bjugg, Petrus Johannes, kyrkoh., 71.
Björnberg, ätt 53.
Blackstadius, Zacharias, conrector, 88.
Blad, Peter Johan, super-karg vid Ostind. komp., 104.
Bloomfield, Benjamin, lord, eng. diplomat, 132.
Bodin, Anna Catharina, f. Tunström, 78.
Bolander, Sven, läkare, 88 f.
Bonde, Gustaf, bergsråd, 47.
— Gustaf, greve, riksråd, 94 f.
Bonsdorff, Gabriel, läkare, 104.
Borastus, Gregorius, 169.
Brahe, Ebba, g. m. Jacob de la Gardie, 55.
— Per, d. ä., greve, riksråd, riksdrots, 26.
— Ulrika Juliana, g. m. 1) Carl Gustaf von Lie-wen, 2) Nils Gyllen-stierna, 55.
Brandenstein, Rebecka von, g. m. Jochim von Ber-feldt, 68.
Brannius, Fredric Wilhelm, läkare.
Brenner, Elias, assessor i Antikvitetsarkivet, forn-o. myntforskare, 52 f.
Bring, Sven, se Lagerbring, 90 f.
Broman, Erland, frih., hov-marskalk, 161.
— Olof, prost, fornforskare, 47.
Broocman, Nils Reinhold, mag., 95.
Browallius, Andreas, stu-dent, kopparstick., dag-boksförf., 3.
Brynjolf Algotsson, biskop, 109.
Brännström, Nils August, grosshandlare, 155.
Burensköld, ätt, 170.

- Bureus, Andreas, assessor, 47.
— Johannes, riksantikvarie, 47.
Burmester, Johan Henrik, docent, 91.
Bång, Jonas, mag., genealog, 52 f.
Bäck, Abraham, arkiater, 80.
Bärfelt, ätt, 62—72.
- Cantherus, Andreas Birgeri, rektor, kyrkoh., 21 f., 25, 31.
Carl IX, konung av Sverige, 21, 24, 29 ff., 95.
Carl XII, konung av Sverige, 2, 8, 149, 161, 167, 170 f.
Carl XIII, konung av Sverige, 142.
Carl XIV Johan, konung av Sverige 5, 132, 140 ff., 165.
Carlberg, Bengt Vilhelm, fortifikationsofficer, arkitekt, 152.
Carlsson, Einar, docent, 167.
— Johan Gustaf von, statssekreterare, 140.
Carolus Petri Hedemorensis, kyrkoh., 56, 59 f.
Catharina Sundia, g. m. Magnus Olavi Renselius, 71.
Celsius, Olof, biskop, 39 f., 44 f., 54.
Charlotta (Hedvig Elisabeth), drottning av Sverige, 167.
Chemnitz, Bogislav Philipp von, historiker, 24.
Christian II, konung av Danmark, 169.
Christina, drottning av Sverige, 94, 131, 167.
Christoffer Andersson (Röd ridd., riksråd, mag. 165.
— Persson på Vikmanshyttan, 60.
Chrutzelius, Boethius Birgeri, räntnästare, 70.
Chrutzell, Maria Elisabet, g. m. Bernhard Bernfels, 70.
Clary, Julie, 142.
Clason, släkt, 147.
Clerck, Carl Alexander, mantalskommissarie, 104.
Colliander, Erland, 88.
Colling, Lars Johan, akademiadjunkt, 91.
- Corylander, Johan, univ.-bibliotekarie, 90.
Coyet, släkt, 49 ff.
— Wilhelm, Julius, frih., kapten, 49 ff.
Cromwell, Oliver, Englands protektor, 50.
Cronhielm, Salomon, greve, riksråd, 150.
Cronsioe-Sjöcrona, ätt, 130.
Cronstedt, Carl Johan, greve, president, 96.
Cruse, Johan Zachris, 151.
Cruus, Elsa, 107.
- Dahlberg, C. G., överste-löjtnant, 103.
— Erik, greve, k. råd., fältmarskalk, 52, 151.
Dalin, Olof von, kansliråd, förf., 157.
Dardel, Fritz von, överintendent, kab.kammarh., 131.
De Bye, Nicolas, polsk diplomat, 170.
De la Gardie, Eva g. m. Clas Ekeblad, 166.
— Magnus Gabriel, greve, rikskansler, riksdrots, 148, 151.
— Jacob, greve, riksmarsk, 132.
Delwig, Johan Winrich von, generalmajor, 166.
Depken, släkt, 151.
Dernath, Gerhard von, greve, holst. geheimeråd, p. överste, 150.
Desirée, drottning av Sverige, 142.
Dick, Jacob, pastor i Bern, 103.
Dryselia, Elisabeth, g. m. Petrus Ulmgren, 85, 88.
— Sara Maria, g. m. Bengt Bergius d. ä., 86 f., 98.
— Ulrica Margareta g. m. Theodor Junbeck, 85, 89.
Dryselius, släkt, 85.
— Anders, kyrkoh., 85, 92, 99.
— Erland, kyrkoh., 85, 92, 98.
Drysenius (Drysen), Johan, informator, 87 ff.
Duse, Zacharias, lärare, 89.
Döbeln, Johan Jacob von, prof. 90.
- Ecklef, Georg Henning, holst. statsråd, 150.
Edholm, Erik af, förste hovmarskalk, 163.
Efvergren, Carl, förste bibliotekarie, 169.
Eggertz, Augusta, g. m. Johan Henrik Munktell, 135.
Ehrenpreus, Johan, överdir., 150.
Ehrenstråle, David Nehrman-, prof., 90.
Ehrhart, Friedrich, ty. botanist, 103.
Einar Havlidesson, isländsk präst, 109 f.
Ekeberg, Carl Gustaf, amiralitetskapten, naturvet. o. ekon. förf., 104.
Ekman, Stina Johansdotter g. m. Jöns Rundbäck, 76 f.
Ekstrand, Einar, envoyé, 156.
Engeström, Johan, biskop, 90.
— Lars von, greve, kanslipresident, 166.
Ennes, Barthold Anders, major, personhistoriker, 122.
Erasmus Nicolai, bisk., 169.
Ericus Olai, historieskrivare, 112, 167.
Erik XIV, konung av Sverige, 167.
Erik den helige, konung av Sverige, 168.
Erik Jöransson, stallmästare, 68.
Erik Magnusson, hertig, 165.
Erik Menved, konung av Danmark, 111.
Erik Persson på Vikmanshyttan 60.
Eskil, helgon, Södermanlands apostel, 33.
Eskil, ärkebiskop av Lund, 167.
- Falk, Erik V., lektor, 167.
Feif, Carsten, frih. president, 150.
Fernström, Anna Sophia, g. m. Seth Almqvist, 1.
Fiorin, Andreas, lektor, 88.
Fogelgren, Sven, 92.
Fohlberg, Samuel, läkare, 104.

- Folin, Petrus, lektor, 88 f.
 Forssander, J. E., prof., 168.
 Franzén, Seth, v. konsul, 155.
 Fredrik I, konung av Sverige, 34.
 Fregeno, Marinus de, se Marinus.
 Friesen, Otto von, prof., 166, 168.
 Frondin, Birger, bibliotekarie, 45.
 Funqvist, Christina Catharina, g. m. Olof Ringberg, 154.
 Fürstenberg, Pontus, grossh., mecenat, 170.
 Fürstenhäuser, Georg Ludwig, resident, hovråd 169.
 Gagnerus, Samuel, assessor, 48, 53.
 Gahn, Johan Gottlieb, kemist, 163.
 Gedda, Niclas (Nils) Peter von, frih., president, 42.
 Geijer, Erik Gustaf, prof., historiker, skald, 37 f., 166 f.,
 — Herman, prof., 166.
 Georgii, Carl Fredrik, prof., 44 f.
 Gerhard, greve av Holstein, 110.
 Gebhardt, Didrik, handl., 155.
 Girs, Aegidius, historieskri-
 vare, 34.
 Gjörwell, Carl Christoffer, bibliotekarie, publicist, 48, 52, 84.
 Grade, Anders, lektor, 166.
 Grandinson, Karl Gustaf, lektor, 167.
 Grangren, Per Albert, gross-
 handl., 155.
 Granlund, Victor, arkivarie, 119.
 Grapengiesser, Jacob Henrik, apotekare i Jönköping, 151.
 Grill, släkt, 147.
 Grimberg, Carl, fil. dr, 166.
 Groth, Hedvig Elisabeth, 92.
 — Lars Torsten, 92.
 — Lorens, fältkamrerare, 92 f.
 Grubb, Mikael, direktör v. Ostind. komp., 103.
 Grubbe, Lars, 169.
 Grönqvist, Nicolaus, lärare, 88.
 Gustav I, konung av Sverige, 44, 167.
 Gustav III, konung av Sverige, 44, 140, 144, 146 f.
 Gustav IV Adolf, konung av Sverige, 144, 167.
 Gutterwitz, Andreas, bok-
 tryck., 169.
 Gyllenstolpe, Charlotte, g. m. Adam Lewenhaupt d. ä., 119.
 — Nils Philip, greve, över-
 kammarh., 123.
 Gyllenstierna, ätt, 169.
 — Erik Eriksson, ridd., riksråd, 165.
 — Johan, greve, riksråd, gen.-guvernör, 166.
 Gylta, Jöran, krönikeskri-
 vare, 165.
 Gödel, Vilhelm, överbiblio-
 tekarie, 169.
 Görtz, Georg Heinrich von, frih., politiker, 149 f.
 Hagelberg, Carl, assessor i Antikvitetsarkivet, 53.
 Hallenberg, Jonas, riksanti-
 kvarie, 167.
 Hallman, Johan Gustaf, kyrkoh., 92.
 — Johan Gustaf, med. dr, hovmedicus, 157.
 Hallsten, Jonas, kontrakts-
 prost, 103.
 Hammarsten, Fredrik, kyr-
 koh., 148.
 Hausen, Reinhold, finsk statsarkivarie, 166.
 Harmens, Gustaf, prof., 90 f.
 Hartmansdorff, August von, president, 5, 8.
 Hasselqvist, Fredrik, bota-
 nist, 103.
 Hedrén, Johan Jacob, kyr-
 koh., 148.
 Hedvig Eleonora, drottning av Sverige, 70.
 Hedvig Elisabeth Charlotta, se Charlotta.
 Helin, Johan, sekr. i Anti-
 kvitetsarkivet, 36.
 Hellstedt, Lennart major, civilingenjör, 166.
 Helvig, svensk drottning, 112.
 Herweghr, Daniel, lektor, 57 f.
 Hesselius, Jakob, kyrkoh., 34 f.
 Hessenstein, Carl Edward von, greve, gen.löjtn., 42.
 — Fredrik Vilhelm von, riksråd, 42.
 Hielm, Petrus, lärare, 89.
 Hierta, Lars Johan, publi-
 cist, 134.
 Hildebrand, Bror Emil, riks-
 antikvarie, 37 f.
 — Emil, riksarkivarie, 119 f.
 — Hans, riksantikvarie, 168.
 Hjärne, Harald, prof., 2.
 Horn, Clas Christersson, frih., riksråd, 69.
 — Claes Christersson, frih., fältherre, 168.
 Hornstedt, Clas Fredrik, forskningsresande, 104.
 Hunterus, Jacob, lård, ka-
 tolsk konvertit, 53.
 Hülphers, Abraham, förf., 56 f., 59.
 Hyttön, Johan, köpman, 71.
 Hägerflycht, Arvid, kam-
 marråd, 98.
 Häggbom, Olof Christian, v. konsul, 155.
 Höjer, Torvald T:son, do-
 cent, 167.
 Hök, Gabriel, lektor, 88 f.
 Höpken, Anders Johan von, greve, kanslipresident, 48, 119.
 — Daniel Niklas von, frih., president, 150.
 Jakob Ulfsson, ärkebiskop, 23.
 Johan III, konung av Sve-
 rige, 23, 30, 167.
 Johan, hertig av Östergöt-
 land, 68, 165.
 — greve av Nassau, 68.
 Johan Sunesson, bergsman på Vikmanshyttan, 61.
 Johannes Botvidi, biskop, 169.
 Johannes Hildebrandi, bir-
 gittinermunk, 169.
 Johannes Magnus, ärkebis-
 kop, 113.
 Junbeck, Abraham, borg-
 mästare, 85, 89, 93.
 — Erland, hovrättsråd, 85, 89, 91, 100.

- Junbeck, Theodor, kyrkoh., 85, 89.
 Jutta, dansk prinsessa, 169.
 Jägerhorn, Fredrik Anders, stabskapten, 137.
 — Jan Anders, överste-löjtn., 137 ff.
 Jöransson, Johan, mag., 92.
 Katarina II, kejsarinna av Ryssland, 138 f.
 Katarina Ulfsson (Ulv-åsaätten), g. m. Eggard van Kyren, 160.
 Keltsch, Casper, trumpetare, 71.
 — Eufrosina, g. m. Olof Bärfelz, 71.
 Klase, Laurentius, 88.
 Klingenstein, Samuel, prof., 100.
 Klüwer, Lorentz, norsk kapten, medl. av Götiska förb., 168.
 Kollberg, Jonas, informator, 86 f., 89.
 Korp, Rebecca, g. m. Erland Brodderi Dryselius, 85.
 Kraft, Salomon, lektor, docent, 167.
 Kreuger, Ulrica Maria, g. m. y. M. Schmitth, 154.
 Kumlien, Kjell, docent, 167.
 Königsmarck, Maria Aurora, 55.
 Lagerberg, Sven, greve, president, riksråd, 40.
 Lagerbring, Sven, kansliråd, prof., historiker, 48, 167.
 Lagercrantz, Herman, en-voyé, 156.
 Lagerlöf, Nils, prof., 90.
 Lange, Johan, assessor, 90.
 Langebek, Jacob, dansk geheimearkivarie, historiker, 55.
 Laski, Samuel, polsk diplomat, 166.
 Laurentius Benedicti Tumbogaus, kyrkoh., 31.
 — Paulinus Gothus, ärkebiskop, 21, 31.
 Leslie, Alexander, överste, 51.
 Lewenhaupt, Adam d. ä., greve, överkammarh., 118 f.
 — Adam, greve, överste-kammarh., 118—124, 131.
 Lewenhaupt, Carl Gustaf, greve, sachsisk-polsk general, 123.
 — Ludvig Weirik, greve, riksråd, kavallerigeneral, 123.
 — Nils Julius, greve, överhovstallmästare, 123.
 Lidén, Johan Henrik, prof., 44, 48.
 Liljegen, Johan Gustaf, riksantikvarie och riksarkivarie, 38.
 (Lillie), Matthias Gregersson, biskop i Strängnäs, 33.
 Lind, Jenny, sångerska, 135.
 — Jöns, prost, 91, 93.
 Lindberg, Folke, docent, 167.
 Lindfors, Otto, prof., 161.
 Lindsten, Nicolaus, informator, 87.
 Lindwall, Johan, student i Åbo, 54.
 Linné, Carl von, botanist, 80, 100 ff.
 Lithzenius, Bengt, collega scholae, 71.
 Litzberg, Carl, conrector, 88 f.
 Ljungberg, Catharina, g. m. Erlandus Brodderi Dryselius, 85.
 Lovisa Ulrika, drottning av Sverige, 101 f.
 Lundmark, Johan Daniel, läkare, 103.
 Lundelius, Petrus, fil. mag., kyrkoh., 88 f., 91.
 Lång, Daniel, 88.
 Löfling, Peter, botanist, 100, 102.
 Löfvenskiöld, Henrik Andreas, amiralitetskammarråd, latinsk skald 46.
 Lönnroth, Erik, prof., 167.
 Löw, Gustav, lektor, 166.
 Löwen, Axel, greve, 169.
 Magnus, hertig av Östergötland, 169.
 Magnus Ladulås, konung av Sverige, 107—112, 166.
 Magnus Petri Stigtomptenis, krönikeskrivare, 165.
 Magnus Thorhallson, isländsk präst, 109.
 Margareta Konradsdotter, g. m. Tidekin Petersson, 133.
 Maria Eleonora, drottning av Sverige, 53.
 Maria Elisabeth, g. m. hertig Johan av Östergötland, 165.
 Maria Samuelsdotter, g. m. Bengt Lithzenius, 71.
 Marks von Würtenberg, Nils Wilhelm, justitieråd, 63, 65 f.
 Matthias Gregersson, se Lillie.
 Maupertuis, Pierre Louis Moreau de, fransk vetenskapsman, 94.
 Mehlen, Berend von, 165.
 Mendelsohn, Felix, tysk kompositör, 135.
 Mennander, Carl Fredrik, ärkebiskop, 40, 54.
 Menlös, Daniel, prof., 90.
 Melander, Carl Anton, fil. dr, 155.
 Messenius, Johannes, prof., historieskrivare, 24, 27, 29, 156.
 Moberg, Lena Andersdotter, g. m. Jon Rundbäck, 75.
 — Sven Jonasson, mästernsmed, 75 f.
 Modeer, Adolf, skriftställare, 104.
 Moller, Arvid prof., 90.
 Montanus, Mathias, domherre i Frauenburg, 169.
 Montelius, Nicolaus, lärare, 88 f.
 — Oscar, riksantikvarie, 167 f.
 Montin, Carl-Magnus, 90.
 Munck af Sommarnäs, ätt, 53.
 Munck af Fulkila, ätt, 52 f.
 Muncktell, Johan Fredrik, kyrkoh., herdemnesförf., 59 f.
 Munktell, släkt, 134 ff.
 — Henrik, disponent, 135 f.
 — Johan, bergslagsbokhållare, direktör, 134.
 — Johan Henrik, brukspatron, 135.
 — Johan Jacob, bergsråd, 134.
 Murray, släkt, 170.
 (Månesköld af Seglinge), Elin Johansdotter, g. m. Jochim von Berfeldt, 68.

- (Månesköld af Seglinge), Johan Carlsson, härads-hövding, 68.
- Mörner, Henrik von, över-jägmästare, 72.
- Napoleon I, fransk kejsare, 165.
- Nedder, Simon Gabriel zur, tysk sekreterare, 24 f.
- Nehrman, David, se Ehrenstråle.
- Hjalmar, generaldirek-tör, 159.
- Nelander, Johan, prof., 91.
- Nerman, släkt, 158 f.
- Claes Ulrik, landshövd., 159.
- Åke, konsul, 159.
- Nerman, David, handl. 159.
- Nicander, Andreas, prof., 46.
- Nils Allesson, ärkebiskop, 112.
- Nils Kettilson, ärkebiskop, 108, 113.
- Nilsson, Albert, prof., 167.
- Nordenflycht, Hedvig Char-lotta, skaldinna, 54.
- Nordenskiöld, Adolf Erik, frih., forskningsres., 170.
- Nordin, Carl Gustaf, biskop, 36.
- Nordlander, Nils, kontrakts-prost, 155.
- Nyberg, Greta, hushållerska, hos bröderna Bergius, 105.
- Ocklind, Carl, rektor, 155.
- Odelin, Laurentius, lektor, 88.
- Odhner, Clas Theodor, riks-arkivarie, 119.
- Oelreich, Nicolaus von, prof., 90.
- Olaus Petri Hedemorensis, kyrkoh., 56 f., 59 f.
- Olaus Stephani Medelpolis, kaplan, 60.
- Olof Erici, hovpredikant, 31.
- Olof Skötkonung, 165.
- Oscar II, konung av Sve-rige, 166.
- Oselius, Johannes, kommi-nister, 99.
- Otter, Salomon, von, frih., 150.
- Oxenstierna, Axel, greve, rikskansler, 21—31, 72.
- Oxenstierna, Bengt Bengts-son, (»Resare-Bengt»), frih., riksråd, 30.
- Bengt Gabrielsson, frih., furstl. råd, lagman, 28.
- Carl Eriksson, frih., riks-råd, 23, 27 f.
- Christer Gustafsson, frih., student, 23, 27.
- Erik, greve, rikskansler, 169.
- Erik Gabrielsson, frih., ståthåll., 28.
- Gabriel Bengtsson, greve, riksskattm., riksamiral, 23, 27 f.
- Gabriel Eriksson, frih., kammarherre, 30.
- Gabriel Gustafsson, frih., riksråd, 23, 27.
- Gustaf Bengtsson, frih., student, 23, 27 f.
- Gustaf Gabrielsson, frih., riksråd, 21 ff., 26—30.
- Johan (Axelsson), greve, riksråd, president, 24 f.
- Johan Gabriel, greve, riksmarskalk, skald, 123.
- Johan Gabrielsson, frih., riksråd, 29.
- Åke Eriksson, frih., landsh., 23, 27 f.
- Palmskiöld, Elias, sekr. i Riksarkivet, 63 ff.
- Paulin, Corfitz, kommandör, 151.
- Paykull, Gustaf von, frih., hovmarskalk, 104.
- Peder Jönsson, bergsman, på Vikmanshyttan, 56—61.
- Peder Svensson i Vibberbo-da, krigshövitsman, 56—61.
- Peringskiöld, Johan, sekr. i Antikvitetsarkivet, 36 f., 39—43, 47, 52 f.
- Petrus Jonae, prost i Gär-deslösa, 24.
- Plomgren, släkt, 147.
- Polhem, Christoffer, kom-merseråd, 149.
- Pontelius, Petrus Magni, kyrkoh., 154.
- Posse, Arvid Fredriksson, greve, general, 137.
- Posser, Arent, konstnär, 168.
- Post, Hampus von, prof., 170.
- Preis, Joakim Fredrik, frih., diplomat, 150.
- Primislav, konung av Polen, 111.
- Printzell, Paul, rådman, 145.
- Prytz, Anna, g. m. Bern-hard Bernfels, 70.
- Punior, Ernst, i Söderkö-ping, 71.
- Qvist (Svinhufvud), Claes, bokhållare, 132.
- Rabenius, Nils, prost, ur-kundsförfalskare, 33, 57 ff., 151.
- Rantau, Heinrich, 169.
- Ranke, Leopold von, tysk historiker, 166.
- Rasmus Ludvigsson, sekre-terare, krönikeskriv., ge-nealog, 41, 47.
- Ravensberg, Hedvig von, g. m. Torgils Knutsson, 107 ff.
- Otto von, greve, 107.
- Reuterholm, Gustaf Adolf, frih., en av rikets herrar, 140.
- Renselius, Magnus Olavi, kyrkoh., 71.
- Rhegius, Zacharias, fr. Er-furt, tysk informator, 28.
- Rhezeliuss, Andreas Olavi, biskop, 32, 41, 46 f.
- Roderskiöld, Catharina, g. m. Boethius Birgeri Chrutzelius, 70.
- Rogberg, Israel, lektor, 88 f.
- Samuel, lektor, 88.
- Rolander, Daniel, botanist, 103.
- Rosen, Carl von, greve, hist. förf., 166.
- Rosén, Johan, docent, 92.
- von Rosenstein, Nils, prof., 100.
- Rosenblad, Eberhard, prof., 100.
- Rosengren, Hilding, lektor, 167.
- Rothman, Georg, läkare, 103.
- Jacob, prosektor, 89.
- Johannes, lektor, 88 f.
- Rothovius, Isak, biskop i Åbo, 30.
- Roxendorff, Lorentz, von, överstelöjtnant, 88.
- Rudbeckius, Johannes, bis-kop, 57, 59.
- Rudolf, greve av Diep-holtz, 111.

- Rundbäck, släkt, 73—79.
— Abraham, lektor, 73, 76—79.
Ruth, Abraham, bankdir., 155.
Rydélius, Anders, biskop, 94.
— Magnus, prof., 90.
Rühl, Johan Fredrik, överstelöjtnant, 41.
Rühs, Friedrich, tysk historiker, 167.
Rääf, Leonhard Fredrik, kammarjunkare, forn- och urkundsforskare, 38.
- Salander, Daniel, naturforskare, 100, 102.
Salvius, Johan Adler, frih., riksråd, 24 f.
Samsonius, Herman, baltisk superintendent, 169.
Sandberg, Jonas, mästare, 76.
Sandifort, Edvard, läkare, 103.
Sandström, James Theodor, v. konsul, 155.
Schantz, Carl Ludvig von, assessor i antikvitetskollegiet, 41, 47.
Schmaltz, Hans, hovslagareällderman, vapensmed, 23.
— Valentin, teolog, 24.
Schmaltzius, Abel Abelis, kyrkoh., 21 f.
— Abel Petri, kyrkoh., hovpredikant, 21—31.
Schröder, Johan Henrik, prof., 38.
Schröderheim, Elis, statssekr., 139 f.
Schugge, Ida Mathilda, skolförstandarinna, 155.
Schützer, se Schützerantz.
Schützerantz, Herman (Schützer), arkiater, 96.
Schönberg, Anders, kansli- råd, 80 f., 84, 167.
Sebelin, Johannes, 88 f.
Sehested, Hannibal, dansk statsman och fältherre, 170.
Sidenmark, Abraham, handl., 155.
Sigismund III, konung av Sverige och Polen, 2, 30, 155 f.
- Silfverskiöld, Niclas Andersson (Hyltén, adl.), prof., 91.
Silfversparre, Nils Harald, löjtnant, 93.
Silfverstolpe, Carl, hovmarskalk, urkundsutg., 119 f.
Sinius, Samuel, prof., prost, 91.
Siöman, Olof, fil. mag., v. pastor, 88 f.
Skytte, Bengt, frih., riksråd, 40.
— Johan, frih., riksråd, 168.
Smalz, Balzar, bergsman, 23.
Smalze, Olavus, kyrkoh., 23.
— Peder Abelis, sekreterare i k. Kansliet, diplomat, 22 ff., 31.
Sofia av Danmark, svensk drottning, 111.
Sondén, Per, förste arkivarie, 119.
Sparr, Otto Kristoffer von, generalfälttygmästare, 152.
Sparre, Carl, frih., överståthållare, riksråd, 144, 147.
— Erik, greve, riksråd, ambassadör, 150.
— Fredrik, greve, rikskansler, 140.
Sprengtporten, Göran Magnus, rysk greve o. general, 137 ff.
Stael von Holstein, Germaine, fransk författarinna, 132.
Stagnell, Johan, mag. 93.
Stass, Sigrid Helena, g. m. Anders Dryselius, 85, 99.
Stechau, Johan Adolf, fil. mag., kanslist i Antikvitetsarkivet, 38.
Stierneland, Adolf, Ludvig, frih., överkammarh., 37 f.
— Algernon, frih., utrikesstatsminister, 119.
Stiernhielm, Georg, skald, 169.
Stiernhöök, Johan Olofsson, prof., rättshistoriker, 56—61.
Stiernman, Anders Anton von, kansliråd, hist. förf. o. utg., 32—55, 61 ff.
— Andrietta Catharina von, g. m. Olof Celsius, 42 ff.
- Stobæus, Kilian, d. ä., arkiater, läkare, fornforskare, 89 f.
— Nils, prof., 90.
Stolpe, Hjalmar, arkeolog, 168.
— Magnus, lektor, 88.
Streling, Johan, rektor, 88.
Ström, Johan Persson, köpman, 70, 72.
Sture, Sten d. ä., riksförstandare, 166.
(Svan), Maria Pedersdotter, g. m. Nicodemus Tessin d. ä., 58.
Svenonius, Bengt, 92.
(Svinhufvud), Claes, se Qvist.
Swart, Peder, biskop, krönikeskriv., 33, f.
Swartling, Olof Henrik, grosshandl., 155.
Swartz, Olof, prof., botanist, 81, 86, 101, 105.
Sörman, Jonas, 88.
- Taube, Bernhard, frih., arkivarie, 119.
Tegnér, Esaias, biskop, skald, 161, 163.
Terzerus, Elaus Engelberti, 167.
Tersmeden, Carl Herman, kammarjunkare, förf., 119.
Ternander, Isac, lektor, 88 f.
Tessin, Carl Gustaf, greve, kanslipresident, 58, 97 f., 100.
— Nicodemus d. ä., hovarkitekt, 58.
— Nicodemus d. y., greve, k. råd, överstemarskalk, arkitekt, 150.
Tham, Didrik Georg, 91.
— Sven Sebastian, assessor, 91.
Thegner, Johan, frih., vice president, 150.
Themptander, Johannes, 87.
Thérèse, sv. prinsessa, hertiginna av Dalarna, 120.
Thunberg, Carl Petter, prof., forskningsresande, 84, 104.
Tidekin Petersson, bergsman, 133.
Tilas, Daniel, frih., naturforskare, riksheraldiker, 36, 41—44, 48, 55.
Tillberg, Marcus, 92.

- Tolstadius, Erik, kyrkoh., 14;
 Tottie, släkt, 147.
 (Tre Rosor), Sten Gustafsson, greve, 53.
 Troilius, Jacob, prost, 59.
 Trotzig, släkt, 151.
 Trågård, Peter Lorentz, docent, 92.
- Uggla, Carl Fredrik Hillebrandsson, kammarherre, heraldiker, 39, 121.
 Ugla, Petrus, teol. dr, prost, 56—59.
 Ulf Sunasson, klockgjutare, 168.
 Ulfspärre af Broxvik, Johan Månsson, landsh., 68.
 Ulmgren, Abraham, rektor, 88 f.
 — Erland, prost, 85.
 — Lars, docent, 85, 88 ff.
 — Petrus, kyrkoh., 85, 88.
 Ulmstedt, Johan, docent, kontraktspäst, 92.
 Utter, Peder Månsson, sekr., generalg., 47.
- Valdemar Atterdag, konung av Danmark, 169.
- Valdemar Birgersson, konung av Sverige, 109—112, 165.
 Valdemar Magnusson, hertig 113, 165.
 Valentin, Hugo, docent, 167.
 Vastovius, Botvidus Claudius, polsk kungl. sekr., 169.
 — Johan, 169.
 Vising, Johan, prof., 168.
 Wagnborg, Olof, informator, 87.
 Wallerius, Johan Gottschalk prof., 100.
 Wargentín, Pehr, sekr. i Vet.-akad., 80.
 Warmholtz, Carl Gustaf, hovråd, bibliograf, 42, 44.
 Wennberg, Johanna Fredrika Sofia, g. m. Abraham Rundbäck, 75.
 — Thure, konstkritiker, 151.
 Westerdahl, David, 88.
 Westin, släkt, 147.
 — Theodor, förste arkivarie, 119.
 Westman, Karl Gustaf, prof., statsråd, 166.
- Westring, Ambrosius, prof., 90.
 Wieselgren, Per, domprost, 38.
 Wikström, Johan Emanuel, prof., 86.
 Wirsén, Carl David af, fil. dr, sekr. i Sv. Akademien, 156.
 — Einar af, envoyé, 156.
 Wittrock, Veit, prof., 170.
 — Veit Brecher, prof., botanist, 82.
 Voltemat, Henrik Julius, prof., 92.
 Wrangel, Carl Magnus, överhovpredikant, 103.
 Wählin, Jonas, universitetsbibliotekarie, 90.
 Wänman, Carl Henric, skeppsläkare, 102 f.
- Ängel, Magnus Johansson, 166.
- Ödmann, Samuel, prof., 84.
 Öhman, Robert Ferdinand, grosshandl., 155.
 Örnberg, Victor, landsarkivarie, 119.

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

FYRTIOTREDJE ÅRGÅNGEN

1944—1945

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BENGT HILDEBRAND

STOCKHOLM 1947

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

453440

UTGIVEN MED STATSUNDERSTÖD.

Vid redigeringen av denna årgång har
docent UNO WILLERS biträtt.

INNEHÅLL.

	Sid
Helge Almquist in memoriam. Av <i>Bengt Hildebrand</i>	1—9
Översikt av Helge Almqvists tryckta skrifter. Av <i>Uno Willers</i>	9—20
Abel Petri Schmaltzius, Axel Oxenstiernas förste lärare och Karl IX:s hovpredikant. Av <i>Harald Petersson</i> och <i>Nils Hierstedt</i>	21—31
Några anteckningar om Anders Anton von Stiernmans biografiska och genealogiska arbeten. Av <i>Hans Sallander</i>	32—55
Peder Svenssons i Vibberboda släkt och Johan Stiernhöök. Av <i>Gunnar Ekström</i>	56—61
Adliga ätten »Bärfelts» nr 196 tidigare led. Ett bidrag till riddarhusstamtavlornas historia. Av <i>Folke Wernstedt</i>	62—72
Något om Abraham Rundbäcks härstamning. Tillika ett bidrag till belysning av svenskt kyrkoboksmaterial. Av <i>Hilding Pleijel</i>	73—79
Bröderna Bergius' självbiografiska anteckningar. Med inledning och förklarande anmärkningar utgivna av <i>Arne Holmberg</i>	80—106
Marsken Torgils Knutssons äktenskapsförbindelser. Av <i>Hans Jägerstad</i>	107—114
Måns i Kvarnbo och Stränge i Ströja. Av <i>Lars Sjödin</i>	115—117
Adam Lewenhaupt in memoriam (med bibliografi). Av <i>Bengt Hildebrand</i>	118—127
Recensioner och meddelanden	128—180
Finska ättartavlor. Av <i>Aqut</i>	128—129
Ätten Cronsioe-Sjöcrona. Av <i>Aqut</i>	130—131
Amaranterorden. Av <i>Aqut</i>	131—132
Grycksbo. Av <i>Karl-Gustaf Hildebrand</i>	133—136
Jan Anders Jägerhorn. Av <i>Elise Adelsköld</i>	137—139
Elis Schröderheim, Av <i>Carl-Gustaf Thomasson</i>	139—140
Carl XIV Johan. Av <i>Carl-Gustaf Thomasson</i>	140—142
Stockholms förvaltningshistoria. Av <i>Daniel Almquist</i>	143—147
Jakobs kyrka i Stockholm. Av <i>B. B—é</i>	147—148
Den ekonomiska politiken under Görtz' tid. Av <i>Daniel Almquist</i>	149—150
Sveriges kyrkor. Av <i>Nils Ludvig Rasmusson</i>	150—151
Militaria	152—153
Lokalhistoria	153—155
Svenskar i utlandet	155—157
Samlingsverk	157—158
Släkterna Nerman. Av <i>Aqut</i>	158—159
Smärre recensioner	160—164
Tidskrifter, årsböcker och lokalhistoria	165—180
Personregister	181—187

Illustrationer.

Riksarkivarien Helge Almquist (1880—1944)	I
Kanslirådet Anders Anton von Stiernman (1695—1765)	35
Assessorn Bengt Bergius (1723—1784)	87
Assessorn Peter Johan Bergius (1730—1790)	99
Riksheraldikern greve Adam Lewenhaupt (1861—1944)	118

I avdelningen Recensioner och meddelanden behandlade skrifter.

AHNLUND, N., Svenskt och nordiskt från skilda tider	157
BENSOW, E., Kungl. Skaraborgs regmentes historia, 2	152
BERGMAN, J., Hågkomster från skiftesrika levnadsöden i Sverige och främmande land.	157
BERZELIUS, J., Brev.	163
BOËTHIUS, B., Grycksbo 1382—1940	133
» , Magistraten och borgerskapet i Stockholm 1719—1815	143
CARPELAN, T., Ättartavlor.	128
COLLIJN, I., Processus . . . Katerine de Vadstenis	160
DONUM Grapeanum	157
EDHOLM, E. AF, På Carl XV:s tid.	163
» , Svunna dagar	163
EKSTRAND, E., Jorden runt på trettio år	156
ERICSSON, E., Kungl. Fortifikationens historia	153
FALKENBERG, F., Henrik von Falkenbergs dagbok och bönbok	162
FRENCKELL, E.-M., Offentliga nöjen och privata i Helsingfors 1812—1827	160
HAGBERG, K., Från Stenbrohult till Svensksund	163
» , Svenska brev från Birgitta till August Strindberg	163
HAGSTRÖM, N., Lärare och studenter vid Stockholms Realläroverk	155
HÅKANSSON, G., Öländska personminnen bevarade i äldre gravstenar	153
HÖJER, T. T:SON, Carl XIV Johan. Kronprinstiden	140
INGERS, E., Bonden i svensk historia.	163
JÖRGENSEN, J., Den heliga Birgitta av Vadstena	160
KARLSSON, W., Kungligt adligt, lärt och lekt	161
KLERCKER, C. AF, Förgången glans	157
LAGERCRANTZ, H., I skilda världar.	156
LESCH, B., Jan Anders Jägerhorn	137
LINDBERG, G., Svensk ekonomisk politik under den görtzka perioden	149
LINDER, E. H., Hjalmar Bergmans ungdom	163
LUNDAHL, J. E., Jag mötte dem på vägen	162
NERMAN, T., Släkterna Nerman	158
RENHORN, G., Gamla stadsbor. Ett bidrag till Skellefteå stads historia	155
RIBBING, O., Svensk krigskonst	153
ROMDAHL, A. L., Som jag minns det	164
S:t Jacob 1643—1943	147
SCHEFFER, C. G. U., Stora Amaranterordens historia.	131
SCHÜCK, H., Minne av Elis Schröderheim	139
Smälänningar i Stockholm	162
SUNDBERG, E., Ätten Cronsioe-Sjöcrona.	130
Svenska artilleriet förr och nu	153
Sveriges kyrkor	150
Tegnérstudier tillägnade Algot Werin	163
TRYPUĆKO, J., Svenskarna i Polen under Sigismund III:s tid	155
UGGLAS, C. R. AF, Senmedeltida profant silversmide i Sverige	162
WEDBERG, B., Karl XII på justitietronen	161
WIRSÉN, E. AF, Från Berlin till Balkan	156
» , Minnen från krig och fred	156
Västgötar i Stockholm	162

Stockholm 1947. Kungl. Boktr. P. A. Norstedt & Söner 453440